

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra pedagogiky

Diplomová práce

Bc. Hana Doležalová

Pozdní rodičovství a jeho vliv na výchovný styl

Late parenthood and its impact on parenting style

Praha 2013

Vedoucí práce: Mgr. Tereza Bariekzahyová, Ph.D

Poděkování:

Chtěla bych poděkovat Mgr. Tereze Bariekzahyové Ph.D. za odborné vedení diplomové práce, cenné rady a vstřícný přístup.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 27. června 2013

.....

Hana Doležalová

Klíčová slova (česky)

Rodičovství, pozdní rodičovství, výchova, výchovný styl, partnerství.

Klíčová slova (anglicky):

Parenthood, late parenthood, upbringing, parenting style, partnership.

Abstrakt

Diplomová práce pojednává o pozdním rodičovství a jeho vlivu na výchovný styl. Práce je koncipována jako teoreticko-empirická studie. Teoretická část se zaměřuje na fenomén pozdního rodičovství, na jeho vymezení a vybrané aspekty. Definuje dobrovolné a nedobrovolné pozdní rodičovství a popisuje současnou situaci ve společnosti v České republice. Charakterizuje zdravotní rizika, která jsou s pozdním rodičovstvím spojená, od početí až do porodu. Dále líčí vybrané teorie výchovných stylů, popisuje, jak se utvářejí a jaké mají důsledky pro dítě.

Empirická část se prostřednictvím mnohonásobné případové studie zaměřuje na analýzu charakteristických rysů stylů výchovy v sedmi rodinách pozdních rodiček a na okolnosti, které je k pozdnímu rodičovství přivedly.

Abstract

The thesis discusses the late parenthood and its impact on parenting style. The thesis is conceived as a theoretical and empirical studies. The theoretical part focuses on the phenomenon of the late parenthood, its definition and selected aspects. Defines voluntary and involuntary late parenthood and describes the current situation in the society in the Czech Republic. Describes the health risks associated with the late parenting, from conception until birth. Furthermore depicts selected theories of the education styles, describes how they are formed and what are the consequences for the child.

The empirical part through a multiple case study focuses on analyzing the characteristics of the style of education in seven families of late mothers and the circumstances that led to the late parenthood.

Obsah

Obsah	6
1 Úvod	9
2 Pozdní rodičovství.....	11
2.1 Pojem pozdní rodičovství	11
2.2 Pozdní rodičovství napříč statistikami.....	13
2.3 Manželství a rodičovství	17
2.4 Dobrovolné a nedobrovolné pozdní rodičovství	21
3 Rizika pozdního rodičovství a medicínské aspekty pozdního rodičovství	22
3.1 Neplodnost	23
3.1.1 Hormonální úprava ovulace	24
3.1.2 IUI neboli inseminace	24
3.1.3 IVF	25
3.1.4 IVM.....	25
3.1.5 ICSI.....	25
3.1.6 Vitrifikace	26
3.2 Prenatální diagnostika.....	26
3.2.1 Screening v prvním trimestru.....	27
3.2.2 Amniocentéza.....	27
3.3 Vývojové vady plodu.....	28
3.3.1 Downův syndrom	28
3.4 Komplikace ženy v těhotenství	30
3.5 Porod.....	31
4 Výchovné styly	32

4.1	Utváření výchovného stylu rodičů a jeho důsledky	36
4.2	Citový vztah rodiče k dítěti	41
4.3	Úloha matky ve výchově	42
4.4	Výchovné prostředky	47
4.4.1	Kladení požadavků a kontrola jejich plnění	47
4.4.2	Odměna a trest	47
4.4.3	Osobní příklad	50
5	Pozdní rodičovství v sociálních vědách	52
5.1	Přirozená touha po dítěti	52
6	Výzkumná část	55
6.1	Úvod do problematiky	55
6.2	Metodologie výzkumu	55
6.2.1	Výzkumný problém a cíl výzkumu	55
6.2.2	Výzkumné otázky	56
6.3	Výzkumný vzorek	56
6.4	Výzkumná metoda	57
6.5	Způsob zpracování dat	60
6.6	Průběh výzkumu	61
6.7	Vyhodnocení výzkumu a interpretace výsledků	62
6.8	Diskuse	73
6.9	Závěr výzkumu	76
7	Závěr	78
8	Seznam použité literatury	79
9	Seznam příloh	83
10	Seznam grafů	84
11	Seznam tabulek	85
	Příloha 1 - Osnova rozhovoru a identifikační část	86

Příloha 2 - Přepis rozhovoru s paní Q	90
Příloha 3 - Přepis rozhovoru s paní H	108
Příloha 4 - Přepis rozhovoru s paní M	120
Příloha 5 - Přepis rozhovoru s paní J	131
Příloha 6 - Přepis rozhovoru s paní R	147
Příloha 7 - Přepis rozhovoru s paní D	160
Příloha 8 - Přepis rozhovoru s paní I	169

1 Úvod

Téma pozdní rodičovství a jeho vliv na výchovný styl jsem si vybrala, protože mě velmi zaujalo a nejde si nevšimnout, že v posledních letech stále přibývá starších rodiček. Na hřištích či u dětského lékaře se stále více setkáváme s čím dál staršími ženami.

Tyto ženy, které očekávají narození prvního dítěte, se mohou blížit až ke čtyřicátému roku života. Mě zajímalo, zda má pozdní rodičovství vliv i na výchovu. Jsem si vědoma toho, že není možné jednoznačně určit, zda věk má nebo nemá vliv na výchovný styl rodičů, protože vlivů působících na utváření těchto stylů je mnoho. Ať už máme na mysli zkušenosti daného člověka, jeho temperament, povahu a další řadu aspektů, které hrají neopomenutelnou roli v tom, jakým způsobem jedinec své potomky vychovává.

Má práce si neklade za cíl najít jednoznačnou odpověď, ale nastínit danou problematiku a popsat několik případů žen, kterých se pozdní rodičovství přímo týká - jejich pohled na situaci a způsob, jakým ony samy své děti vychovávají.

Práce je rozdělena do dvou částí, má část teoretickou a část výzkumnou.

V teoretické části popíši, co se skrývá pod pojmem pozdní rodičovství a určím věkovou hranici, se kterou budu v rámci své práce pracovat. Popíši, jaký byl demografický vývoj ve společnosti a jak se vyvíjel průměrný věk prvorodiček během let. Zmíním se i o tom, jaká je situace při uzavírání manželství a průměrného věku, ve kterém lidé uzavírají sňatek.

Charakterizují dobrovolné a nedobrovolné pozdní rodičovství, v návaznosti na toto téma popíši rizika s ním spojená a dále lékařský aspekt, který s vyšším věkem rodiček nejde opomenout.

Poté vyličím výchovné styly a jejich vybraná dělení. Objasním způsob, jakým se výchovné styly utvářejí a jaké mohou mít důsledky. Při výchově má mimo jiné velký význam to, jaký citový vztah rodič ke svému dítěti chová. Proto do své práce zahrnu i toto téma. Dále se zaměřím na úlohu matky ve výchově, která zpravidla mívá na jejím utváření větší podíl neboť zůstává s dítětem doma

častěji než otec, který bývá společností chápán jako ten, kdo finančně rodinu zabezpečuje.

S výchovnými styly úzce souvisí i výchovné prostředky, které rodič používá. Definuji odměnu a trest a uvedu jejich nejčastější formy. Zaměřím se i na další výchovné prostředky, jakými jsou vlastní příklad, kladení nároků a požadavků na děti a následná kontrola jejich plnění.

Na závěr teoretické části popíši, jaké jsou teorie motivace lidí k rodičovství a aspekty, které vstupují do popředí při rozhodování, zda si potomka pořídit.

Druhá část diplomové práce je výzkumná. V té provedu výzkumné šetření za pomoci mnohonásobné případové studie. Uskutečním rozhovory se sedmi ženami, kterých se pozdní rodičovství přímo týká. Cílem bude zjistit, jak tyto ženy vychovávají své děti a jaké byly okolnosti, které je přivedly k pozdnímu rodičovství.

2 Pozdní rodičovství

2.1 Pojem pozdní rodičovství

Pozdní rodičovství se stává jevem, který je čím dál častěji nazýván fenoménem naší doby. Bývá spojován se životním stylem moderní společnosti. Pozdní rodičovství ale není ničím novým. Děti se rodily v pozdějším věku rodičům již od nepaměti. Děti se rodily v průběhu celého reprodukčního cyklu a poslední často připadaly na věk, kdy bylo matce již ke čtyřiceti. Se sexuální osvětou a dostupností antikoncepce již ženy nemusí rodit po celé své plodné období života. Mohou samy rozhodnout, kdy nastane čas pro pořízení si potomka a také mohou svobodně rozhodnout o počtu dětí, které si pořídí. Nicméně poslední dobou se čím dál častěji setkáváme s tím, že ženy mateřství odkládají na pozdější dobu a stále více párů si pořizuje děti ve vyšším věku.

Slovní spojení „pozdní rodičovství“ je poměrně běžně užívaným termínem, ovšem nalézt jeho přesné vymezení není snadné. Obecně se představa o tom, kdo je již „stará matka“, dost liší v závislosti na věku respondenta a na jeho životních zkušenostech. Málokterá žena ve věku 35 let sama sebe označí jako pozdní rodičku. Naopak pro ženu, která rodila ve svých 20 letech, může být každá jiná, která má své první dítě po 30. roku, považována za starou.

Různí se pohled medicínský i socio-kulturní. Pro medicínu je zlomový věk 35 let, který vychází z lékařské praxe. Tedy za pozdní rodičku pokládá každou ženu, která porodila ve věku 35 a více let. Horní hranici nelze přesně určit. Reprodukční schopnost každé ženy je jiná, navíc vlivem rozvoje medicíny je možné počít dítě v čím dál vyšším věku.

Proč zrovna věk 35 let? Je tomu proto, že bylo zjištěno, že právě v tomto období se zvyšuje pravděpodobnost výskytu možných komplikací, které mohou během těhotenství nastat. Rizika jsou platná jak pro matku, tak pro dítě.

Každá žena, která má porodit dítě ve věku 35 let a výše, je automaticky považována za rizikovou a v průběhu těhotenství se jí věnuje vyšší lékařská péče.

Počty vyšetření, které by měla v těhotenství podstoupit, jsou vyšší než u ženy, která tohoto věku ještě nedosáhla. Tato vyšetření jsou doporučována i bez přítomnosti závažných důvodů. Ty jsou především preventivní - kvůli zvýšenému riziku výskytu problémů, které může těhotenství ve vyšším věku přinášet.

Nejčastějšími komplikacemi, které se u pozdních rodiček vyskytují více než u rodiček mladších, je možnost vývojových vad plodu, především se jedná o Downův syndrom, tzv. mongolismus. Této problematice se budu více věnovat v kapitole Rizika spojená s pozdním rodičovstvím.

Na druhé straně je pohled společnosti. Se zvyšujícím se věkem rodiček se i představa o věku, kdy je žena na dítě stará, posunuje stále výše. Stalo se jakousi nepsanou normou, že si ženy pořizují první dítě často kolem 30 let, a nikdo se nad tím nepozastavuje. Naopak se změnila situace pro mladé matky, které porodí dítě ve věku kolem 20 (což bývalo zcela běžné, viz další kapitola – pozdním rodičovstvím napříč statistikami). Na ty se dívá okolí často nedůvěřivě a mnohdy se setkávají s dotazy, zda byl potomek plánovaný. Domnívám se, že ve společnosti panuje všeobecná představa o tom, že mladá matka nemůže dítě dostatečně zabezpečit. Tyto domněnky jsou však zcela scestné, protože záleží na více faktorech než pouze na věku rodičky.

V dnešní společnosti si pod termínem pozdní rodička většina lidí představí matku kolem 40 let, která čeká svého prvního potomka. Je úspěšná ve své profesi, kariérně na vzestupu, je dobře finančně zabezpečená a na dítě dříve neměla čas. Brzy po porodu se chce vrátit do zaměstnání, protože práce je pro ni velmi důležitá.

Nic není černobílé a není možné takto jednoduše generalizovat. Nicméně se ukázalo, že starší prvorodičky mají často vyšší vzdělání a dobrou pracovní pozici. (J. Berrymanová, K. Thorpeová a K. Windridgeová, 1995)

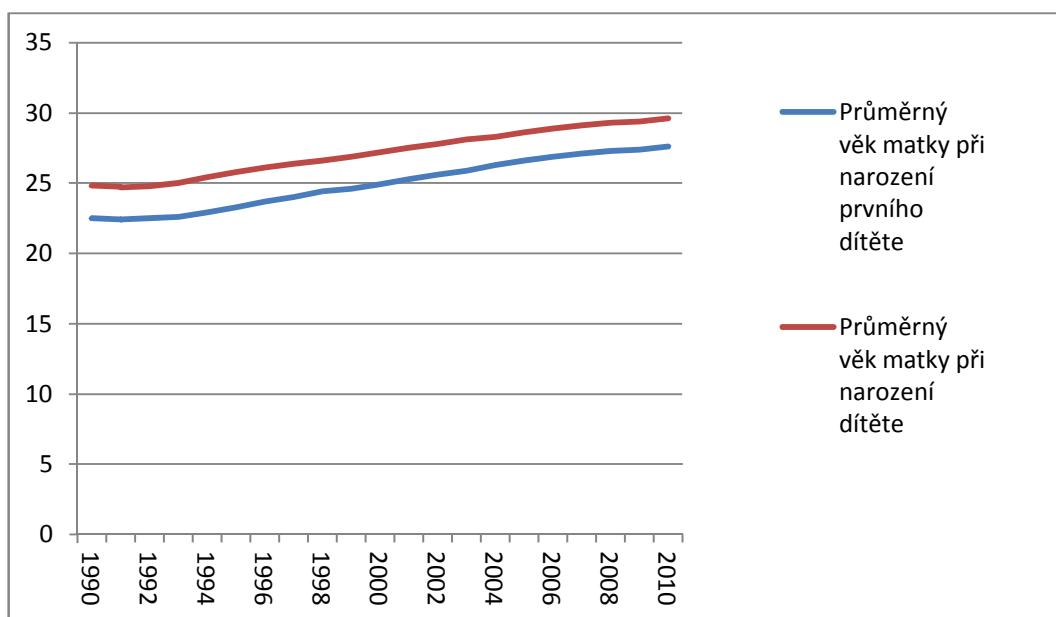
Dále se ukázalo, že velká část pozdních matek si pořizuje dítě ve druhém manželství. Také bylo zjištěno, že u starších matek je průměrný věk partnerů nižší (v běžné populaci je tomu naopak, partner bývá průměrně starší). (Sobotková 2007, s. 158) Nový partner často ještě dítě nemá a nebo si partneři přejí mít vlastního potomka spolu i přes to, že každý z nich má z předchozího vztahu již

děti.

2.2 Pozdní rodičovství napříč statistikami

Důležitým zdrojem dat pro získání aktuálních informací byly internetové stránky Českého statistického úřadu a stránky Ústavu zdravotnických informací a statistiky ČR, ze kterých jsem získala následující data.

Průměrný věk prvorodiček se neustále zvyšuje a pomalu stoupá ke 30. Například v České republice byl v roce 1990 průměrný věk matky při narození prvního dítěte 22,5, načež v roce 2010 vzrostl již na 27,6. Tento rostoucí trend od roku 1990 je dobře patrný z grafu č. 1. Jedna osa znázorňuje věk rodičky, druhá rok, ve kterém rodily. Modrá linie znázorňuje průměrný věk matky při narození prvního dítěte, červená znázorňuje průměrný věk matky při narození dítěte (bez ohledu na jeho pořadí). Obě tyto linie od roku 1992 stále stoupají.

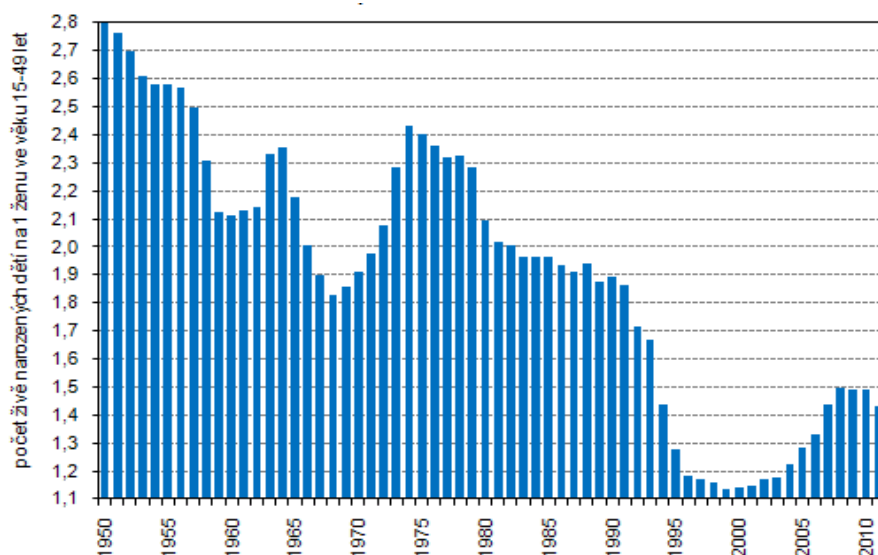

Graf 1 Průměrný věk matky při narození dítěte

(zdroj: Vybrané demografické údaje v České republice. In: *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/0101.xls)

Průměrný počet dětí, které připadají na jednu ženu, naopak s tímto trendem klesá. V roce 1990 to bylo 1,9 a v roce 2011 to bylo již pouze 1,43, jak je patrné z grafu č. 2. Na grafu je také velmi zřetelný obrovský propad kolem roku 2000, kdy úhrnná plodnost klesla až na 1,15. Tento výrazný propad byl způsoben

odkládáním rodičovství u skupiny dospělých, kteří se narodili v 70. letech. Od tohoto propadu začala úhrnná plodnost pomalu narůstat, období od roku 2005 bylo často označováno jako „babyboom“ (velká vlna narozených dětí), avšak z grafu je patrné, že i když se začalo rodit více dětí, tak předchozích hodnot v posledních letech nedosahují ani zdaleka. „Babyboom“ kulminoval v roce 2008, kdy dosáhl 1,5 a od té doby zase dochází k poklesu, až na 1,43 v roce 2011.

Graf 2 Úhrnná plodnost v letech 1950-2011

(zdroj: Úhrnná plodnost v letech 1950-2011. In: *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/uhrnna_plodnost_v letech_1950_2011)

Velmi zajímavou informací také je, že i když počet narozených dětí za rok mezi lety 1990 a 2010 klesl (z 127 739 na 117 153), tak počet narozených dvojčat stoupl z 1116 na 2446, tedy o více než polovinu. Zde má jistě nezanedbaný podíl medicína a to především asistovaná reprodukce.

Ani v jiných státech není situace jiná. Naopak se zde tyto trendy začaly projevovat dříve než u nás. Například v Německu stoupl průměrný věk prvorodiček za posledních 20 let z 25 na 29 let a s tím souvisí i fakt, že počet narozených dětí postupně klesá. Před čtyřiceti lety měla žena průměrně 2,0 dětí, dnes má již jen 1,35. (Biermann, 2006)

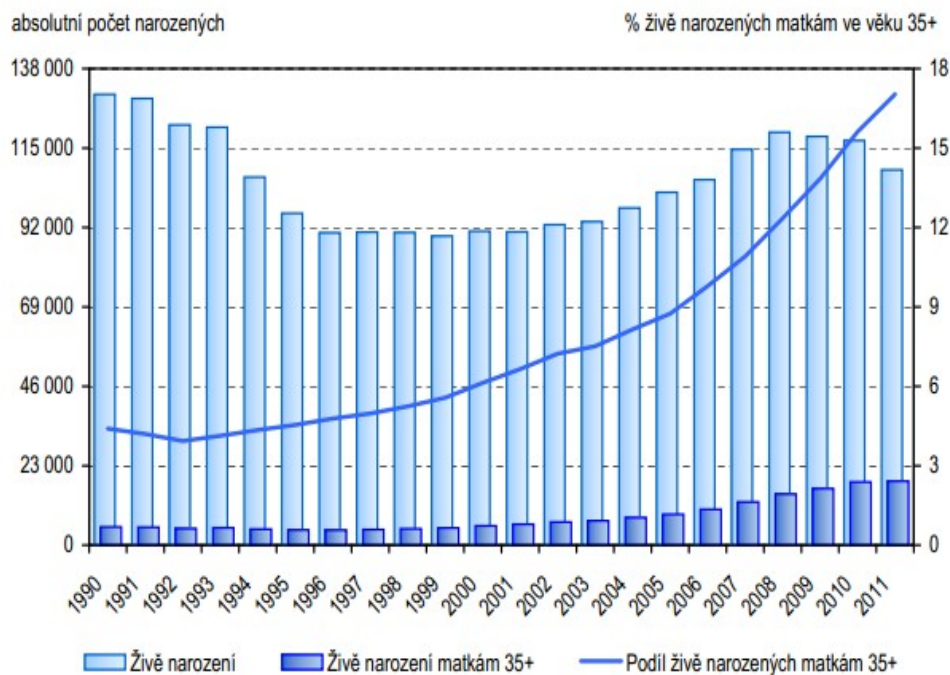
V Německu se ročně narodí přibližně 750 000 dětí a asi polovina z nich má matku starší třiceti let. Na matky mezi 35 a 39 připadá 120 000 dětí a 19 000 dětí se narodí ženám mezi 40 až 44 lety, 700 dětí přivedou na svět matky, kterým

bylo mezi 45 a 50 lety. Z toho plyne, že matkám starších 35 let se narodí přibližně 140 000 dětí, tedy skoro 19 %, což nelze považovat za zanedbatelné číslo. Avšak ještě zajímavější je, že u skoro poloviny z těchto žen jde o prvního potomka. (Biermann, 2006)

Ve Velké Británii se v šedesátých letech dvacátého století průměrný věk prvorodiček u vdaných žen pohyboval kolem 24 let, v letech devadesátých se vyšplhal až na 29,1. (Sobotková, 2007)

Ve státech, jakými jsou například Nizozemsko, Irsko a Švýcarsko, je podíl dětí narozených ženám starších 35 let kolem dvaceti procent. (Zpráva o rodiče 2011. In: *Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR* [online]. [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/rychle-informace/zprava-rodice-2011>)

V České republice se v roce 2011 narodilo celkem 108 673 dětí, z toho se více než polovina narodila matkám starších 30 let a 18 512 se narodilo matkám starším 35 let. To je přibližně 17 %. Vývoj počtu živě narozených dětí matkám starších 35 let je dobře patrný z grafu č. 3, který byl převzat z internetových stránek Ústavu zdravotnických informací a statistiky ČR. Z grafu je zřejmé, že mezi lety 1990-1992 podíl dětí narozených matkám starším 35 let nepatrně klesá, avšak od roku 1992 se podíl neustále zvyšuje.

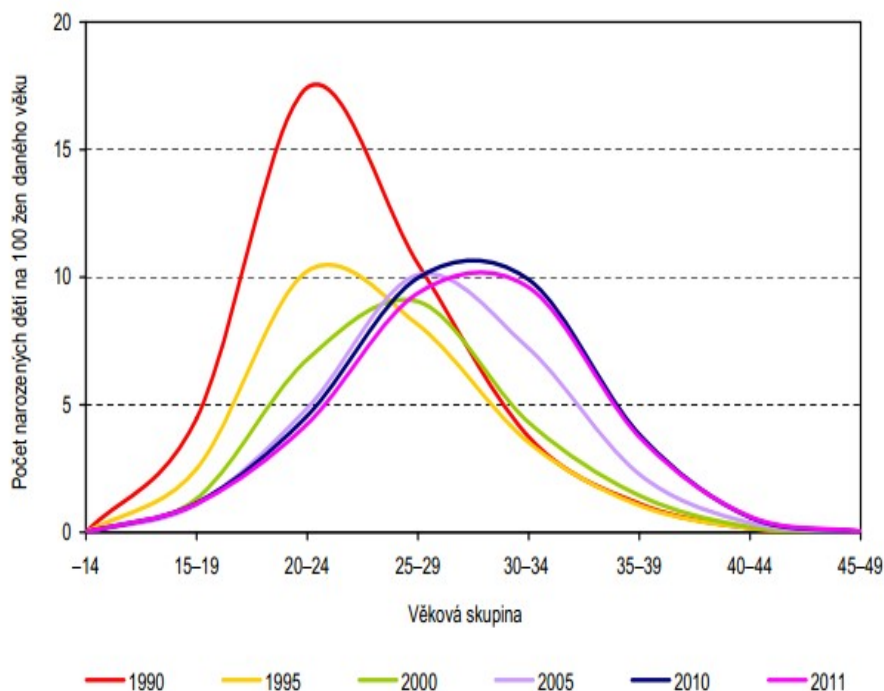

Graf 3 Vývoj počtu živě narozených, živě narozených matek ve věku 35+ a podílu živě narozených matek ve věku 35+

(zdroj: Zpráva o rodičce 2011. In: *Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR* [online]. [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/rychle-informace/zprava-rodicce-2011>)

V následujícím grafu je znázorněno, jak se v průběhu let od roku 1990 do roku 2011 změnila specifická plodnost žen v závislosti na jejich věku. Specifickou plodností rozumíme počet živě narozených dětí, které se narodily ženám v dané věkové skupině na 1000 žen. Až do roku 1997 byla nejvyšší mezi 20. a 24. rokem života, po té nastal velký propad a v roce 2011 byla specifická porodnost nejvyšší již mezi 30. a 34. rokem života.

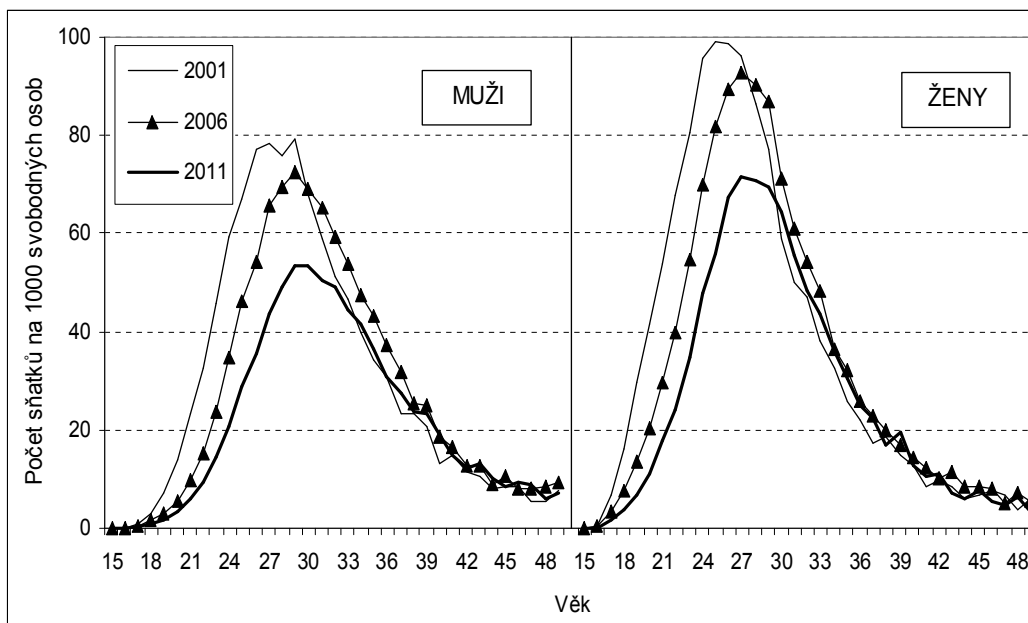
Graf 4 specifických plodností podle věku

(Zdroj: Zpráva o rodičce 2011. In: *Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR* [online]. [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/rychle-informace/zprava-rodicce-2011>)

Ze všech žen, které rodily v ČR v roce 2011, se u 48 % z nich jednalo o porod první, u 36 % o porod druhý u zbývajících 16 % šlo o porod třetí či další. (Zpráva o rodičce 2011. In: *Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR* [online]. [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/rychle-informace/zprava-rodicce-2011>)

2.3 Manželství a rodičovství

Stejně jako se zvyšuje věk rodiček, zvyšuje se i věk, ve kterém vstupují lidé do manželství. Již zdaleka neplatí, že pro pořízení si potomka je nutné vstoupit do manželství. V osmdesátých letech dvacátého století byl průměrný věk mužů a žen vstupujících do manželství 24 a 21 let, což byl velmi nízký průměr i v porovnání s ostatními státy tzv. Východního bloku. Dnes je situace odlišná. Vývoj pravděpodobnosti uzavření prvního sňatku podle věku mezi lety 2001 – 2011 je patrný z následujícího grafu.

Graf 5 Pravděpodobnost uzavření prvního sňatku podle věku, 2001-2011

(Zdroj: Sňatečnost. In: *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost>)

V roce 2001 byla největší pravděpodobnost uzavření sňatku mezi 25 a 29 lety, poté mezi 20 a 24 lety až třetí nejpravděpodobnější skupinu tvořily ženy mezi 30 a 34 lety. V roce 2006 již bylo pořadí 2. a 3. skupiny opačné, kdy pravděpodobnost uzavření sňatku mezi 20. a 24. rokem výrazně poklesla, zatímco mezi 30. a 34. rokem naopak velmi narostla. Toto pořadí se drží dodnes, nicméně pravděpodobnost uzavření manželství mezi 20. a 24. rokem života stále klesá.

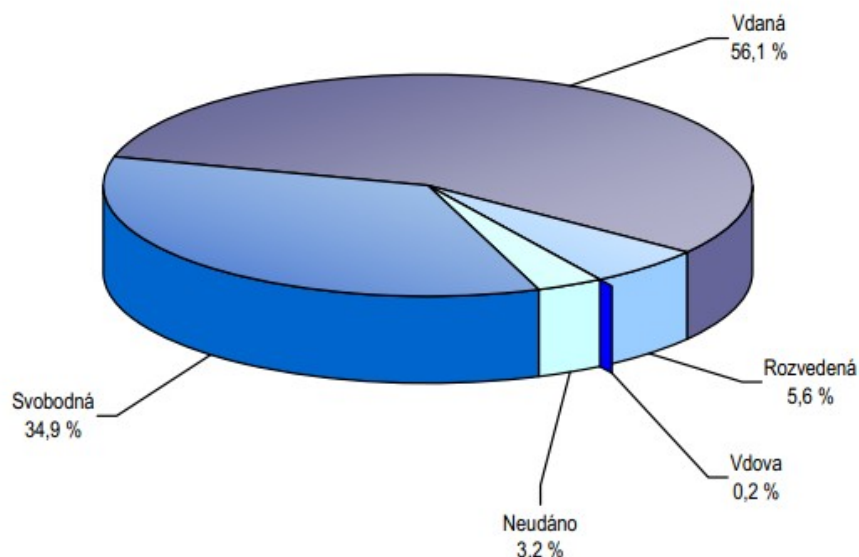
U mužů je situace obdobná, v roce 2001 na tom byli stejně jako ženy, avšak již v roce 2006 je nejpravděpodobnější věk mezi 30 a 34 lety, druhý nejpravděpodobnější je věk mezi 25 a 29 a třetí mezi 35 až 39 lety. Toto pořadí se drží s malými změnami až dodnes.

Podle tohoto vývoje by se dalo předpokládat, že „při zachování současné úrovně sňatečnosti svobodných (podle jednovýchodných tabulek sňatečnosti) by do 50 let věku uzavřelo sňatek 53,5 % mužů a 61,0 % žen“. (Sňatečnost. In: *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost>)

Procento dětí narozených mimo manželství bylo v roce 1989 7,6. V roce 2010 se již zdaleka nejednalo o tak nepatrnou část obyvatelstva, nýbrž o něco více

než 40 %. (Statistická ročenka České Republiky 2012. In: *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/p/0001-12>)

Absolutní počet dětí, které se narodily v manželství, se od sedmdesátých let až do roku 2003 snižoval. Do roku 2008 byl zaznamenán mírný nárůst, avšak od té doby opět klesá. Počet dětí, které se narodily mimo manželství, od sedmdesátých let stále stoupá a v roce 2011 dosáhl jejich podíl 41 %, jak je ukázáno v grafu č. 6.

Graf 6 Struktura rodiček podle rodinného stavu, rok 2011

(Zdroj: Zpráva o rodičce 2011. In: *Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR* [online]. [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/rychle-informace/zprava-rodicce-2011>)

Velmi zajímavou informací však je, že i přes tyto statistické údaje má manželství stále vysokou hodnotu, a mladí lidé často vypovídají, že by sňatek jednou uzavřít chtěli. (Možný, 2006)

Proč se tedy mladí lidé nežení a nevdávají? Jedním z důvodů je podle Rabušice (2001) to, že dnes výrazně vzrostl počet mladých, kteří studují vysokou školu - tím se sňatek i rodičovství odsouvají na pozdější věk. Navíc žena, která má vysokoškolské vzdělání, nepotřebuje hledat na sňatkovém trhu muže, který by

jí pomohl zvýšit její sociální a majetkovou úroveň. Je schopna si ji zajistit sama, a tak by jí manželství samo o sobě v tomto směru nepřineslo žádné výhody.

2.4 Dobrovolné a nedobrovolné pozdní rodičovství

Motivy pro odkládání rodičovství mohou být různé. Nicméně považují za důležité rozdělit je do dvou základních skupin, a to na dobrovolné a nedobrovolné.

Dobrovolným odkládáním rodičovstvím rozumíme takové odkládání, které je plánováno záměrně. Žena se rozhodne, že například nejprve vystuduje vysokou školu, nastoupí do zaměstnání, kde si vybuduje praxi, a až po splnění těchto předpokladů si přeje založit rodinu. Případně chce budovat kariéru a dítě odloží až na později. Jsou ženy, které nepocítují touhu po dítěti, neslyší tikat příslovečné „biologické hodiny“. U některých z nich se tato touha může objevit v průběhu let, u některých se neprojeví vůbec a tyto ženy zůstávají dobrovolně bezdětné.

Pro většinu žen je však mateřství přirozenou součástí jejich životních plánů a počítají s ním do budoucna. Přesto se odhaduje, že mezi 5 až 15 % žen si dítě nepřeje. V České republice se počet jedinců mezi osmnácti a čtyřiceti lety, kteří váhají, zda si dítě pořídit pohybuje u žen kolem 10% a počet mužů se pohybuje přibližně okolo 21,4%. (Sobotková, 2007)

Nedobrovolným pozdním rodičovstvím naopak rozumíme situaci, kdy by si žena dítě přála, ale nedaří se jí otěhotnět, nebo dítě donosit. Je z nastalé situace nešťastná. Touto problematikou se budu více zabývat v kapitole Rizika pozdního rodičovství.

Nicméně i původně dobrovolné odkládání rodičovství se může změnit v nedobrovolné. Žena například čekala s mateřstvím příliš dlouho a touha po miminku ji zastihla v době, kdy se jí již už přirozeně otěhotnět nedaří. Popřípadě v době, kdy již po miminku touží, nemůže najít vhodného partnera, se kterým by mohla založit rodinu.

3 Rizika pozdního rodičovství a medicínské aspekty pozdního rodičovství

Odkládání rodičovství na vyšší věk s sebou nese riziko, že otěhotnění neproběhne zdaleka tak hladce, jak by si žena přála. Ženy nejsou plodné v každém měsíčním cyklu, i zcela zdravá plodná žena má průměrně každý 4. cyklus bez ovulace, nemůže v něm tedy dojít k otěhotnění. Šance na to, že otěhotní v době ovulace, je u ženy v jejích 25 letech 1:4, zatímco u ženy, která již dosáhla věku 40 let, je šance na otěhotnění pouze 1:20. Stejně tak ani muž není vždy schopen oplodnit ženu, i u něj tato schopnost kolísá. Dokonce i spojení zárodečných buněk neznamená, že se oplodnění povedlo. Pouze každá třetí oplodněná vaječná buňka se uhnízí v děloze a vzejde z ní těhotenství. (Biermann, 2006)

Na tyto procesy mají vliv i další faktory, kterými jsou například stres v zaměstnání, špatná životospráva, zatížení organismu škodlivými látkami přijímanými z prostředí, ve kterém žijeme.

Za poruchu plodnosti se však považuje až situace, kdy se ženě nepodaří otěhotnět přirozenou cestou za rok od začátku snažení se o potomka.

Jaké mohou být příčiny jejich nezdaru? Dle Ch. Biermann (2006) bývá u starších dvojic v 30 % problém na straně ženy, v 30 % na straně muže, v 30 % na straně obou a v 10 % se nepodaří najít žádnou objektivní příčinu, která by mohla vést k neplodnosti u muže nebo ženy.

Zaměříme-li se na ženy, pak nejčastějšími příčinami bezdětnosti, které se objevují, bývají ze 40 % hormonální poruchy, z 20 % neprůchodnost vejcovodů, která byla způsobena dřívějšími záněty, u 10 % děložní myomy (nezhoubné nádory vyrůstající z hladké svaloviny děložní stěny, objevují se u 30-40 % žen mezi 30 a 50 lety, MÁRA, Michal. Děložní myom. [online]. [cit. 2013-06-05]. Dostupné z: <http://myomy.cz/myomy/71.htm>), u 10 % endometrióza (onemocnění, kdy se částičky slizniční výstelky objevují mimo děložní dutinu, Co to je endometrióza. In: *Endometrióza.cz* [online]. [cit. 2013-06-05]. Dostupné z: <http://www.endometrióza.cz/co-to-je-endometrióza.php>), u 10 % poruchy složení poševního hlenu a u 10-20 % se nepodařilo objevit žádnou poruchu, která by se

dala lékařsky vysvětlit. Vliv může mít i duševní stav, který může působit například i na správnou regulaci tvorby hormonů. (Biermann, 2006)

U mužů se plodnost zjišťuje za pomoci spermiogramu, kde se může ukázat, že má muž příliš málo semenných buněk nebo že semenné buňky mají nízkou pohyblivost, dále například nedostatek semenných buněk normálního tvaru či nepříznivé chemické složení semenné tekutiny. Kvalita spermií může u muže kolísat s časem a na špatný výsledek vyšetření mohou mít vliv například stres, nezdravý životní styl (kouření, alkohol, drogy) či horko. Dále také hormonální poruchy či poruchy látkové výměny (například diabetes), záněty varlat či nadvarlat, genetické příčiny.

Velký vliv na plodnost u žen i mužů má jejich životní styl. Kouření, jídlo a pití, v neposlední řadě i každodenní stres. Při nevyvážené stravě nemá lidské tělo dostatek vitaminů a látek, jejichž nedostatek ovlivňuje plodnost. Také nadváha bývá příčinou negativního ovlivnění schopnosti početí. Při nadváze může u ženy docházet k porušení hormonální rovnováhy, což může způsobit poruchy menstruačního cyklu a výpadky ovulace.

3.1 Neplodnost

Již jsem se zmínila, že pro lékaře je určující doba, po kterou se pár snaží o početí. Pokud se aktivně snaží bezvýsledně déle než jeden rok, mluvíme o poruše plodnosti. Lékařská terminologie navíc rozlišuje mezi neplodností primární a sekundární. Za primární neplodnost se považuje situace, pokud žena není schopna otěhotnět. Za sekundární neplodnost pak situaci, kdy žena není schopna znovu otěhotnět po předchozím těhotenství, ať již toto těhotenství skončilo porodem, potratem nebo umělým přerušením. U některých párů se můžeme setkat s oběma typy neplodnosti. (Doherty, 2006) Dle WHO je neplodnost zařazena mezi nemoci. Ve vyspělých zemích má problém s početím 15 – 20 % párů. Celosvětově jde pak o 5-8 % dvojic. (Asistovaná reprodukce. In: *GENNET, Centrum lékařské genetiky a reprodukční medicíny* [online]. [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://www.gennet.cz/ivf.html>)

V tom případě nastupuje léčba. Partneři se mohou rozhodnout, zda zkusí léčbu přírodní, nebo se svěří do rukou lékařů a genetiků v centrech asistované

reprodukce, které se na problematiku neplodnosti a obtíží s otěhotněním zcela zaměřují, popřípadě kombinací obou.

Mezi alternativní způsoby léčby patří například užívání různých bylin, vitamínů a minerálů, homeopatie či čínská medicína – především akupunktura. Alternativní medicína bývá často doporučována jako doplňková léčba při umělém oplodnění.

Druhou možností je reprodukční medicína. Léčbou neplodnosti se zabývají speciální centra asistované reprodukce (CAR). V těchto centrech se pár svěřá do rukou týmu odborníků přes asistované početí a genetiku. Léčebné techniky, které se zde nabízejí, uvádějí úspěšnost kolem 25 % (Asistovaná reprodukce. In: *GENNET, Centrum lékařské genetiky a reprodukční medicíny* [online]. [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://www.gennet.cz/ivf.html>).

3.1.1 Hormonální úprava ovulace

Jako první je třeba zjistit, zda má žena ovulaci. Pokud ano, tak jestli je ovulace pravidelná. Ovulací rozumíme dozrávání vajíček ve vaječnicích. Pokud není v těle dostatek potřebných hormonů, nemůže zárodečná buňka dozrát tak, jak by měla. Pacientkám může lékař předepsat léky, popřípadě se aplikují hormony injekčně. U této terapie se mohou objevit problémy se snášením léčby. Pacientky mohou pociťovat návaly horka, bolesti břicha, dokonce může dojít ke vznikům cyst na vaječnicích, proto je nutné provádět ultrazvuková vyšetření a kontrolovat hormonální profil pacientky. Při hormonální léčbě se častěji rodí dvojčata. (Biermann, 2006)

3.1.2 IUI neboli inseminace

Inseminace se provádí tak, že pomocí tenkého plastového katétru se zavede spermie přes děložní hrdlo do děložní dutiny. K inseminaci se lékaři přiklánějí, pokud mužův spermioqram vykazuje patologické hodnoty. Má například malé množství spermií v ejakulátu nebo mají-li spermie sníženou pohyblivost. Aby mohla inseminace proběhnout, je nutné, aby měla žena alespoň jeden prostupný vejcovod. Má-li žena ovulaci, může inseminace proběhnout bez hormonální léčby. Při poruchách ovulace dostává žena léky na její úpravu.

Inseminace je nebolestivý zákrok, který se provádí ambulantně. Jedná se o nejméně invazivní metodu asistované reprodukce a její úspěšnost je kolem 15 % (IUI. In: *GENNET, Centrum lékařské genetiky a reprodukční medicíny* [online]. [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://www.gennet.cz/iui.html>)

3.1.3 IVF

Zkratka IVF znamená fertilizaci in vitro, tedy oplodnění ve zkumavce. První dítě takto vzniklo v roce 1977. Tato metoda byla vytvořena pro ženy, které nemají vejcovody, nebo je nemají dostupné. Dnes je tato metoda jednou z nejpoužívanějších a nejefektivnějších postupů při asistované reprodukci. Postup je takový, že žena nejprve dostává hormony, které mají působit na podporu funkce vaječníků. Tento proces je kontrolován pomocí ultrazvuku a krevních testů. Když folikul dosáhne požadované velikosti (což bývá 9 – 14 dní po začátku stimulace), jsou ženě vajíčka odebrána v celkové narkóze. Tento zákrok trvá přibližně 10-15 minut. Takto odebraná vajíčka jsou umístěna do speciálního média, do něž se přidávají spermie, aby mohlo dojít k oplodnění. Po přibližně 14 až 16 hodinách dokáže embryolog zjistit, zda k oplodnění skutečně došlo. Pokud ano, po třech až pěti dnech se několik životaschopných oplodněných vajíček (embryí) přenesou ženě do dělohy. Zbývající embrya je možné zamrazit pro případné pozdější využití. Po přibližně 14 dnech se dá za použití běžného těhotenského testu nebo z krevního vyšetření zjistit, zda se vajíčko uhnízdilo v děloze a došlo k otěhotnění. (IVF. In: *GENNET, Centrum lékařské genetiky a reprodukční medicíny* [online]. [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://www.gennet.cz/metoda-ivf.html>)

3.1.4 IVM

Neboli in vitro maturace oocytů. Jde o stejnou metodu, jakou je IVF, avšak nedochází při ní k hormonální stimulaci.

3.1.5 ICSI

Zkratka ICSI znamená Intracytoplazmatická injekce spermií. Jedná se o metodu, při které se za pomoci mikrojuhly dopraví spermie přímo do vajíčka. Díky tomuto postupu je možné pomoci mužům, u kterých je velmi špatná

pohyblivost spermií či jejich nízký počet. Takto stačí pro oplodnění vajíčka pouze jedna spermie. Dokonce je možné spermii získat z varlat.

Při ICSI je šance, že dojde k oplodnění, velmi vysoká. Dojde k němu v sedmi z deseti případů. Postupně se z této metody stal standardní postup při IVF právě pro její vysokou úspěšnost. (ICSI. In: *GENNET, Centrum lékařské genetiky a reprodukční medicíny* [online]. [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://www.gennet.cz/icsi.html>)

3.1.6 Vitřifikace

Mezi možnostmi, které moderní medicína nabízí, patří i metoda nazvaná vitřifikace. Tato metoda je mimo jiné doporučována právě těm ženám, které odkládají mateřství na později a hrozí u nich, že ve chvíli, kdy se rozhodnou pro dítě, nebudou již plodné.

„Během života ve vaječnicích ženy vznikne asi 1-2 miliony vajíček, mnoho jich ale zanikne již před pubertou. Ženě v plodném věku zbývá 200.000-400.000 vajíček, a z toho jich uzraje jen přibližně 400. S přibývajícím věkem ženy klesá i kvalita vajíček a tak není žádnou výjimkou, když je žena po 38. roce věku neplodná.“ (Vitřifikace. In: *GENNET, Centrum lékařské genetiky a reprodukční medicíny* [online]. [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://www.gennet.cz/vitřifikace.html>)

Při vitřifikaci dochází k prudkému zchlazení vajíček na teplotu nižší než 150° C za použití speciálního roztoku, který buňky chrání před poškozením mrazem. Takto si může žena zvýšit šanci na otěhotnění v pozdějším věku. Po rozmrazení je 95 % buněk nepoškozených.

Výčet medicínských metod není kompletní. Vybrala jsem ty metody, které mi připadají nejdůležitější ve spojitosti s pozdním rodičovstvím.

3.2 Prenatální diagnostika

Díky rozvoji moderní medicíny (především ultrazvuku) se na poli prenatální diagnostiky udály v posledních letech velké změny. Každá těhotná žena by měla pravidelně docházet na preventivní prohlídky a podstoupit lékařem

doporučená vyšetření, aby se vyloučily možné vývojové vady plodu. S rostoucím věkem se počet vyšetření, které by měla žena v těhotenství podstoupit, zvyšuje.

Zlomovým věkem u těhotné ženy je z lékařského hlediska 35. rok života. Pokud je žena starší 35 let, měla by podstoupit více vyšetření než žena, která tohoto věku ještě nedosáhla. Důvodem jsou častěji se vyskytující vývojové vady, jejichž riziko výskytu s věkem stoupá.

Z lékařského hlediska je důležitý také věk muže. Zlomovým věkem muže je 45. rok života, neboť výrazně narůstá počet geneticky abnormálních spermií, které mohou být příčinou genetických vad plodu či dokonce potratu. (Těhotenství po třicítce a čtyřicítce - Miminko ve třiceti a čtyřiceti. In: *Naše porodnice* [online]. [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://www.naseporodnice.cz/tehotenstvi-potricitce-a-ctyricitce.php>)

3.2.1 Screening v prvním trimestru

Mezi vyšetření, které by měla žena, která již oslavila 35. Narozeniny, absolvovat patří screening v prvním trimestru. Ten se provádí mezi 11. a 13. týdnem těhotenství. Jedná se o ultrazvukový screening NT (měření nahromaděné tekutiny v podkoží na krku plodu, jehož vyšší hodnota může znamenat vyšší riziko vrozených vad plodu nebo možnost výskytu některého z genetických syndromů) a biochemický screening. Vyšetření se skládá z kombinace krevního rozboru a ultrazvukového vyšetření šjiového projasnění. Dále se sleduje, zda má plod vyvinutou nosní kůstku (pokud je kůstka zkrácená nebo se ji dokonce nepodaří nalézt, může to znamenat zvýšené riziko chromozomální vady). Všechny tyto indikátory jsou důležité pro vyloučení tzv. Downova syndromu.

3.2.2 Amniocentéza

Mezi patnáctým až osmnáctým týdnem těhotenství by měla pozdní rodička podstoupit amniocentézu (odběr plodové vody). Díky tomuto vyšetření je možné odhalit některé vývojové vady plodu s přesností na 99,5 %. Avšak amniocentéza není bez rizika. Jedná se o poměrně invazivní vyšetření, kdy je ženě odebrána plodová voda pomocí jehly přes dutinu břišní. Současně probíhá kontrola polohy plodu za pomoci ultrazvuku. V plodové vodě se nacházejí biochemické látky,

stejně tak živé buňky plodu. Ženy, které si tímto vyšetřením prošly, uvádějí, že není nijak zásadně bolestivé, přirovnávají jej k odběru krve. Nicméně obavu z vyšetření mají velkou. Nejzávažnější komplikací, která může vzniknout, je samovolný potrat. Odhaduje se, že k němu dojde v přibližně 0,5 % případů. (Prenatální diagnostika. In: *GENNET, Centrum lékařské genetiky a reprodukční medicíny* [online]. [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://www.gennet.cz/prenatalni-diagnostika.html>)

Každá žena tedy musí na základ předchozích vyšetření vyhodnotit, zda je riziko, že by se mohlo narodit postižené dítě vyšší, než riziko, které plyne z podstoupení vyšetření. Na výsledky vyšetření se čeká přibližně 2 týdny. (Těhotenství po třicítce a čtyřicítce - Miminko ve třiceti a čtyřiceti. In: *Naše porodnice* [online]. [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://www.naseporodnice.cz/tehotenstvi-po-tricitce-a-ctyricitce.php>)

3.3 Vývojové vady plodu

U pozdních rodiček se oproti ostatním objevují ve zvýšené míře chromozomální anomálie. Jedná se především o trisomie, především pak o trisomii 21. chromozomu – Downův syndrom. Díky rozvinuté prenatální diagnostice se ve velké části případů podaří tuto vadu odhalit, avšak pro ženu nastává těžký čas, kdy se musí rozhodnout, zda jít na potrat, nebo si takto postižené dítě nechat. Navíc diagnostika i přes veškeré pokroky není stoprocentní a jsou známy případy, kdy se lékaři spletli a narodilo se zdravé dítě i přes to, že pravděpodobnost, že je dítě postižené, byla poměrně vysoká.

3.3.1 Downův syndrom

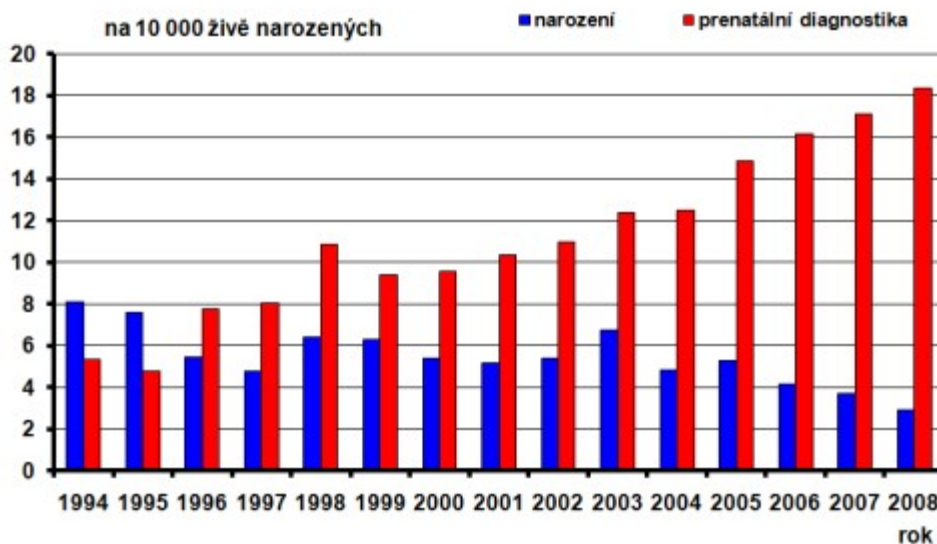
Downův syndrom je nejčastěji se vyskytující genetickou vadou. Jedná se o genetickou poruchu 21. chromozomu, tzv. trisomii 21K. U zdravého jedince je genetická výbava tvořena 23 páry chromozomů. V každé buňce se jich tedy nachází 46. U jedince postiženého Downovým syndromem se v každé buňce nachází chromozomů 47. K postižení pochází nejčastěji krátce po početí, kdy se v procesu dělení vytvoří místo 2 buněk buňky 3.

Statistické riziko narození dítěte s Downovým syndromem roste s věkem matky. Zatímco v 21 letech je riziko syndromu 1:1500 (to znamená jedno z 1500 narozených dětí matkám ve věku 25 let se narodí postižené), ve 35 letech je toto riziko 1:360. Ve 40 je 1:100 a ve 49 letech 1:10. (Biemann, 2006, s. 103) Stejně tak je důležitý i věk otce, kde rizikovou skupinu tvoří muži nad 50 let. (Charakteristika Downova syndromu. In: *Downův syndrom* [online]. [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://www.downuvsyndrom.cz/charakteristika-downova-syndromu/>)

3.3.1.1 Výskyt v populaci

V Německu se v roce 2003 narodilo 750 000 dětí, z toho 1000 dětí s Downovým syndromem. (Biermann, 2006, s. 100)

Na grafu č. 7 Podíl živě narozených dětí s Downovým syndromem, je vidět, jaký vliv měla v České republice prenatální diagnostika na počet narozených dětí s Downovým syndromem. Z grafu je patrné, že počet živě narozených dětí s Downovým syndromem klesá spolu s rozvojem prenatální diagnostiky.

Graf 7 Podíl živě narozených dětí s Downovým syndromem

(Zdroj: Downův syndrom. In: *Vrozené vady* [online]. [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: http://www.vrozene-vady.cz/vrozene-vady/index.php?co=downuv_syndrom)

Důležitou informací však je, že „celková incidence Downova syndromu (se započítáním prenatálně diagnostikovaných - a pro tuto diagnózu ukončených případů) v ČR však stoupá. Pravděpodobně se na tom podílí jak lepší a časnější

*diagnostika (umožňuje diagnostikovat a zaregistrovat takové případy, které by se časně potratily a tím unikly oficiální registraci) tak i nepříznivý trend - v rámci kterého se zvyšuje průměrný věk rodiček..“ (Předčasné porody, potraty a vrozené vývojové vady. In: *Národní informační centrum pro mládež* [online]. [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://www.nicm.cz/predcasne-porody-potraty-a-vrozene-vyvojove-vady>)*

3.4 Komplikace ženy v těhotenství

Komplikace v těhotenství mohou postihnout každou ženu. Avšak jsou nemoci, které častěji postihují starší ženy. Mezi ně patří hlavně preeklampie a těhotenská cukrovka. (Cukrovka neboli diabetes. In: *Porodnice.cz* [online]. 2008 [cit. 2013-06-05]. Dostupné z: <http://www.porodnice.cz/tehotenstvi/jsem-tehotna-nemocna/onemocneni-matky/cukrovka-neboli-diabetes>)

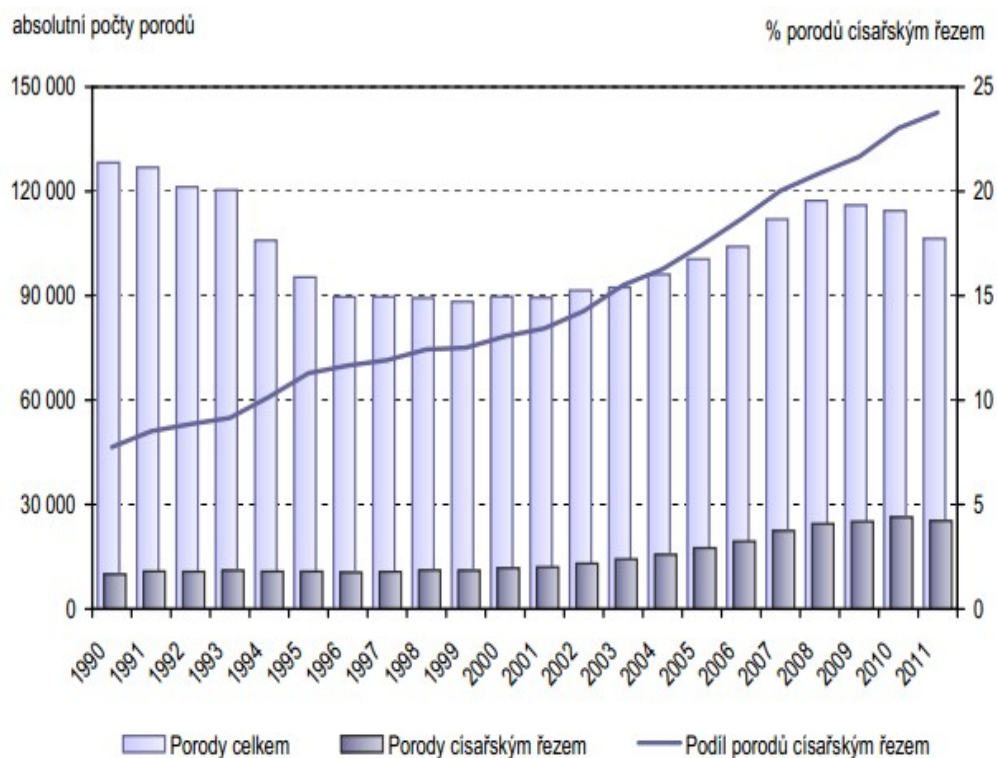
Preeklampsie je onemocnění, které se vyskytuje u žen ve třetím trimestru těhotenství. Projevuje se vysokým tlakem, bílkovinou v moči a otoky, které svědčí o změnách v oblasti cév a ledvin. U těhotných s tímto onemocněním se častěji vyskytuje odloučení placenty a porucha krevní srážlivosti. Při závažné formě může být negativně ovlivněn vývoj plodu v důsledku poruchy funkce placenty, díky které je plod špatně zásoben kyslíkem a živinami, což může způsobit jeho nižší hmotnost. (Preeklampsie neboli pozdní gestóza. In: PAŘÍZEK, A. *Porodnice.cz* [online]. 2009 [cit. 2013-06-05]. Dostupné z: <http://www.porodnice.cz/tehotenstvi/jsem-tehotna-nemocna/onemocneni-matky/preeklampsie-neboli-pozdni-gestoza>)

Těhotenská cukrovka se nejčastěji objevuje po 15. týdnu těhotenství. Je riziková především pro plod. Zjišťuje se při zátěžovém testu. Pokud by nebyla odhalena a léčena, hrozí samovolný potrat a vývojové vady plodu. Po narození mají děti matek s těhotenskou cukrovkou problémy s adaptací, nemívají dokonale vyžralou plicní tkáň a častěji jim hrozí hypoglykémie, tedy výrazný pokles hladiny cukru v krvi.

3.5 Porod

Podle statistik rodí pozdní rodičky častěji než ženy mladší císařským řezem. V Německu například přichází na svět pomocí císařského řezu 23 % dětí ze všech živě narozených, avšak u žen starších dosahuje počet císařských řezů přes 40 % (Biermann, 2006). U starších žen hrozí větší riziko předčasného porodu a nižší porodní váha dítěte.

V České republice podíl porodů císařským řezem také stále stoupá, jak je vidět z grafu č. 6. V roce 2011 byl jejich počet již necelých 24 % z celkového počtu porodů. Rostoucí věk rodiček, zvyšující se počet umělých oplodnění a tím pádem i vícečetných těhotenství mají na počet císařských řezů velký vliv. Nicméně v porovnání s ostatními státy západní Evropy není tento podíl nijak extrémní. Každopádně u nás není možné rodit císařským řezem na přání rodičky, jak je tomu v jiných státech. Rozhodnutí je vždy na lékaři.

Graf 8 Vývoj počtu porodů, porodů císařským řezem a podílu porodů císařským řezem

(Zdroj: Zpráva o rodičce 2011. In: *Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR* [online]. [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/rychle-informace/zprava-rodicce-2011>)

4 Výchovné styly

"Termín způsob výchovy, popřípadě výchovný styl, vyčleňuje z vysoce složitého souboru výchovných procesů klíčové momenty: zejména emoční vztahy dospělých a dětí, jejich způsob komunikace, velikost požadavků na dítě, způsob jejich kladení a kontroly. Projevuje se též volbou výchovných prostředků a způsobem reagování dítěte na ně." (Čáp, Mareš, 2007, s. 303)

Na zkoumání způsobu výchovy se významně podílel Kurt Lewin, který v roce 1939 uskutečnil se svými spolupracovníky experimentální výzkum. Lewin emigroval z Německa před nacismem do USA a zapůsobilo na něj, jak velký je rozdíl ve způsobu výchovy dětí těchto dvou zemí. Zatímco v Německu byly děti udržovány v tom, aby byly nesamostatné a podřízené dospělým, ve Spojených státech se rodiče k dětem stavěli jako k sobě rovným a vychovávali je k samostatnosti. Na základě svého experimentu rozlišuje Lewin 3 základní styly výchovy. Autokratický, integrační a liberální.

Při autokratickém stylu vychovatel rozkazuje, vyhrožuje a často trestá. Na přání a potřeby dítěte není brán velký zřetel. Důležitý je úsudek a rozhodnutí vychovávajícího. Dítěti není poskytováno příliš prostoru pro samostatnost a jeho vlastní iniciativu.

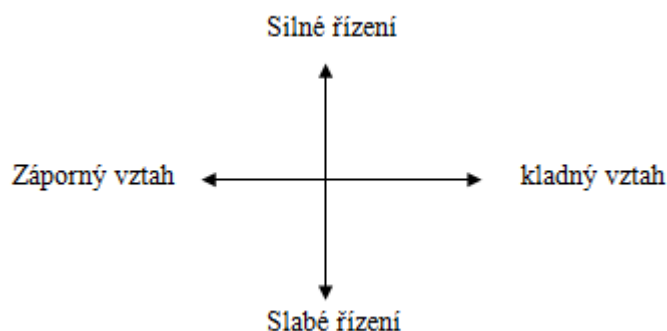
Při liberálním stylu vedení vychovávající naopak řízení nepřebírá. Neukládá dítěti požadavky, a pokud ano, tak nekontroluje důsledně jejich splnění.

Při integračním stylu vychovatel podporuje iniciativu dítěte, neudílí příliš příkazů a jde příkladem. Tresty a zákazy neužívá často. Jeho výchovným prostředkem je podávání návrhů, dává při řešení na vybranou z několika možností. Má porozumění pro odlišnosti každého dítěte.

Avšak všechny případy výchovy, se kterými se setkáváme, nelze jednoduše zařadit mezi jeden ze tří Lewinových typů vedení. Ukazuje se, že jsou přeci jen až příliš zjednodušené. Chybí zde typy přechodné či smíšené. V tomto ohledu lépe slouží vyjádření výchovy pomocí dvou dimenzí, jakým je například Eysenckův model temperamentu. Nejčastěji se setkáváme s dimenzí emočního vztahu k dítěti (od lásky až po zavrhování) a s dimenzí řízení (od autonomie po

maximální kontrolu). Kombinací těchto dimenzí je pak vyjádřen celkový styl výchovy. S tímto modelem se setkáme například u E.S. Schaefera (1959), viz následující schéma.

Schéma 1 zobrazení E.S. Schaefera dimenze vztahu k dítěti a k řízení

(Zdroj: *Výchova dítěte v rodině. Psychologické služby psyx.cz* [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: <http://www.psyx.cz/texty/vychova-ditete-rodina.php>)

V rámci tohoto schématu je možné vyčlenit 4 styly výchovy: zanedbávající výchova (slabé řízení, záporný vztah), autoritářská výchova (silné řízení, záporný vztah), ochránářská výchova (silné řízení, kladný vztah) a demokratická výchova (slabé řízení, kladný vztah).

Zanedbávající výchova se vyznačuje nezúčastněností, lhostejností a zanedbáváním, což vede u dítěte k odmítání sociálních pravidel, vzpurnosti a agresivitě.

Autoritářská výchova používá jako výchovné prostředky vyžadování, autoritářství, diktátorství, tvrdé tresty a přísnou disciplínu. U dítěte může takový výchovný styl vést k neuroticismu, problémům ve společenském životě, k agresivitě namířené vůči sobě samému, ostýchavosti, neschopnosti učinit kompromis a k vnitřní netoleranci.

Ochránářská výchova se projevuje ze strany rodičů dobromyslností, potřebou ochraňování, shovívavostí a přivlastňováním. To může mít u dítěte následky, které se projevují závislostí, poslušností, dítě se snadno podřizuje.

Neprokuje velkou tvořivost, je povolné, egocentrické, emočně labilní a nesamostatné. Mívá malou sebejistotu a sociální chování typu „kam vítr, tam plášt“.

Demokratická výchova (je považována za ideální) nabízí dítěti svobodu a demokratičnost. Tresty jsou mírné a vždy zdůvodněné. Podporuje vědomí sounáležitosti s rodinou a dítě se podílí na rozhodování. Jejím výsledkem je u dítěte aktivita, nezávislost, tvořivost, otevřenost a asertivita. Dítě nemá problém s fungováním ve společnosti, je emočně vyrovnané, cílevědomé a oplývá zdravým sebevědomím. (Výchova dítěte v rodině. *Psychologické služby psyx.cz* [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: <http://www.psyx.cz/texty/vychova-ditete-rodina.php>)

Nicméně i tento model má své nedostatky, a to především předpoklad jednoduchosti každé dimenze, jejichž extrémy se ve skutečnosti nevyklučují. Často se vyskytují rozpory, které nelze vyjádřit přiřazením bodu na některé z os. Stejně tak se ukázalo, že jak velmi silné, tak velmi slabé řízení je spjaté se zápornými postoji k dítěti, proto i tento model byl označován jako příliš zjednodušující.

V devadesátých letech vznikl na Katedře psychologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy po mnoha letech výzkumu model analyticko-syntetický, který je označován jako model devíti polí způsobu výchovy, viz tabulka 1.

EMOČNÍ VZTAH	ŘÍZENÍ			
	silné	střední	slabé	rozporné
záporný	1. výchova, autokratická, tradiční, patriarchální		2. liberální výchova s nezájmem o dítě	3. pesimální forma výchovy, rozporné řízení se záporným vztahem
záporně kladný	9. výchova emočně rozporná, jeden z rodičů zavrhuje, druhý extrémně kladný nebo dítě je s ním v koalici			
kladný	4. výchova přísná a přitom laskavá	5. optimální forma výchovy se vzájemným porozuměním a přiměřeným řízením	6. laskavá výchova bez požadavků a hranic	7. rozporné řízení relativně vyvážené kladným emočním vztahem
extrémně kladný			8. kamarádský vztah, dobrovolné dodržování norem	

Tabulka 1 Model devíti polí způsobu výchovy

(Zdroj: ČÁP, Jan, MAREŠ, Jiří. *Psychologie pro učitele*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 306. ISBN 80-7178-463-X.)

Podle modelu devíti polí lze styl výchovy postupně formulovat v několika navzájem propojených rovinách obecnosti (Čáp, Mareš, 2007, s 307):

1. Chování rodiče a dítěte v jednotlivé situaci a jejich vzájemná komunikace a interakce. (Například reakce matky/otce na neuklizený pokoj, špatnou známku atp.)
2. Zobecnění interakcí určitého druhu. (Například výpověď dítěte v rozhovoru.)
3. Další zobecnění jednotlivých situací, jejich typických forem do jednotlivých komponentů výchovy (komponenty matky/ otce – kladný, záporný, požadavků, volnosti).
4. Kombinace dvojic protikladných komponentů do komplexních charakteristik způsobu výchovy jednotlivce.
5. Emoční vztah k dítěti v rodině jako celku (sloučením emočního vztahu matky a otce k dítěti).

6. Zařazení do jednoho z devíti polí modelu. (Sloučením údajů o emočním vztahu, výchovném řízení v rodině jako celku.)

Zařazením do jednoho z polí však vyjádření výchovného stylu rodiny nekončí. I v jednotlivých polích mohou být mezi různými rodinami velké rozdíly. Vždy je důležité sledovat rozdíl mezi stylem matky a otce a dále upřesňovat obraz jednotlivými komponenty výchovy, a to až k jednotlivým typickým situacím (například opakované srovnávání dítěte se sourozencem), a nebo kritickým situacím ve vývoji dítěte.

4.1 Utváření výchovného stylu rodičů a jeho důsledky

Na utváření stylu výchovy rodičů má vliv více faktorů. Důležité je prostředí, ve kterém sami vyrůstali, a výchovný styl, který používali jejich rodiče. Někteří dospělí přebírají výchovný styl svých rodičů zcela bezmyšlenkovitě, jiní se naopak snaží zcela cíleně vychovávat své děti jinak, než jak byli vychováváni oni sami. Změna zažitých vzorců je však poměrně obtížná a vyžaduje velké úsilí, navíc v náročných situacích se snadno vklouzne do zajetých kolejí a rodič se může zachovat přesně tak jako jeho rodiče, i když s tímto chováním nesouhlasí. Další proměnnou, která má velký význam, jsou osobnostní rysy rodiče, včetně jeho temperamentu. Temperament je závislý na dědičnosti, tím pádem můžeme říci, že do jisté míry má na styl výchovy vliv i dědičnost.

Na příklad Čáp a Mareš (Čáp, Mareš, 2007, s. 313) uvádějí 5 základních skupin podmínek, které působí na styl výchovy. Jsou jimi:

1. Vlastnosti a zkušenosti vychovávajícího.
2. Významné vztahy mezi vychovávajícím a vychovávaným.
3. Vlastnosti a zkušenosti vychovávaných.
4. Události a změny v podmínkách a nejbližším prostředí vychovávaného.
5. Širší sociokulturní podmínky.

Samo dítě má na utváření výchovného stylu rodičů velký vliv. Tím, jak se chová a reaguje již od nejútlejšího věku, dává rodiči zpětnou vazbu a tím ovlivňuje další chování rodiče. U malých dětí je velmi důležitý vztah k matce

nebo jiné pečující osobě. Vytváří se první sociální vztah. Toto rané sociální sepětí se nazývá připoutání a nejspíše je vrozené. (Fontana, 2003, s. 21).

Z výzkumů, které uskutečnila s dětmi a jejich matkami Ainsworthová, byly vysledovány 4 typy připoutání. Jisté, nejisté/vyhýbavé, nejisté/ambivalentní a dezorganizované. Matky jistě připoutaných dětí dobře reagují na jejich potřeby a bez problému se jim přizpůsobí. U matek vyhýbavých dětí se naopak ukázalo, že bývají rigidní a upřednostňují spíše své potřeby před potřebami dítěte a vyhýbají se kontaktu s dítětem. Matky dětí ambivalentních nejsou ve svých projevech konstantní, někdy jsou vnímavé, jindy odtažené. U poslední skupiny dětí s dezorganizovaným připoutáním se zjistilo, že jejich matky mívají často psychické problémy. (Fontana, 2003, s. 22)

Význam připoutání potvrzují i další výzkumy. U dětí s jistým připoutáním se méně setkáváme s frustrací, častěji vyhledávají pomoc u dospělých a nemají problém ji akceptovat. Lépe zvládají nástup do školky a jsou oblíbenější v kolektivu. Tyto vlastnosti se jeví jako nezávislé na inteligenci, i když v tomto věku je to velmi těžko prokazatelné. Můžeme tedy říci, že existuje významná souvislost mezi způsobem péče rodiče a následným chováním dítěte. (Fontana, 2003, s. 23)

Maccobyová a Martin (1983) popsali model stylů rodičovské péče v dětství, viz tabulka č. 2.

Zabývá se normální, dítě nepoškozující rodičovskou péčí. Postihuje dvě zásadní dimenze chování rodičů.

1. Dimenze proti sobě staví péči vyžadující/ovládající a péči nevyžadující/neovládající.

2. Dimenze dává do protikladu péči přijímající/reagující na dítě orientovanou a péči odmítající/nereagující na rodiče orientovanou.

Kombinací těchto dvou dimenzí vznikly 4 odlišné vzorce chování v péči o dítě, viz tabulka č. 2

	Přijímající, reagující, orientovaný na dítě	Odmítající, nereagující, orientovaný na rodiče
Vyžadující/ovládající	Autoritativní	Autoritářský
Nevyžadující/ neovládající	Shovívavý	Zanedbávající

Tabulka 2 Styly péče o dítě (Maccobyová, Martin, 1983)

(Zdroj: Fontana, 2003, s. 24)

Jednotlivé vzorce chování a jejich důsledky (Fontana, 2003 s. 24):

1. Autoritativní styl:

Jde o vřelý a přátelský přístup k dítěti. Rodič je pečující, zajímá se o názory dítěte, zároveň vyžaduje od dětí, aby se chovaly rozumně a společensky na úrovni, která, koresponduje jejich věku a schopnostem. Rozhodnutí rodičů jsou dětem zdůvodňována.

Děti takto vychovávané bývají kamarádké, nezávislé, nemají problém se prosadit, takže bývají úspěšné, spokojené a usilují o co nejlepší výkony.

2. Autoritářský styl:

Tento styl je naopak moc prosazující bez vřelosti a oboustranné komunikace. Stanovuje absolutní nároky, poslušnost, úctu k autoritě a tradici. Vyžaduje tvrdou práci.

Děti mají sklon k sociální izolaci. U dívek se projevuje závislostí, bývají bez snahy o dobrý výkon. U chlapců se naopak projevují sklony k agresivitě vůči svým vrstevníkům.

3. Shovívavý styl:

Rodiče jsou přijímající a reagující, orientovaní na dítě. Od dítěte se toho příliš nežadá.

Děti, které jsou takto vychovávané, bývají kladně citově naladěné, avšak nezralé, neovládající své impulzy. Často jim chybí přiměřená společenská odpovědnost. Neumějí se spoléhat samy na sebe. Mají sklony k agresivitě.

4. Zanedbávající styl:

Rodiče bývají zaneprázdnění, nezúčastnění na životě svých dětí. Nezajímají se o činnosti dětí. Vyhýbají se vzájemné komunikaci, příliš si nevšímají citů a názorů dítěte.

Děti mají sklony k náladovosti, špatně se soustředí. Bývají rozmařilé, nezvládají kontrolovat své city a impulzy. Školní výuka je nezajímá a tak často chodí za školu a mívají sklony k užívání drog.

Z výše uvedených informací můžeme vyvodit, že ani přílišná kontrola, stejně jako ani přílišná volnost nemá ve výchově dětí dobré výsledky. Dítě, které není vedeno k sebekontrolě, se většinou cítí frustrované, nejisté a často bývá agresivní. Chybí mu životní potřeba jistoty. Osobnost rodičů má velký vliv na výchovný styl, stejně jako na vytváření sociálního a emocionálního klimatu v rodině.

Náš přední psycholog, Zdeněk Matějček, popisuje ve své knize Dítě a rodina v psychologickém poradenství nejčastější výchovné postoje rodičů, se kterými se odborníci setkávají v rámci své praxe. Zabývá se převážně výchovnými styly, které jsou nevhodné nebo problematické. Rozděluje je do dvou skupin ve vzhledem k citovému vztahu rodiče k dítěti. Do první skupiny, která má negativní ráz, řadí výchovu zavrhuující, zanedbávající. Do druhé skupiny, která je naopak příliš upínající se na dítě, zařazuje výchovu rozmazlující, hyperprotektivní, perfekcionistickou, protekční.

- **Výchova zavrhuující**

Projevuje se spíše skrytě. Nejčastěji v případech, kdy dítě již pouhou svojí existencí připomíná jednomu z rodičů jeho životní nezdár, zklamání nebo nepříjemnou životní zkušenost (například nechtěné děti), nebo pokud dítě nesplňuje představy a požadavky svých rodičů. Dítě je často jak vědomě, tak nevědomě trestané a utlačované, což ho přivádí do vzdoru nebo naopak vede k pasivitě a rezignaci. Krajní případy mohou vést až k týrání dítěte.

- **Výchova zanedbávající**

Zanedbávání dítěte se může projevovat buď v menším rozsahu (dítě bývá zanedbáváno jen v některých vývojových potřebách), nebo celkově. Dnes již není příliš časté, že by byly děti přetěžovány nadměrnými pracovními úkoly, častěji jim je ponechána volnost. Škola je pro ně nutné zlo, kterému se snaží co nejvíce vyhnout, což se jim často i daří. Nevytvářejí si žádný smysl pro povinnost. Prospěch zanedbávaných dětí bývá často celkově snížen, což může vzbuzovat mylný dojem o jejich nadání a inteligenci.

- Výchova rozmazlující

Rodiče nezdravě lpí na dítěti, zbožňují jej a jsou nadšeni každým jeho projevem. Přejí si, ať již vědomě či nevědomě, aby dítě zůstalo malé, roztomilé a na nich citově závislé napořád. Nekladou na něj žádné nároky a odstraňují za něj všechny překážky. U dítěte ztrácí brzy přirozenou autoritu a dítě se cítí v nadřazeném postavení vůči rodičům. Avšak ti mu nedodávají dostatek jistoty a sebedůvěry pro soužití s druhými dětmi a dospělými.

- Výchova příliš úzkostná a příliš protektivní

Rodiče na dítěti nezdravě ulpívají ze strachu, aby si neublížilo. Dítě příliš ochraňují a zabraňují mu v činnostech, které považují za nebezpečné, čímž ho udržují v neustálé frustraci základní psychické potřeby aktivity, volnosti a poznávání získané vlastním přičiněním. Dítě se tuto situaci snaží vyřešit dle svého temperamentu. Buď ji překonat, nebo z ní uniknout. To se projevuje buď agresivitou, namířenou proti pečující osobě, nebo snahou vynahrazovat si omezování doma zvýšenou aktivitou mimo dohled rodičů (například v partě). Některé děti se naopak začnou chovat pasivně, což rodiče mohou vyhodnotit, že mají hodné dítě. Tyto děti mívají potíže až v pozdějším věku (střední a starší školní věk), kdy se neumějí začlenit do kolektivu, přizpůsobovat se novým situacím, bojí se samostatně něco podnikat a ostatními bývají odstrkováni. K hyperprotektivě mají sklon hlavně starší rodiče či prarodiče a rodiče tzv. vymodlených dětí.

- Výchova s přepjatou snahou o dokonalost dítěte (perfekcionistická)

Rodiče se velmi snaží, aby bylo jejich dítě co nejlepší, nebo alespoň aby vynikalo v oboru, který má podle nich zvláštní hodnotu. Často na dítě přenáší

svou vlastní touhu po hodnotách, kterých se jim nepodařilo dosáhnout, a dítě by jich mělo dosáhnout místo nich. Často nehodnotí realisticky jeho schopnosti. Výsledkem pak bývá přetěžování dítěte a jeho přílišná stimulace, která vede k jeho přetěžování.

- **Výchova protekční**

Stejně tak jako u výchovy perfekcionistické rodičům záleží na úspěchu dítěte. U výchovy protekční je však nezajímá způsob, kterým jej dítě dosáhne. Cílem není mít dokonalé dítě, ale dostat jej tam, kde ho chtějí mít. Děti se vším pomáhají, odstraňují mu z cesty překážky a vyžadují i po ostatních, aby se podřídili tomuto jejich zájmu. S tímto způsobem výchovy se častěji setkáme u rodičů starších, nespokojených v kariéře, popřípadě u rodičů dětí postižených. (Matějček, 1992, s. 60-64)

4.2 Citový vztah rodiče k dítěti

Velmi důležitým faktorem je citový vztah k dítěti. Při diskusích, zda trestat či ne, se setkáváme s názorem, že pokud trestat, tak jedine milující rukou rodiče. Ale od kdy si je vlastně dítě vědomé toho, zda ho má rodič rád? Z vývojové psychologie se dozvídáme, že již v kojeneckém věku. Přesněji kolem sedmého až osmého měsíce života si dítě vytváří specifickou vazbu na pečující osobu, nejčastěji je touto osobou matka. Dítě se učí důvěřovat lidem, rozlišovat bezpečné a nebezpečné, zažívá jistotu a oporu v přítomnosti této pečující osoby. Takto získanou základní důvěru či nedůvěru si s sebou ponese do dalšího života a skrze ni bude vnímat výchovný styl ostatních vychovatelů.

Ve věku okolo dvou let dítěte se začíná vytvářet tzv. rodinná identita, kdy si dítě uvědomuje, jakou hodnotu má pro každého ze „svých“ lidí. V předškolním věku se vytváří prosociální vlastnosti dítěte. Ty jsou pak velmi důležité pro jeho další začlenění do dětského kolektivu.

Ve školním věku je kritickým bodem utváření identity podle příslušnosti k pohlaví. V tomto období se více než kdykoli jindy uplatňují mužské a ženské vzory, se kterými se bezprostředně nebo i vzdáleně setkává.

V pubertě a dále i po ní se jedinec postupně individualizuje, a to jak v postoji k sobě samému, tak i v postoji k druhým. Mladý člověk se stává jedinečnou bytostí, která si v sobě nese vše, co pojala ve svém předchozím vývoji. V tomto věku si již velmi dobře uvědomuje, co prožíval ve výchově dobře, nebo co se pro něj naopak stalo ponižujícím. Je si již vědom toho, jak by on sám vychovával své vlastní děti. I když si třeba sám neuvědomuje, odkud toto povědomí pramení, je nepochybné, že se vztahuje k tomu, co sám zažil. (MATĚJČEK, Zdeněk. *Výchovný styl jako stín vlastního dětství* [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: <http://www.rodina.cz/clanek23.htm>)

4.3 Úloha matky ve výchově

Pozice matky a její podíl ve výchově, zvláště pak v prvních letech života dítěte je jistě neoddiskutovatelný. Matka své dítě nosí dlouhých devět měsíců ve svém nitru a vnímá tak potomka ještě dávno před tím, než přijde na svět a stane se reálným i pro ostatní členy rodiny. Její vztah k dítěti se vytváří od chvíle, co zjistí, že je těhotná a ještě před porodem dítě skrze ni vnímá první zvuky a počítky. Ještě nenarozené dítě může vnímat například stres matky a její životní styl ho ovlivňuje.

Po porodu pak zůstává s dítětem většinou doma, zatímco otec chodí do práce, aby zabezpečil rodinu, čímž jeho podíl na výchově v prvních letech života dítěte významně klesá oproti matce, která bývá s dítětem v podstatě bez přestávky. Není tedy pochyb o tom, jak moc nás matka do života ovlivňuje.

Dle Dr. Henryho Clouda a Dr. Johna Towsenda (2007) jsou dvěma faktory, které nás determinují v tom, kdo jsme jako lidé:

1) mateřská péče, které se nám dostalo, a to nejen od matky, ale také v našich následujících významných vztazích

2) jak na tuto péči reagujeme

Tedy pokud se v dětství setkáme s negativním přístupem, je velmi pravděpodobné, že si ho s sebou ponese dále do života. A to platí jak pro pozitivní, tak pro negativní vzorce chování.

V knize *Prosim Tě, mami* autoři uvádí šest základních typů výchovných stylů matek, je však potřeba si uvědomit, že žádný z těchto stylů se nevyskytuje v čisté formě. Mezi tyto typy patří: Matka-fantom, matka z porcelánu, matka-manipulátor, matka-sběratelka trofejí, matka-stálý šéf, matka-věčný průvodce.

- Matka-fantom:

Je matkou, která si drží od svého dítěte odstup a není k němu emocionálně otevřená. Může se projevovat dokonce i týráním, uplatňováním nadvlády vůči dítěti. Má perfekcionistické požadavky. Dítě se cítí opuštěně. Matka má své vlastní potíže a otázky dítěte ji často rozčílí.

Takto vychovávané dítě se cítí osamocené, nepřátelské, nedůvěřivé a často má problém v dospělosti navazovat funkční vztahy. Díky tomu, že si matka od dítěte neustále udržuje odstup, znemožňuje mu, aby se naučilo zdravě přistupovat k lidem a udržovat s nimi vztahy.

- Matka z porcelánu

Je matkou starostlivou a pečující, avšak bývá emocionálně labilní. Velmi snadno ji i běžná situace vyvede z míry. Je pro ni obtížné zvládnout nepříjemné či stresující situace v životě. Nesnadno stanovuje hranice a těžko ovládá sebe samu či okolí. Na mateřství není připravena, problémy dítěte nezvládá stejně jako své vlastní. Obvykle situace zveličuje, a pokud není dítě emocionálně v pohodě, začne se od něj odtahovat a uzavírat se do sebe. Nedokáže získat potřebný nadhled a vše velmi intenzivně prožívá skrze svůj vlastní pohled na svět. V situaci, kdy by měla být svému potomkovi oporou, se často sama hroučí a místo podpory hledá sama u dítěte záchranu.

Její přístup k dítěti bývá velmi dusivý a ochranný, což má za následek, že se dítě začne postupně stahovat do sebe. Dokonce dítě kárá za jeho negativní pocity, a pokud dítě neustane, neváhá ho za to potrestat.

Následky této péče se pak mohou projevit v životě dětí ve vztazích, kdy nejsou schopné blízkosti, kterou však velmi potřebují. Jsou uzavřené, příliš intenzivně se snaží starat o své přátele. V krajních případech mohou trpět úzkostmi nebo dokonce depresemi.

- Matka-manipulátor

Je přesvědčena o tom, že ví sama nejlépe, co je pro její dítě nejlepší a špatně nese, že si dítě toho, co pro něj dělá, neváží. V dítěti pak může vyvolávat pocit viny, pokud se snaží o osamostatnění se od matky. Nedovolí mu, aby se rozhodovalo samo o tom, čeho chce v životě dosáhnout, nedovolí, aby mělo dítě svůj vlastní život, který by byl oddělený od toho jejího. Často pak matka s dítětem bojuje a svým chováním potírá nezávislost dítěte.

Pro dítě, které vyrůstalo s matkou-manipulátorkou, je velmi obtížné říkat „ne“. Bojí se možných negativních reakcí druhých. Což se může projevat až pocity viny v situacích, kdy chce prosadit svoji vlastní svobodu. Do vztahů si pak nese zkušenost, že lidi je třeba ovládat a posilovat v nich závislost nebo se naopak utápí v naučené bezmoci. Má tedy pocit, že nemá vládu nad svým vlastním životem, může prožívat bezmoc a beznaděj, protože z jeho pohledu je život něco, co se mu děje, nikoli něco, o čem by mohl on sám rozhodnout, nebo na tom mít podíl svým vlastním přičiněním. Často se pak ztotožňuje s rolí oběti.

- Matka-sběratelka trofejí

Pro tyto matky je velmi důležité, aby bylo jejich dítě tím nejlepším, nejuspěšnějším, nejkrásnějším ... Pyšní se úspěchy svých dětí a v případě neúspěchu hledají viníka v někom jiném. Děti takto vychovávané mají

často pocit, že musí být ve všem nejlepší a vždy se snaží udělat na ostatní co nejlepší dojem. Bojí se, aby někdo neodhalil jejich nedostatky.

Pokud matka své dítě stále vychvaluje, může v něm vypěstovat narcismus. Takoví lidé jsou egocentričtí a potřebují být neustále obdivováni.

Často se stávají perfekcionisty a nedovolují si chybovat. V dospělosti se mohou cítit zklamáni, protože se jim nedostává dostatek pro ně tolik potřebného obdivu ze strany ostatních. Trpí úzkostmi z toho, že by mohli zklamat sebe nebo svoji matku, mohou propadat i depresím.

- Matka-stálý šéf

Je přesvědčená, že autorita je pro děti velmi důležitá. Dítě se proto snaží naučit, jak důležité je autority respektovat a podřídit se jim. Má vlastní názory a postoje a vyžaduje, aby se s nimi dítě ztotožnilo. Vše je v pořádku, dokud jí dítě respektuje a uznává její názory a postoje za správné, pokud je tomu jinak, umí být velmi kritická a odtažitá.

V dospělosti se výchova matky-šéfa může projevit dvěma způsoby, a to buď tak, že dítě převezme její způsob a bude vychovávat své vlastní potomky stejně, jak bylo vychovávané ono samo, nebo naopak se stane neprůbojným, podřízeným s pocity méněcennosti.

- Matka-věčný průvodce

Pro matku-věčného průvodce je velmi důležité, aby dítě trávilo čas s rodinou, ctilo společně trávený čas a společné zájmy. Pokud má dítě námítky, například chce jít studovat na jinou školu, než mu matka vybrala, vzbudí to v matce velkou vlnu nevole, na vše má připravené argumenty a neváhá v dítěti vzbuzovat pocity viny. Rodina je vždy na prvním místě a má přednost, před ostatními zájmy dítěte nebo jeho kamarády. Dítě se necítí svobodné, nemůže samo rozhodovat a často se upíná na to, že jednoho dne toto dusící prostředí bude moct opustit.

V dospělosti se tento způsob výchovy může promítnout hlavně ve vztazích. V partnerce hledá spíše matku a často má tendenci jí záhy opouštět. V některých případech do vztahů raději ani nevstupují a vyhýbají se citovým vztahům s jinými dospělými. Může se také stát, že se takto vychovávaný člověk od své matky nedokáže osamostatnit. Být připoutaným k matce se jeví jako bezpečné. (Towsend, 2003, s, 248)

4.4 Výchovné prostředky

4.4.1 Kladení požadavků a kontrola jejich plnění

Mezi základní výchovné prostředky patří kladení požadavků a následná kontrola jejich plnění. V příznivém případě dítě správně kladené požadavky stimulují a přispívají k rozvoji jeho osobnosti a zvládnání životních cílů a požadavků. Naopak jejich nedostatek může způsobit, že se osobnost nevyvíjí, nebo se vyvíjí pouze omezeně. Stejně tak ani příliš vysoká míra požadavků nepůsobí na jedince pozitivně. Požadavky na výkon dítěte by měly vždy respektovat jeho možnosti, věk a dosažený stupeň vývoje. (Mareš, Čáp, 2007, s 250)

Pokud rodina funguje dobře, není nutné požadavky příliš často opakovat. Děti se samy dle těchto požadavků řídí. Jestliže rodič vysloví nový požadavek, děti většinou poslechnou a požadavek splní. Velmi důležitá je také emoční vazba mezi nimi.

Nestačí však požadavky pouze vytyčovat. Je důležité kontrolovat jejich splnění. Pokud není rodič v této kontrole důsledný, přestává dítě brát požadavky na vědomí a nebude se jimi dále řídit.

Způsob formulace požadavku může mít také velký vliv na ochotu druhého člověka k jeho plnění. Požadavek lze vyslovit jako příkaz, otázku, či prosbu. Také neverbální komunikace hraje svoji roli. Například intonace, tón hlasu nebo mimika v obličeji jsou v tomto případě zásadními.

4.4.2 Odměna a trest

Nejčastěji používanými výchovnými prostředky jsou odměny a tresty. Výchova by se však neměla nikdy redukovat pouze na ně. Takovéto zúžení by mohlo mít dalekosáhlé následky.

Odměnou rozumíme *„takové působení (rodičů, učitelů, vychovatelů, ale také sociální skupiny) spojené s určitým chováním či jednáním vychovávaného, které*

1. *Vyjádřuje kladné společenské hodnocení tohoto chování nebo jednání;*

2. *Přináší vychovávanému uspokojení některých jeho potřeb, libost, radost*

Trest je takové působení (rodičů, učitelů, vychovatelů, popřípadě sociální skupiny) spojené s určitým chováním či jednáním vychovávaného, které

1. *Vyjadřuje negativní společenské hodnocení tohoto chování nebo jednání;*

2. *Přináší vychovávanému omezení některých jeho potřeb, nelibost, popřípadě frustraci.*“ (Čáp, Mareš, 2007, s. 253)

Mezi nejčastěji používané odměny patří pochvala, úsměv, věcný či finanční dárek, popřípadě umožnění činností nebo zážitků.

Mezi nejčastěji užívané tresty patří fyzické a psychické trestání, zakázání oblíbených činností (počítač, sledování televize a jiné) nebo nucení do činností neoblíbených (například úklid).

Často dochází k různým kombinacím pochval či trestů. Například dítě je pochváleno a dostane dárek nebo je fyzicky potrestáno a je mu zakázáno sledovat televizi.

Při srovnání účinnosti odměn a trestů se badatelé shodují jednoznačně na tom, že daleko úspěšnější je výchova, která je založená na systému odměn než výchova, která užívá převážně trestů. (Čáp, Mareš, 2007, s. 253) Odměny působí pozitivně na podporu učení, a to včetně učení sociálního, které má ve výchově zásadní význam.

Účinky trestů i odměn je těžké předvídat. Co u jednoho dítěte vede k žádoucímu chování, nemusí u jiného fungovat. Proto je důležité s nimi zacházet opatrně. Velká obezřetnost by měla být především u volby trestů. Trest má na každé dítě jiné účinky, které závisí na jeho předchozích zkušenostech, vlastnostech, klimatu, situaci a také závisí na vztahu, který je mezi dítětem a dospělým. Vždy jde o kombinaci několika podmínek. Při špatné volbě může trest způsobit opak toho, čeho měl původně dosáhnout.

Ani s odměnami to však není zcela jednoduché. Jejich působení sice není tak problematické, jako je tomu s tresty, nicméně jejich účinek není jednoznačný. Vždy hraje roli několik proměnných, například závisí na druhu odměny,

vyspělosti dítěte, zda je odměna zvolena adekvátně k situaci a zralosti dítěte atp. Časté odměny mohou vést k jejich zevšednění, čímž se jejich účinnost podstatně snižuje. Emoční a morální odměny bývají účinnější než odměny materiální. Působí totiž na vnitřní motivaci dítěte, zatímco materiální působí na motivaci vnější.

V rodinách se poměrně často vyskytuje fyzické trestání dětí. Jeho cílem je dítě zastrašit natolik, aby přestalo v nežádoucí činnosti. Dítě prožívá společně se strachem pocity ponížení a frustrace, někdy i vztek a touhu po odplatě. Časté fyzické trestání vede k agresivním projevům dítěte, někdy dokonce až k chování delikventnímu. Trestání může hraničit s tělesným týráním, které má velmi vážné následky, ať už somatické nebo psychické. Rodiče si často takovéto chování racionalizují. Domnívají se, že to dělají pro dobro dítěte. Časté používání fyzického trestání je projevem osobnosti rodičů. Ubírají se k nim rodiče nezralí a bezradní, sami bývají často frustrovaní a agresivní. (Čáp, Mareš, 2007, s. 255)

Ideální způsob trestání je nejspíše nechat dítě pocítit přirozený důsledek jeho chování. Díky tomu má dítě možnost pochopit, co vlastně zapříčinilo a prožít význam hodnot, které byly narušeny. V situacích, které jsou pro dítě ohrožující, tomuto chování zabráníme (například vtáhneme dítě, které vběhlo do silnice, zpět na chodník), projevíme nesouhlas a vysvětlíme proč. Trest je pro dítě přijatelný za předpokladu, že chápe, že odsouzení se týká jeho konkrétního činu nebo chování, nikoli však jeho osoby.

Výchova, která užívá odměny a tresty, je pokládána za výchovu tradiční a teoreticky byla zpracována behavioristy. Od druhé poloviny dvacátého století byla kritizována, a to především z pohledu Adlerovy individuální a humanistické psychologie. Proti odměnám a trestům staví Adlerovi pokračovatelé D.Dinkmeyer a G.D.McKay povzbuzení. Tedy proces, ve kterém se klade důraz na úspěchy a schopnosti jedince, abychom v něm podporovali sebedůvěru a sebeúctu. Je důležité dítě přijímat takové, jaké je, nikoli takové, jaké by mohlo být. Naslouchat, projevovat důvěru a nezrazovat od pokusů o zvládnutí dovednosti pochybováním o schopnostech dítěte. Výsledky činností nesrovnávat s výkonem jiné osoby, ale s předchozím výkonem dítěte a ohodnotit i snahu a dílčí

zlepšování. V neposlední řadě je důležité vytyčovat cíle tak, aby byly pro dítě reálné.

4.4.3 Osobní příklad

Dle Čápa a Mareše (2007, s. 261- 264) má v životě dítěte a mladistvého vzor velký význam a osobní příklad má často daleko větší účinek než slovní působení nebo odměny či tresty. Z výzkumů různých autorů došlo k totožnému zjištění o tom, jakým způsobem se ve vývoji dětí a mladistvých vytváří volba vzoru a jak se formuje jeho obraz.

Do 11 – 12 let věku si děti volí nejčastěji za vzor osobu, která se vyznačuje nápadnými znaky výjimečnosti. Vzorem bývá osobnost jako taková. Dítě nerozlišuje konkrétní vlastnosti. S věkem si postupně mladistvý začíná vážit jiných věcí a vzorem se tak často stává rodinný příslušník nebo někdo z blízkého okolí. Nezřídka kdy filmová či literární postava. To, čeho si u této osoby všimají, je její vztah k lidem, k práci, orientace na životní cíle a řešení morálních problémů. Adolescenti bývají naopak velmi kritičtí a svůj ideál sestavují z vlastností různých osob, jedná se tedy o syntetický model. Na volbu modelu má vliv, jaké modely předkládá společnost v určité době a situaci. V současnosti mají velký vliv sdělovací prostředky, kterými jsou internet, televize atp. Převzetí modelu je závislé na vlivu skupin, které jedince obklopují, stejně tak jako na vlivu osob, které jsou pro jedince významnými.

Model může působit pozitivně (takový bych chtěl být) nebo negativně (takový nikdy být nechci). Bývá to osoba, která jedinci v jeho životě způsobovala frustraci, nebo mu způsobovala bolest. Touto osobou se bohužel v některých případech stávají i rodiče.

Prvním modelem bývá pro dítě matka nebo jiná pečující osoba. Mezi dalšími se objevují ostatní členové rodiny, dále pak paní učitelka v mateřské a základní škole. Pro tyto modely je důležitý osobní vztah mezi dospělým a dítětem. Pro příznivý vývoj dítěte je velmi důležitý vzájemný kladný emoční vztah s matkou. *"Příznivé osobní vztahy jsou také základem výchovného působení a jeho*

přijímání dítětem" (Čáp, Mareš, 2007, s. 264). Na osobním vztahu k blízkým lidem závisí osvojení a odmítání modelů v pozdějším životě dítěte, i to, zda bude dítě akceptovat požadavky a jak na něj budou působit různé formy výchovného působení (odměna, trest atd.)

5 Pozdní rodičovství v sociálních vědách

5.1 Přirozená touha po dítěti

Kde se v nás vlastně bere touha po dítěti? Jaká motivace nás k tomu vede? Je to potřeba biologická, psychologická nebo sociální? Z pohledu čistě biologického hovoříme o rozmnožovacím instinktu, tedy předat naše geny dál a tím zajistit, že nezaniknou. Sobotková (2007) hovoří o imperativu zachování rodu, který je u člověka velmi silný.

Mareš (2002) zmiňuje 3 modely výkladu motivace k rodičovství. Model sociobiologický, sociokulturní a evoluční.

Sociobiologický model bere rodičovství jako přirozenou touhu se reprodukovat. Rodičovství tedy vnímá jako biologicky předurčené.

Evoluční model považuje rodičovství za důležité nejen pro biologickou reprodukci, ale reprodukovány jsou i sociální znaky.

Sociokulturní model tvrdí, že motivaci k rodičovství se učíme v průběhu socializace a je posilována hodnotami, sociálními normami a institucemi dané společnosti.

Šedřová (2003, s. 13) uvádí: *„Dítě dnes není nevyhnutelným důsledkem sexu, není ani nábožensky zdůvodněnou morální povinností, z materiálního hlediska je spíše břemenem než ekonomickým přínosem. Jeho hodnota je spatřována v něm samém jako lidské bytosti a v jeho potenci navázat se svými rodiči trvalé emocionální pouto.“*

Do rozhodnutí, zda si pořídit dítě a kdy je ten ideální věk, často vstupuje naše okolí. Není výjimkou, že rodina a nejbližší okolí na ženy tlačí, kdy si již potomky pořídí. Tento tlak je silnější zvláště u jedináčků, a nebo u těch, jejichž rodiče ještě žádné vnuky nemají, ale cítí se na to již dostatečně staří. Také přátelé mohou mít velký vliv, zvláště pokud již větší část z nich děti má, žena může začít mít pocit, že jí něco důležitého uniká.

Dokonce i lékaři se často chovají k ženě, která se přehoupla věkem přes třicítku nepříjemně, a připomínají jí, že by si měla co nejdříve dítě pořídit, aby již nebylo pozdě. V případě špatné prenatální diagnostiky pak místo podpory jen pokyvují, že špatným výsledkům vyšetření se žena nemůže divit, protože je již stará ... Toto chování jistě není pravidlem, ale z výpovědi starších rodiček, se kterými jsem měla možnost na toto téma vést rozhovor, je patrné, že není výjimkou.

Tyto nepříjemné tlaky pociťují více ženy, než muži, protože u nich není doba plodnosti tak krátká, jako je tomu u žen. Navíc obvykle s dítětem zůstává doma žena, je to ona, kdo přerušuje na čas kariéru a stává se většinou finančně závislou na muži.

Mezi psychologické aspekty, které ovlivňují pozdní rodičovství, zahrnujeme osobnostní rozvoj, motivaci k rodičovství a manželství, psychologické a sociální tlaky a také pozitivní a negativní stránky rodičovství.

V rozhodovacím procesu má právě individuální vyhodnocení kladů a záporů, které páry očekávají, že jim rodičovství přinese, zásadní význam.

Mezi zápornými faktory jsou (Sobotková, 2007, s. 157):

1. Zpomalení kariéry matky
2. Finanční znevýhodnění
3. Omezení osobní svobody, limitující především ženu
4. Dopad na partnerský vztah (vliv vyčerpanosti a emocionální labilita ženy a dopad na sexuální život)
5. Nezvratnost rozhodnutí
6. Obava, že nebudu dobrým rodičem
7. Neochota přivést dítě na svět, kde je plno válek a další závažné globální problémy

Mezi kladné faktory patří:

1. Rozvoj vztahů
2. Osobní naplnění
3. Přesah rodiny do budoucna

4. Výzva a zdroj podnětů

5. Rodičovství jako známka dospělosti

Samotné načasování těhotenství je souhrou mnoha faktorů, jeden však zásadní roli. Tímto faktorem je dosažení emocionální jistoty a připravenosti na dítě. Tuto emocionální připravenost popisují mladé a starší matky odlišně. U mladých matek bývá často touha po dítěti popisována jako osud nebo instinkt, zatímco u matek starších je pocit připravenosti na dítě popisován jako něco, co se dostavilo časem, po dosažení ostatních cílů. Určitý pocit stability a emocionální zralosti. (Sobotková, 2007, s. 158)

Na určení věku, kdy žena pocítí touhu po dítěti, se podílí mnoho faktorů. Závisí na kultuře, ve které se žena narodila, na jejím vzdělání, kariéře a také formě rodinného života. Nezanedbatelný je také ekonomický dopad na rodinu. Často se můžeme setkat s názory, že nejdříve si partneři chtějí pořídit vlastní bydlení a až poté má cenu zaobírat se případnými potomky.

6 Výzkumná část

6.1 Úvod do problematiky

Jak jsem již zmínila v teoretické části své práce, pozdní rodičovství se stává v posledních letech fenoménem, který se vyskytuje čím dál tím častěji. Proto jsem se rozhodla více do této problematiky proniknout, a to pomocí rozhovorů s ženami, kterých se tento fenomén přímo týká. Zajímaly mne jejich životní příběhy a to, zda se objevují nějaké rysy, které by pro ženy byly společné. Jak v oblasti motivů a okolností, které je k pozdnímu rodičovství přivedly, tak především v oblasti výchovy. Existují určité představy o tom, jak starší rodiče své děti vychovávají, a tak mne zajímalo, zda se tyto stereotypy potvrdí i u žen, se kterými jsem měla tu čest hovořit v rámci své práce. Také mne zajímalo, zda je možné vysledovat konkrétní rysy určitých výchovných stylů, na základě kterých by bylo možné tyto styly identifikovat a zda tyto rysy budou pro ženy společné.

6.2 Metodologie výzkumu

Pro svoji práci jsem zvolila kvalitativní výzkum, díky kterému můžeme lépe proniknout do problematiky pozdního rodičovství a výchovných stylů.

Jako design výzkumu jsem zvolila případovou studii, konkrétně jde o mnohonásobnou případovou studii, která se věnuje více než jednomu případu. (Hendl, 2005). Díky případové studii můžeme popsat případ co nejkompaktněji a proniknout hlouběji do dané tematiky. (Miovský, 2006)

6.2.1 Výzkumný problém a cíl výzkumu

Výzkum je zaměřený na ženy, které se staly matkami v pozdějším věku, konkrétně porodily dítě po 35. roce života. Výzkum mapuje různé aspekty a okolnosti pozdního rodičovství, se kterými se ženy potýkají se zaměřením na výchovu jejich dětí, avšak neopomínají ani oblast výchovy, které se ženám samotným dostalo.

Cílem výzkumu je tedy popsat konkrétní případy pozdních rodiček a zaměřit se na to, jak vychovávají své děti.

6.2.2 Výzkumné otázky

Výzkumné otázky jsem stanovila následující:

1. Jaké byly motivy a okolnosti, které vedly k pozdnímu rodičovství?
2. Jak vnímají ženy výchovu svých rodičů?
3. Jakým způsobem vychovávají ženy své vlastní děti?
4. Jak vnímají ženy vztah mezi pozdním rodičovstvím a výchovou?
5. Jaký zaujímají ženy postoj k manželství?

6.2.2.1 Dílčí otázky

Dílčí výzkumné otázky je možné rozdělit do 4 hlavních okruhů. První okruh obsahuje otázky vztahující se k motivům pozdního rodičovství, průběhu těhotenství a porodu. Druhý okruh otázek je zaměřený na způsob, jakým byly ženy samy vychovávány a jak výchovu svých rodičů vnímají. Třetí okruh je zaměřený na oblast partnerství a manželství a čtvrtý okruh, který je pro moji práci stěžejní je zaměřený na způsob, jakým ženy samy vychovávají své vlastní děti.

6.3 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek tvoří sedm žen, které se dobrovolně nabídly na mou výzvu k účasti na výzkumu. Pro získání respondentů jsem napsala výzvu na internetové fórum, kde se matky sdružují, dále jsem oslovila ženy v dětských centrech a vyzvala jsem své známé, zda o někom, kdo by byl ochotný se výzkumu zúčastnit, nevědí. Na moji výzvu odpovědělo nejdříve poměrně dost žen, nicméně ve chvíli, kdy zjistily, že je nutné se sejít na rozhovor, si to velká část z nich rozmyslela, popřípadě účast přislíbila, nicméně se nepodařilo najít termín, který by jim vyhovoval.

Věkové rozmezí respondentů je 37 až 43 let. Z toho pět žen porodilo své první dítě po 35. roce života (tři ženy v 35 letech, 2 ve 36 letech) a dvě ženy porodily své třetí dítě s velkým věkovým rozdílem od dvou předchozích potomků, ve svých 38 a 40 letech. Tři z žen mají tři děti, dvě ženy mají děti dvě a dvě ženy jedno dítě. Pouze jedna z žen si přeje mít jedináčka. Šest ze sedmi respondentek je vdaných, dvě z nich byly v minulosti rozvedené. Pět z nich má mladšího partnera. Všechny ženy žijí v Praze nebo v jejím okolí.

Nejvyšší dosažené vzdělání mají čtyři ženy vysokoškolské a ostatní tři středoškolské s maturitou.

Kromě jedné z žen zůstaly všechny na rodičovské dovolené minimálně do 3 let věku dítěte, pouze jedna žena se vracela do zaměstnání již po sedmi měsících.

Pro lepší přehlednost jsem zapsala základní informace do následující tabulky:

Respondent	věk	věk při narození dítěte/děti	počet dětí	stav	nejvyšší dosažené vzdělání
paní D	38	36	1	vdaná	SŠ s maturitou
paní M	41	36, 40	2	vdaná	VŠ
paní J	40	19, 24, 38	3	vdaná	SŠ s maturitou
paní H	42	35, 39	2	vdaná	VŠ
paní I	38	35	1	rozvedená	SŠ s maturitou
paní R	40	36, 38, 40	3	vdaná	VŠ
paní Q	43	26, 30, 40	3	vdaná	VŠ

Tabulka 3 Základní informace o respondentech

6.4 Výzkumná metoda

Jako výzkumnou metodu jsem zvolila hloubkový rozhovor, který je jednou z nejčastěji používaných metod v oblasti kvalitativního výzkumu. Pomocí rozhovoru je možné lépe porozumět pohledu jiných, protože rozhovor není tak svazující jako dotazník, který nedává možnost velké rozmanitosti odpovědí a zachycuje výpovědi v jejich přirozené formě. (Švaříček, Šedřová, 2007)

Při hloubkovém rozhovoru rozlišujeme dva základní typy. Nestrukturalizovaný, neboli narativní rozhovor, který může být postaven na jedné

předem připravené otázce, další otázky vyplynou na základě odpovědi dotazovaného a polostrukturovaný rozhovor vycházející z předem daných otázek a témat. (Švaříček, Šed'ová, 2007)

Pro svoji práci jsem zvolila konkrétně polostrukturovaný rozhovor, pro který jsem si předem připravila seznam otázek, které jsem v průběhu pokládala účastníkům výzkumu.

Při rozhovoru rozlišuje Švaříček a Šed'ová (2007) následující základní typy otázek: úvodní otázky, hlavní otázky, navazující otázky, nepřímé otázky, dynamické otázky a ukončující otázky.

Na začátku každého rozhovoru výzkumník představí sebe i projekt, ujistí zúčastněné o anonymitě a požádá o souhlas na účasti na výzkumu a o souhlas se záznamem rozhovoru. (Švaříček, Šed'ová, 2007)

Úlohou úvodních otázek je navození vypravování dotazovaného. Měly by být snadné a ukázat empatii s dotazovaným.

Základní otázky v rozhovoru byly následující:

1. Vzpomínáte si na okamžik, kdy jste si poprvé uvědomila, že byste si přála mít dítě? Řekněte mi o tom více ... (Například v kolik Vám bylo asi let, jaká byla v tu dobu Vaše životní situace?)
2. Za jak dlouho od toho okamžiku jste se rozhodla si dítě pořídit? (Pokud po delší době, co způsobilo prodlevu mezi vašim přáním si dítě pořídit a dobou, kdy jste si jej nakonec pořídili?)
3. Měla jste nějaké zdravotní problémy? (problémy s početím, v těhotenství, po narození dítěte)
4. Co Váš partner, přál si děti on?
5. Co pro Vás znamená práce (kariéra)?
6. Setkala jste se s nějakými tlaky ze strany okolí kvůli tomu, že jste ještě neměla děti?
7. Zkusíme se teď vrátit trochu do minulosti, když zavzpomínáte na svoje vlastní dětství, jak byste popsala výchovu svých rodičů?

8. Např. jak k výchově přistupovali? Lišil se přístup otce a matky? (případně přístup rodičů k sourozencům) Povyprávějte mi o tom trochu ...
9. Vzpomínáte si na nějakou situaci z Vašeho dětství, když jste něco vyvedli? (Jak na to reagovali Vaši rodiče?)
10. Jakým způsobem Vás rodiče trestali a odměňovali?
11. Vzpomínáte si, zda Vás rodiče chválili? Povězte mi o tom více ...
12. Stane se Vám někdy, že nějak zareagujete a uvědomíte si, že přesně takto se choval/a Váš otec/matka? Pokud ano, popište takovou situaci.
13. Co pro Vás znamená manželství, jste/byla jste vdaná?
14. Pokud ne, chtěla byste?
15. Zkuste se zamyslet a popsat, jakým způsobem vychováváte vlastní dítě/děti? (Co je pro Vás ve výchově důležité, jak trestáte a chválíte ...)
16. Jak byste popsal/a sebe jako rodiče?
17. Vzpomínáte si na nějakou situaci, kdy jste se cítila při výchově svého dítěte bezradná? Prosím, popište ji.
18. Jak vypadá denní program Vašeho dítěte? (má pevný plán, navštěvuje kroužky a tak podobně nebo se řídíte dle momentálního přání dítěte?)
19. Pokud Vás dítě neposlechne, jak reagujete? Zkuste si vzpomenout na nějakou situaci a popsat, jak jste postupovala?
20. Podle čeho se při výchově řídíte? (knihy, internet, poradím se se svými rodiči, známými ...)
21. Je něco, co byste ráda ve způsobu, jak doposud své dítě vychováváte, změnila? Pokud ano, popište co.
22. Myslíte si, že je Vaše výchova v nějakém ohledu odlišná od mladších žen? Pokud ano, zkuste popsat, v čem vidíte rozdíl.

6.5 Způsob zpracování dat

Data, která jsem získala při rozhovorech od žen, jsem si nahrávala pomocí diktafonu a zajistila jsem si tak audiozáznam. Dále jsem měla připravený záznamový arch, na kterém jsem měla napsané připravené otázky s prostorem pro poznámky, které jsem si do archu během rozhovoru zaznamenávala. Zvukové záznamy byly pak přepsány do podoby textu, aby bylo možné je dále zpracovávat. Při přepisování jsem použila doslovnou a komentovanou transkripci (Hendl, 2005), díky které jsem do textu mohla zachytit i neverbální aspekty komunikace a lépe tak dokreslit celkovou podobu rozhovoru.

Po té jsem text dále redukovala a vypustila věty, které nenesly žádnou informační hodnotu a přistoupila jsem ke kódování dat. Švaříček, Šed'ová (2007) rozlišují otevřené kódování, axiální kódování a selektivní kódování.

Otevřené kódování je takové kódování, při kterém analyzujeme data pomocí jejich pečlivého studia a dále jejich označením a kategorizací. Data rozebereme na části, pečlivě studujeme a porovnáváme, abychom zjistili podobnosti a rozdíly. Při otevřeném kódování můžeme kódovat po jednotlivých slovech, odstavcích nebo velkých celcích. Při otevřeném kódování nám může pomoci kladení tázacích otázek: Kdo? Co? Kdy? Kde? Jak? Proč? Díky těmto otázkám lze lépe „otevřít“ údaje.

Dalším krokem je axiální kódování, při kterém data uspořádáme nanovo, a to způsobem, kdy se snažíme nalézt spojení mezi jednotlivými kategoriemi. Když získáme představu o vztazích, které se nachází mezi jednotlivými kategoriemi, můžeme přistoupit ke kódování selektivnímu, kdy identifikujeme hlavní témata. Tento postup je zakončen okamžikem, kdy nám další kódování nepřináší žádné nové informace. (Švaříček, Šed'ová, 2007)

Při kódování jsem si nejprve jednotlivé výzkumné otázky označila za pomoci různých barev a při pročitání rozhovorů jsem úseky textu, které se vázaly k jednotlivým otázkám podtrhávala, v případě, že se některá část týkala více otázek, jsem podtrhla úryvek více barvami. Dalším krokem bylo opětovné pročitání textu, porovnávání s poznámkami, které jsem si dělala v průběhu rozhovorů a vpisování poznámek a hesel, kterými jsem jednotlivé úryvky

označila. Hledala jsem místa, která byla ve výpovědích stěžejní a také jsem sledovala, které výpovědi se vyskytují víckrát. Vztahy mezi kategoriemi jsem si zaznamenávala na další arch, kde jsem vyznačila vztahy mezi jednotlivými kategoriemi. Na základě kterých jsem hledala odpovědi.

Přepisy rozhovorů jsou k dispozici v přílohách, viz příloha 2 až příloha 8.

6.6 Průběh výzkumu

Všechny ženy, které se výzkumu účastnily, byly informovány o tom, že si budu rozhovor nahrávat, a o způsobu, jakým budu se získanými daty nakládat a všechny s tím dobrovolně souhlasily. Ve zprávě z výzkumu jsou uvedeny pod písmenem, aby jejich totožnost mohla zůstat anonymní, to s ohledem na citlivost tématu, jakým pro ženu mateřství a výchova vlastních dětí je.

Rozhovory probíhaly na místech, které si ženy zvolily. Dojela jsem za nimi buď k nim domů nebo jsme se setkaly v kavárně, v dětském koutku či na dětském hřišti s ohledem na to, zda ženy měly své děti s sebou.

Má role výzkumníka byla do jisté míry zjednodušena tím, že mám sama již dítě. Často jsem se setkávala s tím, že díky tomu byly ženy sdílnější a ochotnější odpovídat na mé otázky, stejně tak jsem se cítila více kompetentní se jich ptát na jejich zkušenosti s výchovou. Několikrát jsem se setkala s větou, že mi s výzkumem pomohou, protože „My matky si musíme pomáhat.“ Byla jsem ženami často vnímána jako člen skupiny „matky“ a proto mi byly ochotné pomoci a odpovídat na mé dotazy. Se všemi ženami jsem si při rozhovoru tykala. To vyplynulo buď z prostředí, ve kterém jsme se setkaly (v internetových diskuzích, kde jsem na část z nich dostala kontakt si uživatelky mezi sebou běžně tykají) a nebo mi tykání ženy nabídly sami hned na začátku setkání. Celkově byla všechna setkání velmi příjemná a ženy byly přátelské a ve většině otázek odpovídaly otevřeně.

Pokud s sebou měly ženy děti, byl průběh rozhovoru obtížnější kvůli přerušování dětmi, nicméně jsem zase měla možnost vidět matku s dítětem v interakci, čímž se mi lépe utvářel obraz o tom, zda to, co vidím, koresponduje s výpovědí ženy. Jednou mne jedna z žen sama požádala, abych vzala s sebou i svojí dceru, aby si měla její s kým v průběhu rozhovoru hrát.

6.7 Vyhodnocení výzkumu a interpretace výsledků

1. Jaké byly motivy a okolnosti, které vedly k pozdnímu rodičovství?

Motivy a okolnosti, které ženy k pozdnímu rodičovství přivedly, byly různé. V odpovědích jsem se setkala jak s dobrovolným, tak nedobrovolným pozdním rodičovstvím.

V případech, kdy se jednalo o dobrovolné pozdní rodičovství, odpověděly ženy (dvě ze sedmi dotazovaných), že je pořídit si dítě dříve v podstatě nenapadlo. Čekaly na vhodný okamžik, ale nic jako pověstné biologické hodiny tikat neslyšely. Dítě bylo v jejich životním plánu, avšak spíše jako hudba budoucnosti.

Jedna z žen, aktivní sportovkyně odpověděla, že si pokaždé řekla, že si dítě pořídí až po další sezoně. Nakonec ji k jejímu rozhodnutí pořídit si dítě přivedlo až zranění, kvůli kterému se nemohla půl roku sportu věnovat, až v tu chvíli souhlasila s přáním manžela začít se o dítě snažit: *„...u syna to bylo tak, že jsme si řekli jako jo, už bychom mohli, teď stejně nemůžu půl roku nic dělat, tak bych to těhotenství mohla nějak přestát.“*

Druhá žena byla spokojená se svým životem, který jí umožňoval cestovat, pracovat a užívat si života plnými doušky a dítě jí nijak nechybělo, navíc časté dotazy na to, kdy si dítě konečně také pořídí, které se objevovaly hlavně ze strany rodiny a kolegyně v práci ji utvrzovaly v přesvědčení, že si dítě pořídít nechce. Pořídit si dítě se rozhodla až ve chvíli, kdy se jí dle jejích slov už nikdo na to, zda si dítě pořídí, neptal a velký vliv na to měl nový partner, se kterým se na tom, že se o dítě pokusí, dohodli.

U zbylých žen (u pěti ze sedmi dotazovaných) šlo o nedobrovolné pozdní rodičovství. Hlavní důvody byly dva. Jedna část žen nemohla najít vhodného partnera, se kterým by si potomka chtěla pořídit a druhá část žen měla problém s otěhotněním. Jedna z žen se potýkala s oběma problémy. Nejdříve čekala na

partnera, zda se rozhodne, že je pro něj „ta pravá“, se kterou by chtěl strávit zbytek života a pořídit si dítě a když se partner konečně vyslovil, tak najednou zjistili, že se jim počít potomka přirozenou cestou nedaří. Další čas ztratili tím, že se partner nechtěl odhodlat k vyšetřením u lékaře a zprvu zcela odmítal umělé oplodnění.

Tři ženy podstoupily umělé oplodnění a u všech třech se podařilo na první pokus. Důvodem k pozdnímu rodičovství bylo spíše to, že musely najít odvahu pro podstoupení hormonální léčby s tím spojené a přemluvit partnera, aby přistoupil na nutná vyšetření. Nejdelší dobou, po kterou žena čekala na otěhotnění, bylo 10 let.

Zajímavým zjištěním bylo, že pět ze sedmi žen má mladšího partnera.

Zdravotní stav žen v průběhu těhotenství byl spíše dobrý, pouze jedna žena řekla, že měla těhotenskou cukrovku a dvě ženy trpěly na konci těhotenství vysokým tlakem a otoky. Dvě ženy porodily předčasně, z toho jedna již v 27. týdnu těhotenství (přesně 26+4 tt, v České republice se zachraňují předčasně narozená miminka od 25. týdne těhotenství, DRTINOVÁ, Daniela. Záchrana předčasně narozených dětí. In: *Forum* [online]. [cit. 2013-06-01]. Dostupné z: <http://iforum.cuni.cz/IFORUM-3887.html>), příčina předčasného porodu není známá, ale nejspíše šlo o nějakou infekci. Druhá porodila v 35. týdnu těhotenství. Dvě ženy rodily akutním císařským řezem pro nepostupující porod, jedna plánovaným císařským řezem, protože dítě bylo otočené koncem pánevním a již nemělo místo pro to, aby se mohlo samo otočit. Dvěma ženám byl porod vyvolám kvůli zdravotním komplikacím a pouze jedna žena porodila spontánně, v termínu, bez jakýkoli komplikací.

Po druhém dítěti toužilo šest žen a přestože při početí prvního potomka neměly čtyři ženy žádné potíže, při snažení o druhého se často stalo, že ženy bohužel potratily (většinou kolem třetího měsíce těhotenství), plod se přestal vyvíjet. Jedna žena šla na umělé přerušení, protože plod měl vrozenou vývojovou vadu. Pěti ženám se nakonec podařilo podruhé otěhotnět, jedné zatím ne. Zajímavé také bylo, že žádná z žen, které při snažení se o prvního potomka

musely podstoupit umělé oplodnění, jej nemusela podstoupit znovu. Otěhotněly přirozenou cestou.

Pouze jedna z žen si přála mít jedináčka, poslední dobou své přání přehodnotila, avšak partner se staví k tomuto přání velmi odmítavě a žena se smiřuje s tím, že další dítě již nejspíše mít nebude, protože nechce mít druhé dítě až ve čtyřiceti letech.

Žádná z žen nezminila, že by v rozhodování, kdy si pořídit dítě, hrály roli ekonomické aspekty nebo kariéra. Práce je pro ženy důležitá, avšak ne důležitější než rodina. Většina z nich se shoduje na tom, že do práce chodí ráda a je pro ně důležitá z hlediska udržování sociálních kontaktů s ostatními dospělými. Pouze jedna z žen se vracela do zaměstnání hned po skončení mateřské dovolené, která trvá přibližně 6 měsíců od narození dítěte. Tato žena se však setkala s negativními reakcemi ze stran spolupracovnic, které v ní vzbuzovaly výčitky svědomí a pocit, že by měla být s dítětem doma: *„Byla jsem ráda, ale zároveň jsem měla takové ty výčitky, protože jsem byla masírovaná tím okolím, že odejít od tak malého dítěte je hřích a v práci mi to dávali a ještě dávají stále najevo“*. Sama tento pocit nemá, naopak je přesvědčená o tom, že spokojená matka je to nejlepší pro spokojené dítě a díky tomu, že pracuje, může svému potomkovi dopřát více věcí, než kdyby byla doma na rodičovské dovolené. O její dítě pečuje v době její nepřítomnosti manželský pár, kde jsou již oba dva v důchodu.

Tlaky okolí na to, aby si ženy pořídily dítě, nevnímaly účastnice výzkumu nijak výrazně. Pouze jedna odpověděla, že jí to bylo nepříjemné a obtěžovalo ji to. Ostatní neměly pocit, že by je okolí nějak tlačilo, aby si dítě pořídily, a nebo naopak odrazovalo od pořízení si dalšího potomka v jejich věku, v případě žen, které již měly děti odrostlé. Jedna z žen to shrnula následovně: *„Občas nějaká ta mamina v mém věku, co má odrostlé děti mi řekla, ty jsi blázen, ale ... všechny mají stejného partnera, takže samozřejmě se stejným partnerem bych asi taky to dítě neplánovala, že jo.“*

2. Jak vnímají ženy výchovu svých rodičů?

Zde bych chtěla na začátek zmínit, že dvě z žen byly samy děti starších rodičů. Jedna žena byla jedináček, matka ji porodila ve svých 37 letech po asi pětiletém snažení o otěhotnění, druhá žena se narodila, když bylo matce 33 let, má ještě mladšího bratra, který se narodil, když bylo matce 36 let. Obě tyto ženy mají naprosto odlišnou zkušenost ze svého dětství. Jedna žena hodnotí výchovu, které se jí dostávalo, jako přehnaně úzkostlivou a poměrně přísnou. Rodičům se nemohla se vším svěřit, protože věděla, že by se spoustou věcí nesouhlasili. Nesměla nikam sama jít, volný čas měla zorganizovaný a naplněný schválenými kroužky, které jí rodiče vybrali, takže pokud chtěla mít nějaký volný čas sama pro sebe, chodila „za němčinu“, aby měla čas třeba jen na to procházet se po městě. Tuto výchovu vnímá negativně a záměrně se snaží vyhnout se tomu, co se jí nelíbilo. Celkově se domnívá, na základě vlastní zkušenosti z dětství, ale i dle toho, co vidí ve svém okolí, že vlastností matek jedináčků a obzvláště těch, co porodily dítě až v pozdním věku, je přílišná starostlivost o dítě. Ona sama byla bezproblémovým dítětem, dobře se učila a šla ve stopách svých rodičů, vysokoškoláků. Až v dospělosti přišla na to, že tato bezproblémovost byla dána snahou rodiče nezklamat: „... oni na mě přenášeli to, abych byla ta úspěšná a i když si nepamatuju, že by mě do něčeho nutili, tak si myslím, že já jsem byla ta hodná holčička, která teda plnila ty požadavky těch rodičů.“

Druhá z těchto žen měla naopak pocit, že se jí podpory rodičů nedostávalo, že ji nikdo nepodporoval v tom, aby byla úspěšná a studovala, přestože stejně jako u první z žen byli oba její rodiče vysokoškolsky vzdělaní. Podobně jako první žena se s výchovou svých rodičů neztotožňuje a záměrně se jí snaží potlačit. Celkově popisuje výchovu jako spíše lhostejnou, což vysvětluje tím, že rodiče měli hodně starostí s jejím bratrem, který měl problémy s učením (nejspíše lehká mozková dysfunkce), a tak na ni neměli rodiče příliš času. I v případě, že něco provedla, málokdy následoval nějaký trest.

Otec většinou podle vyprávění žen zásadní roli ve výchově nezastával. Často se doma moc nevyskytoval (byl pracovně pryč nebo měl hodně koníčků, které podnikal sám mimo domov) a když byl doma, tak hlavně trestal a nebo byl ve vleku své manželky, popřípadě ho ženy nijak nezmínily. Každopádně se

všechny shodly na tom, že je velmi důležité, aby rodiče stáli na stejné straně a byli jednotní.

Přestože pozice narození žen v rodině byla různá, všechny ženy, které mají sourozence shodně odpověděly, že měly v dětství pocit, že se k nim jejich rodiče chovají jinak než k jejich sourozencům. Jsou přesvědčené o tom, že k nim byli jejich rodiče přísnější. Čtyři z těchto žen jsou prvorozené, jedna je prostřední ze tří dětí a jedna je nejmladší (poslední z dotazovaných žen je jedináček).

Pouze jedna z žen odpověděla, že ji rodiče nijak netrestali. Ostatní ženy si na tresty vzpomínají. Často byly trestány fyzicky, nejčastějším trestem byl výprask rukou, popřípadě i vařečkou či jedna žena dostávala od otce dokonce důtkami. Ani jedna z těchto žen nemá na tyto tresty špatné vzpomínky. S tresty, jako jsou zákazy, se ženy také setkaly, ale již ne tak často.

Ženy hodnotí celkově výchovu, které se jim od rodičů dostalo, jako spíše přísnější. Na otázku, zda je rodiče chválili, odpovídaly shodně, že ano, nicméně s vybavením si nějaké situace už měly větší problémy. Mezi nejčastější odměny, kterých se jim dostávalo, patřily sladkosti či peníze. Kriticky bylo vnímáno také srovnávání mezi sourozenci: „...že nás hrozně srovnávali a to se opravdu snažím to nedělat. Třeba ve smyslu vezmeš si tohle jako Anežka a myslím si, že to pak vyvolává rivalitu mezi těmi sourozenci. Bohužel si to nenechají vymluvit ani u holek.“

Většina žen se setkala s podporou rodičů, ale bohužel ne všechny.

Shodnou reakci u všech dotazovaných vzbudila otázka: Stane se Vám někdy, že nějak zareagujete a uvědomíte si, že přesně takto se choval/a Váš otec/matka? U všech žen vyvolala smích a pouze jedna z nich odpověděla, že v sobě reakce svých rodičů záměrně potlačila a není si vědoma, že by se někdy chovala stejně. Všech šest ostatních žen souhlasně přikyvovalo, že se jim to stává. Ať už se jedná o výbušnost, kdy ženy na své děti křičí či je plácnou až po různá sousloví, která jim uvízla v hlavě a ony samy je teď používají.

3. Jakým způsobem vychovávají ženy své vlastní děti?

Každá žena má osobitý způsob, jakým vychovává své děti. I přes to, že na první pohled se mohou zdát tyto způsoby velmi odlišné, při bližším pohledu se objevují určité společné znaky či myšlenky, které je spojují. V podstatě se více či méně rozdělují na dva tábory, u kterých se dají najít společné myšlenky a názory na výchovu. Tyto myšlenky se objevují v několika rovinách.

První skupina (do té se dá zařadit pět žen ze sedmi) žen je přesvědčena o tom, že při výchově je zásadní být důsledná, přísná a spravedlivá a je důležité dětem stanovit hranice a mantinely. Míra důslednosti už se pak mění v závislosti na přesvědčení každé ženy. Pohybuje se v rozmezí od toho být důsledná za každou cenu, což nejlépe vystihuje následující tvrzení: *„No nevím, když něco řeknu, tak to splním, i kdyby to byla sebevětší nesmyslnost, kterou jsem plácla v nějakém rozrušení. Když se naštvu a řeknu mu nějaký nesmysl, tak ho potom musím dodržet, když jsem ho řekla.“* Přes to, že důslednost je vyžadována pouze v zásadních věcech, jakými je například bezpečnost. Pokud jde o to, aby byly dodrženy zásady bezpečnosti, tak neexistuje výjimka, v ostatních případech již není třeba až tak moc na splnění vysloveného požadavku trvat, až po snahu o důslednost, která je spíše přáním. Dále se zmiňovaly o tom, že nechtějí, aby byly jejich děti rozmazlené, ale zároveň je pro ně důležitá důvěra dětí. Nechtějí, aby se jim děti bály svěřit.

Druhá skupina (zbylé dvě ženy) žen na prvním místě uvedla, že je nejdůležitější, aby byly děti šťastné a spokojené, být vůči nim tolerantní a chápavá a snažit se je vychovávat v lásce a pohodě. Na dalších místech se objevovalo, aby si děti navzájem pomáhaly a byly poctivé.

V hodnocení vlastní výchovy má vliv i zpětná vazba, která se jim dostává z okolí, a to ať už pozitivní nebo negativní.

Jak se objevilo již v odpovědích na předchozí výzkumnou otázku, tedy jak vnímají ženy výchovu svých rodičů, shodují se na tom, že je důležité, aby byly rodiče ve výchově za jedno. Nicméně v reálném životě se toto přesvědčení již hůře realizuje, a tak se ženy potýkají ve výchově svých potomků občas i s partnery. Názorová shoda za každých okolností se ukazuje spíše výjimečnou situací. Často se tak stává vlivem rozdílného temperamentu, kdy je jeden z rodičů klidnější a druhý výbušnější. Navíc se objevuje i propojenost s předchozí výzkumnou otázkou, jak se ukazuje v následujícím výroku: „*Jeho (manžela) rozhází spoustu věcí, které mě nechávají celkem v klidu. Řekla bych, že je na tom podobně, jako byl ten můj táta.*“

V rodině ženy, která má již odrostlé děti s jiným mužem, než se kterým žije v současné době, je situace komplikovanější, protože nynější manžel kritizuje to, jak se chová ke svým již v podstatě dospělým dcerám, které s nimi žijí v jedné domácnosti. Vadí mu jejich nesamostatnost a lenost, ale žena sama nemá pocit, že by dělala pro své děti příliš a omlouvá jejich chování tím, že jí to nevadí, i když i ona sama si je těchto jejich vlastností vědoma.

Dalším rozporem, který se objevil je, když matka své dítě za něco pokárá a otec ho vzápětí jde utěšovat, aniž by třeba věděl, co se vlastně stalo.

Zajímalo mne, zda je něco, co by ženy ve způsobu, jak vychovávají své děti, změnilo. Překvapilo mne, že některé ženy odpověděly, že nic, že jsou přesvědčené o tom, že vychovávají své děti nejlépe, jak umí, a tvářily se při tom velmi sebejistě. Ostatní by rády změnilo například to, aby byly trpělivější, lépe zvládaly koordinaci dětí a celkově jejich režim, který mají a který se jim úplně nelíbí, avšak nepovažují to za nijak zásadní záležitost. Jedna z žen si uvědomila, že je na jedno ze svých dětí přísnější, a tak by to ráda změnila.

Při výchově se většina žen řídí svým instinktem a zkušenostmi, pouze dvě z nich odpověděly, že se řídí i dle knih a že jim tyto knihy byly nápomocné. Jinak pokud ženy hledají informace, obracejí se na internet, kde hledají odpovědi a zjišťují, jaký mají ostatní matky pohled na danou situaci, nejčastěji na různých fórech, s vlastními rodiči se spíše neradí.

Žádná z žen, se kterými jsem mluvila, není zásadně proti fyzickým trestům, jakými je plácnutí přes ruku, pohlavek nebo na zadek. Liší se mírou používání a při rozhovoru měly ženy tendence v zápětí vysvětlovat, že o nic nejde, protože jim plácnutí taky neublížilo, a nebo že to prostě není možné neplácnout. Část žen použije fyzického trestu spíše ve chvíli, kdy se cítí unaveně a na zlobení dítěte již prostě „nemá nervy“, když se tak stane, je jim to líto a cítí to spíše jako své selhání, nebo v okamžiku, kdy se lekne (dítě udělá něco, co je nebezpečné pro něj samé). Druhá část žen používá „plácání“ běžně a často tím dítěti i vyhrožuje ve snaze odradit ho od nežádoucího chování: *„Prostě občas ta facka, spíš na zadek nějakou plácnout, je nejlepší argument, aby pochopil, že už jako dost.“* Pokud dítě neposlouchá, ženy často křičí, což některým dětem stačí k tomu, aby uposlechly, pokud ne, následují další tresty, které ženy používají. Jsou mezi nimi nejrůznější zákazy, zabavení oblíbené věci a u menších dětí i zastrašování. Většinou ve chvíli, kdy jeden z trestů přestane fungovat (například zastrašování tím, že si pro zlobivé dítě přijde Polednice), rodič „přitvrdí“ a vymyslí z jeho pohledu důmyslnější hrozbu nebo zákaz.

Ženy svorně odpovídaly, že své děti chválí, opět se liší v míře, ale celkově spíše více, než méně a snaží se je motivovat. Pouze jedna z žen uvedla, že se snaží vést děti k tomu, aby nedělaly věci pro odměnu, ale protože z toho budou mít něco víc, než čím je odměna. Je pro ni důležité, aby se děti snažily samy pro sebe: *„Třeba když nechce dělat domácí úkol, tak jí řeknu nedělej ho, tak ho neodevzdej. Ona ho pak chce stejně udělat, protože ví, že by se paní učitelka zlobila, že by dostala pětku a že by jako vypadala, že je hloupá.“* U ostatních žen je motivace dětí spíše nějakou odměnou, například sladkostmi.

Soulad se objevil i v otázce, jakým způsobem dítěti sdělovat požadavek. Ženy se shodly v tom, že u malého dítěte (batolete) není možné diskutovat, požadavky je potřeba oznámit a trvat na jejich splnění. U větších dětí, přibližně od věku, kdy začínají chodit do školky, je již možné o určitých záležitostech diskutovat, úměrně věku a dle uvážení konkrétního rodiče. Svou roli v tomto případě hraje i povaha potomka, pokud je vzpurnější a tvrdohlavější, mají rodiče tendenci spíše nařizovat než u ostatních.

Dalším bodem, který ženy rozdělil na tři tábory, byl přístup k dodržování režimu dětí a podle koho se tento režim řídí. V zásadě na jedné straně jsou ženy, které se dětem plně přizpůsobily a podřizují režim dne dítěti. Na straně druhé jsou ženy, které nechtěly na svém způsobu života ani po narození dětí nic měnit a tak se dítě musí přizpůsobit jejich režimu a na straně třetí jsou ženy, které změnilý způsob života po narození dítěte, ale režim nastavily pro dítě ony samy podle svého zvažování a trvají na jeho dodržování. Typickou ukázkou různých přístupů je například to, podle čeho se řídí doba, kdy chodí děti spát. Některé děti jdou spát, když jsou samy unavené, pokud se jim nechce, rodiče je neukládají. Jiné jdou spát s úderem osmé hodiny a jiné jdou spát podle toho, jaký mají rodiče zrovna program a kdy se vrátí domů ze svých aktivit ...

Pokud mají ženy více dětí, potýkají se i se žárlivostí a konflikty mezi sourozenci. Ženy, které mají děti s velkým věkovým rozdílem, si nejsou žádné žárlivosti na nejmladší přírůstek do rodiny vědomy. Dle jejich slov se sourozenci na benjamína těšili a jsou rádi, že se narodil. Jedna z žen velmi špatně nesla, že se jí nedaří otěhotnět a tento stres se přenášel i na její děti, protože byla náladová, plačtivá a neustále tlačila na manžela. Ve chvíli, kdy se to konečně podařilo, přišla úleva pro všechny, i pro její děti: *„Jsem byla otravná a plakala jsem a já nevím co. Tak si myslím, že to i oni si oddychli. A oni jsou úplně nadšení a oba říkají, jak je dobře, že jí (nejmladší dceru) máme, že bez ní by to byla nuda.“* Výhodu velkého rozdílu vidí i v tom, že odrostlí sourozenci se mohou v případě nouze o nejmladší postarat a jako velké plus ženy vnímají to, že mohou konečně využívat na hlídání babiček, které dospěly do důchodového věku. Tento komfort si u mladších dopřát nemohly.

Ženy, které mají děti s menším věkovým rozdílem naopak řešily žárlivost staršího sourozence na mladšího. Ani jedna z žen nezaznamenala žádné větší problémy, které by příchod dalšího dítěte do rodiny způsobil. Případnou žárlivost řešily tak, že se staršímu snažily ukázat, jaké jsou výhody v tom, že on už je „velký“ na rozdíl od miminka. Nejvíce si žárlivosti všimly v době, kdy mladší sourozenec začínal lézt a prozkoumávat prostor a již nebyl pouze ležícím objektem. Navíc ve chvíli, kdy začal být nejmladší více aktivní a pohyblivý, stal

se i atraktivnějším pro dědečky a babičky, což žárlivost staršího ještě podpořilo. Žárlivost se projevovala snahou nějak sourozenci uškodit. Sebrat hračku, se kterou si hraje a nebo naopak tím, že si starší začínal hrát na miminko, aby tím strhával pozornost i na sebe. U všech toto období bez větších konfliktů přešlo.

Situaci, kdy si žena připadala ve výchově svých dětí bezradná, si vybavily dvě ženy, ostatní si na žádnou takovou situaci nevzpomínají. Jedna z žen se cítí bezradná ve chvílích, kdy má její dcera návaly vzteku: „... a když jí řeknu ne, tak to je úplně, někdy ona si třeba lehne na zem a kope nohama v těch sedmi letech skoro. No, tak to pak jsem úplně bezradná, to ji většinou čapnu a odnesu jí domů, no ...“ Druhá z žen se cítí občas bezradná ve chvílích, kdy nemá pádný argument: „Ale je fakt, že prostě někdy mi přijde, že někdy chci po dětech nějaký věci a oni mi logicky vysvětlí, proč to tak jako nejde, nebo se zeptají, proč to tak má být, tak zase jako vymýšlet argumenty ...“

Všechny děti kromě dvou (patří mezi nejmladší) navštěvují kroužky. Některé z dětí již od velmi útlého věku. Rodiče to považují za důležité a dle jejich slov mají děti tyto volnočasové aktivity rády. Při výběru jsou děti spíše směřovány, ale nijak zvlášť omezovány. Škola je na prvním místě a tak ve chvíli, kdy by dítě nestíhalo přípravu na vyučování, raději ženy omezí aktivity dětí ve volném čase. Mezi volnočasové aktivity patří hlavně sport a výuka cizích jazyků, dále aktivity rozvíjející jemnou motoriku a tanec u děvčat.

4. Jak vnímají ženy vztah mezi pozdním rodičovstvím a výchovou?

Ženy vnímají, že je velmi obtížné říct, co je způsobené věkem a co jinými okolnostmi, protože věk je pouze jedním z faktorů, které mají na výchovu vliv. Mladší ženy vnímají různě. Svoji roli hraje i fakt, že ne všechny ženy si dítě pořídily v pozdějším věku plánovaně, ale vlivem životních okolností. Určitý rozdíl vnímají, ale jejich pohled není jednotný. Ženy zmiňují, že mladší matky mají asi víc energie než ty starší. Tento rozdíl si uvědomuje i jedna z žen, která má již starší děti odrostlé: „... Takové drobné ústupky ... že ji třeba nutím ... se sama oblíkat, protože asi s vyšším věkem je člověk línější, takže chci, aby byla

samostatná. Na druhou stranu asi taky ustupuju víc, to je pravda, zase z důvodu lenosti. A nebo že už nemám náladu na to, když ječí.“

Jedna z žen má pocit, že mladší matky některé záležitosti zbytečně moc řeší, zatímco jiná si myslí, že oproti mladším matkám nad vším více přemýšlí. Dvě jiné mají dojem, že mladé ženy vychovávají děti benevolentně a hodně jim toho dovolí, takže je v podstatě ani moc nevychovávají a že celkově je přístup mladší generace liberálnější než ten jejich. Samy sebe označují jako „starou školu“.

Z jejich odpovědí je patrné, že mají jistou představu o určitém stereotypu „staré matky“ a samy se vůči němu vymezují: *„Říká se, že starší matky jsou jako víc hysterické, nebo jako opatrnější, takže já jsem asi pravý opak (smích). To bych i řekla, že některé mladší ženské jsou rozhodně víc hysterické jak já.“*

5. Jaký zauímají ženy postoj k manželství?

Na začátek bych chtěla zmínit, že šest žen ze sedmi dotazovaných je provdaných. Sedmá je rozvedená a moc by si svatbu s nynějším partnerem přála, ten se zatím moc netváří, nicméně ani svatbu nezavrhuje. On sám ještě ženatý nebyl.

Pouze pro jednu ženu manželství nic neznamená a vdala se pouze pro to, že to bylo přání partnera. Ona sama se vdávala již podruhé. Jedinou výhodu vidí v případě úmrtí manžela, kvůli dědictví.

Mezi ostatními ženami panuje poměrně shoda, co se týče pohledu na manželství. Manželství je pro ně něco, co vnitřně cítí jako správné, že to tak má být. Manželství se pro ženy stává důležité ve chvíli, kdy si chtějí pořídít nebo již mají dítě. Do té doby pro ně takovou váhu nemá. Jedna z žen odpověděla, na otázku, co pro ni znamená manželství: *„Manželství? Že na všechno dobré i špatné jsme dva a že mám o koho se opřít.“*

Ženy vnímají i výhody manželství z praktického hlediska, ať už kvůli souhlasu partnera, který je vyžadovaný například u lékaře nebo v případě nehody, kdy má manželka právo na to být informována o zdravotním stavu manžela.

Dalším důvodem, který zazněl, bylo, že by se žena nechtěla jmenovat jinak než její děti (všechny ženy, které rodily ještě neprovdané daly automaticky dítěti příjmení po otci, i když je samozřejmě možné dát dítěti příjmení po matce).

Manželství nevnímají jako něco, kvůli čemu by se zlepšily nebo nějak změnil vztahy mezi partnery.

Manželství je vnímáno jako něco, co je, když jsou děti „normální“.

6.8 Diskuse

Podle předpokladu se ukázalo, že motivy a okolnosti žen jsou různé a nelze jednoduše říci, co k pozdnímu rodičovství ženy vede. Neexistuje totiž jen jeden konkrétní faktor, ale vždy je zde mnoho okolností a vlivů. Tím spíše s ohledem na malý vzorek žen, se kterými jsem měla možnost provést rozhovory. Jsem si těchto limitů vědoma, avšak myslím si, že i takovýto pohled do světa žen je zajímavý. Může mnohé prozradit a přinést například inspiraci pro další výzkumy, které by tuto tematiku, která je v dnešních dnech tolik aktuální, dále rozpracovaly.

V teoretické části jsem popsala, jaká je představa typické pozdní matky a k jakým výsledkům došly autorky, které se touto problematikou zabývaly ve světě (srov. J. Berrymanová, K. Thorpeová a K. Windridgeová, 1995) i u nás (Sobotková, 2007). I v takto malém vzorku se ukázalo, že se s nimi v těchto výsledcích spíše shodují. Můj výzkum potvrdil slova Sobotkové (2007), že ženy mají průměrně mladšího partnera (pět ze sedmi žen) a stejně tak část žen byla již rozvedená a dítě si pořídila s novým partnerem. Setkala jsem se jak s případem, kdy v prvním manželství děti nebyly a až v novém vztahu se pro ně žena rozhodla, stejně tak jako s případem, kdy žena měla děti z předchozího manželství a nový manžel byl doposud bezdětný.

Vzdělání žen bylo také spíše vyšší (J. Berrymanová, K. Thorpeová a K. Windridgeová, 1995), u jejich partnerů rovněž (pouze jeden má nejvyšší dosažené vzdělání středoškolské s maturitou, jinak ostatní vysokoškolské).

Dalším výrazným faktorem se ukázal být porod, který odpovídal tomu, co jsem načrtla v teoretické části. Tedy že starší ženy spíše nerodí spontánně a je u nich daleko vyšší procento císařských řezů a vyvolávaných porodů. Nesnažím se nijak tyto výsledky generalizovat, avšak stojí za povšimnutí, že pouze jedna z žen, se kterými jsem provedla rozhovor, porodila přirozeně a v termínu. Berryman (2006) uvádí ve své knize, že procento starších žen, které rodí císařským řezem, je 40 % v porovnání s 23 % u žen mladších.

To nejpodstatnější, co mě zajímalo, byly výchovné styly. Zda se potvrdí představa, kterou jsem měla, a zda se dá vysledovat nějaký společný rys a způsob, jakým starší ženy své děti vychovávají. Stejně tak, jestli bude možné jejich výchovný styl zařadit do některého z výchovných stylů, které jsem uvedla v teoretické části. Jedním z nejčastějších rysů, který je připisován pozdním rodičkám, je ten, že bývají úzkostné. Ukázalo se, že žádná z žen nepůsobí jako úzkostlivá matka. Avšak je možné, že byl jejich pohled ovlivněn skutečností, že si samy tuto charakteristiku uvědomovaly. Ženy, se kterými jsem vedla rozhovory, samy často dodávaly, že ony takové nejsou.

Pokud výsledky z rozhovorů aplikujeme na schéma 1 podle E.S. Schaefera: dimenze vztahu k dítěti a k řízení (viz str. 33), zjistíme, že se ženy nacházejí nejspíše v pravé horní části, tedy mezi silným řízením a kladným vztahem k dítěti.

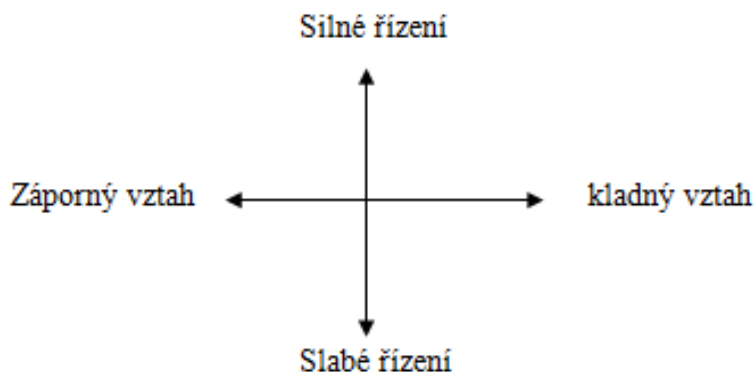

Schéma 1 E.S. Schaefera dimenze vztahu k dítěti a k řízení

(Zdroj: *Výchova dítěte v rodině. Psychologické služby psyx.cz* [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: <http://www.psyx.cz/texty/vychova-ditete-rodina.php>)

To platí i pro většinu z žen, se kterými jsem mluvila. Pouze jedna z nich má odlišný přístup k výchově, proto by se nacházela spíše v pravé části dole, tedy mezi slabým řízením a kladným vztahem. Žádná z žen by se nenacházela v extrémech, ale spíše u středu os.

Jiné možné zařazení je podle Maccobyové a Martina (1983), které jsem zmínila na straně 38. Podle jejich způsobu rozlišování výchovných stylů patří většina z žen, se kterými jsem vedla rozhovory, spíše do autoritativního stylu a jedna z žen do shovívavého stylu.

Zaujalo mě srovnání, kterého se mi dostalo od žen, které již mají děti odrostlé, a ve vyšším věku se staly opět matkami. Jako jediné připouštěly, že cítí, že jsou již starší a že na dítě nemají tolik síly jako dříve. To se projevuje často tím, že více křičí a vedou dítě k větší samostatnosti, protože šetří energii. Rozdíl vnímají i v rozvoji techniky a internetu. Díky němu je snazší přístup k nejrůznějším informacím, ale také pohodlná cesta, jak se na chvíli „zbavit“ dítěte. Internet a nejrůznější technologie zasahují do života matek každého věku. Nejrůznější fóra, kde sdílejí informace a radí si ve všech možných oblastech života, od prvních příkrmů, přes partnerské vztahy až k nákupu motorové sekačky. Objevují se různé skupiny matek na facebooku, kde ženy tráví spousty času „online“ a sdílejí svůj život na mateřské dovolené společně. Vznikají společenství, která by za jiných okolností nevznikla, a ženy by neměly šanci se v reálném životě potkat. Často i na hřištích sedí rodiče s mobilním telefonem

v ruce a „surfuji“, zatímco jen občasně sledují dítě, které si hraje. Pokud chce dítě pozornost rodiče, ale ten se mu věnovat nechce/nemůže, posadí ho před monitor a pustí mu pohádku na internetu, kde je jich neuvěřitelné množství. Jedna ze zkoumaného vzorku žen sama přiznala, že se mladším dětem věnovala více, protože nebyla možnost je na půl dne posadit před počítač. Pokud jí pak brečí batole v tramvaji, dá mu do ruky tablet a ví, že bude v klidu. Její dvouleté dítě zcela bez problému tablet zapne a spustí si hru, kterou chce. Tyto proměny jsou však společné pro všechny matky, nikoli pouze pro pozdní rodičky. Nicméně je to faktor, který není zanedbatelný.

6.9 Závěr výzkumu

V rámci svého výzkumu jsem se soustředila na skupinu sedmi žen, které porodily ve vyšším věku. Hledala jsem formou hloubkových rozhovorů společné rysy, motivy a okolnosti, které je k této situaci přivedly a měly na ni vliv. Snažila jsem se v jejich výpovědích najít společné znaky a identifikovat výchovné styly, které při výchově svých dětí používají.

Pozdní rodičovství se ukázalo být spíše souhrnem různých faktorů a životních okolností než životním plánem ženy. Kariéra a finance se neukázaly být v otázce rozhodování, kdy si dítě chtěly ženy pořídit, nijak významným činitelem. Medicínské faktory se ukázaly jako významné. Postoj k manželství je u žen kladný.

Objevily se některé společné rysy ve výchově, avšak na základě malého vzorku a množství faktorů, které výchovné styly utvářejí, není možné dělat jednoznačné závěry.

Výsledky výzkumu jsou omezeny počtem zúčastněných žen, proto jsou spíše orientační a není možno je nijak generalizovat. Nicméně mohou sloužit jako podnět pro další šetření. Bylo by jistě zajímavé provést další sérii rozhovorů a zjistit, zda by se shodoval i nadále s výsledky, ke kterým jsem došla v rámci své práce, či provést srovnávací výzkum s mladšími matkami. Stejně tak by stálo za pozornost sledovat, kolik z pozdních rodiček mělo také starší rodiče. V mém šetření se objevily takové ženy dvě. Velmi zajímavé by bylo provést se stejnými

ženami za pár let nové rozhovory a zjistit, jestli se jejich postoje a způsob výchovy nějak změnil.

7 Závěr

Ve své diplomové práci jsem se zaměřila na problematiku pozdního rodičovství a výchovných stylů.

V teoretické části jsem vysvětlila pojem pozdní rodičovství a jeho základní podoby, tedy dobrovolné a nedobrovolné pozdní rodičovství. Zamyslela jsem se nad věkovou hranicí, od kdy hovoříme o pozdním rodičovství, a to jak z hlediska medicínského, tak z pohledu vnímání společností. Popsala jsem historický vývoj a současný stav porodnosti a věku vstupu do manželství v České republice. Uvedla jsem rizika, která s sebou pozdní rodičovství přináší.

Dále jsem charakterizovala vybrané klíčové teorie výchovných stylů. Popsala jsem, jak se výchovné styly utvářejí a jaké mají tyto styly vliv na vývoj dítěte. Objasnila jsem nejčastěji užívané výchovné metody.

Blíže jsem popsala výchovný vztah mezi matkou a dítětem, protože matka bývá z pravidla ta, která tráví s dítětem větší množství času a její vliv na dítě je značný. Načrtla jsem modely výkladu motivace k rodičovství a psychologické aspekty pozdního rodičovství.

Ve výzkumné části své diplomové práce jsem provedla mnohonásobnou případovou studii, ve které jsem se zaměřila na sedm žen, se kterými jsem vedla hloubkové rozhovory, díky kterým jsem mohla ženy lépe poznat a porozumět jim. Nepodařilo se najít jednoznačné odpovědi na výzkumné otázky. Každá žena se nacházela ve specifické situaci, která ji k pozdnímu rodičovství přivedla, a každá žena měla odlišný způsob, jakým vychovává své děti.

Objevily se některé podobnosti a návaznosti na výzkumy autorů, kteří se zabývali problematikou pozdního rodičovství u nás i ve světě, avšak pro malý počet žen není možné z výsledků výzkumu vyvozovat žádné obecnější závěry. Jistě by bylo zajímavé na téma pozdního rodičovství, provést rozsáhlejší výzkumy, neboť jde o téma, které je v dnešní době velmi aktuální a opředeno mnoha nejasnostmi.

8 Seznam použité literatury

BERRYMAN, Julia. C, THORPE, Karen. Olders mothers: Conception, pregnancy and birth after 35. Londod. Harper Collins Publisher. 1995. 276 s. ISBN 978-0-04-440906-9.

BIERMANN, Christine a Ralph RABEN. *Maminkou ve čtyřiceti?*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006, 178 s. ISBN 80-7367-075-5.

CLOUD, Henry; TOWNSEND, John Smith. Prosím Tě, mami: Jak nás ovlivňují naše matky. 2.vyd. Praha : Návrat domů, 2003. 248 s. ISBN 80-7255-080-2.

ČÁP, Jan, MAREŠ, Jiří. Psychologie pro učitele. 2. Vyd. Praha : Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7.

DOHERTY, C. M., CLARK, M. M. Léčba neplodnosti: podrobný rádce pro neplodné páry. 1. Vyd. Brno: Computer Press, 2006. 121 s. ISBN 80-251-0771-X.

FONTANA, David. Psychologie ve školní praxi. 1. Vyd. Praha : Portál, 1997. 383 s. ISBN 80-7178-063-4.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008, 407 s. ISBN 978-80-7367-485-4.

MAREŠ, P. Hodnota dítěte. In Plaňava, I. Pilát, M (eds.) *Děti, mládež a rodiny v období transformace*. Brno: Barrister & Principal, 2002. 290 s. ISBN 80-86598-36-5.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, 223 s. ISBN 80-04-25236-2.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006, 332 s. ISBN 80-247-1362-4.

MOŽNÝ, Ivo. *Česká společnost: nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002, 207 s. ISBN 80-7178-624-1.

MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: SLON, 2006. 311 s. ISBN 808642958X.

RABUŠIC, Ladislav. *Kde ty všechny děti jsou?: porodnost v sociologické perspektivě*. 1. vyd. Praha: SLON, 2001, 265 s. ISBN 80-86429-01-6.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2. přeprac. vyd. Praha: Portál, 2007, 219 s. ISBN 978-80-7367-250-8.

ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

Internetové zdroje:

Asistovaná reprodukce. In: *GENNET, Centrum lékařské genetiky a reprodukční medicíny* [online]. [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://www.gennet.cz/ivf.html>

Co to je endometrióza. In: *Endometrioza.cz* [online]. [cit. 2013-06-05]. Dostupné z: <http://www.endometrioza.cz/co-to-je-endometrioza.php>

Cukrovka neboli diabetes. In: *Porodnice.cz* [online]. 2008 [cit. 2013-06-05]. Dostupné z: <http://www.porodnice.cz/tehotenstvi/jsem-tehotna-nemocna/onemocneni-matky/cukrovka-neboli-diabetes>

Downův syndrom. In: *Vrozené vady* [online]. [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: http://www.vrozene-vady.cz/vrozene-vady/index.php?co=downuv_syndrom

DRTINOVÁ, Daniela. Záchrana předčasně narozených dětí. In: *Forum* [online]. [cit. 2013-06-01]. Dostupné z: <http://iforum.cuni.cz/IFORUM-3887.html>

Charakteristika Downova syndromu. In: *Downův syndrom* [online]. [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://www.downuvsyndrom.cz/charakteristika-downova-syndromu/>

ICSI. In: GENNET, *Centrum lékařské genetiky a reprodukční medicíny* [online]. [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://www.gennet.cz/icsi.html>

IUI. In: GENNET, *Centrum lékařské genetiky a reprodukční medicíny* [online]. [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://www.gennet.cz/iui.html>

IVF. In: GENNET, *Centrum lékařské genetiky a reprodukční medicíny* [online]. [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://www.gennet.cz/metoda-ivf.html>

MÁRA, Michal. Děložní myom. In: *Myomy* [online]. [cit. 2013-06-05]. Dostupné z: <http://myomy.cz/myomy/71.htm>

MATĚJČEK, Zdeněk. Výchovný styl jako stín vlastního dětstvím In: *Rodina* [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: <http://www.rodina.cz/clanek23.htm>

Preeklampsie neboli pozdní gestóza. In: *Porodnice.cz* [online]. 2009 [cit. 2013-06-05]. Dostupné z: <http://www.porodnice.cz/tehotenstvi/jsem-tehotna-nemocna/onemocneni-matky/preeklampsie-neboli-pozdni-gestoza>

Prenatální diagnostika. In: GENNET, *Centrum lékařské genetiky a reprodukční medicíny* [online]. [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://www.gennet.cz/prenatalni-diagnostika.html>

Předčasné porody, potraty a vrozené vývojové vady. In: *Národní informační centrum pro mládež* [online]. [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://www.nicm.cz/predcasne-porody-potratty-a-vrozene-vyvojove-vady>

Sňatečnost. In: *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost>

Statistická ročenka České Republiky 2012. In: *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/p/0001-12>

Těhotenství po třicítce a čtyřicítce - Miminko ve třiceti a čtyřiceti. In: *Naše porodnice* [online]. [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://www.naseporodnice.cz/tehotenstvi-po-tricitce-a-ctyricitce.php>

Úhrnná plodnost v letech 1950-2011. In: *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/uhrnna_plodnost_v letech_1950_2011

Vybrané demografické údaje v České republice. In: *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/0101.xls

Výchova dítěte v rodině. In: *Psychologické služby psyx.cz* [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: <http://www.psyx.cz/texty/vychova-ditete-rodina.php>

Zpráva o rodičce 2011. In: *Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR* [online]. [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/rychle-informace/zprava-rodicce-2011>

9 Seznam příloh

Příloha 1 - Osnova rozhovoru a identifikační část.....	86
Příloha 2 - Přepis rozhovoru s paní Q.....	90
Příloha 3 - Přepis rozhovoru s paní H.....	108
Příloha 4 - Přepis rozhovoru s paní M.....	120
Příloha 5 - Přepis rozhovoru s paní J.....	131
Příloha 6 - Přepis rozhovoru s paní R.....	147
Příloha 7 - Přepis rozhovoru s paní D.....	160
Příloha 8 - Přepis rozhovoru s paní I.....	169

10 Seznam grafů

Graf 1 Průměrný věk matky při narození dítěte	13
Graf 2 Úhrnná plodnost v letech 1950-2011	14
Graf 3 Vývoj počtu živě narozených, živě narozených matek ve věku 35+ a podílu živě narozených matek ve věku 35+.....	16
Graf 4 specifických plodností podle věku.....	17
Graf 5 Pravděpodobnost uzavření prvního sňatku podle věku, 2001-2011	18
Graf 6 Struktura rodiček podle rodinného stavu, rok 2011.....	19
Graf 7 Podíl živě narozených dětí s Downovým syndromem.....	29
Graf 8 Vývoj počtu porodů, porodů císařským řezem a podílu porodů císařským řezem	31

11 Seznam tabulek

Tabulka 1 Model devíti polí způsobu výchovy	35
Tabulka 2 Styly péče o dítě (Maccobyová, Martin, 1983).....	38
Tabulka 3 Základní informace o respondentech.....	57

Příloha 1 - Osnova rozhovoru a identifikační část

Vážená paní, vážený pane,

chtěla bych Vás požádat o spolupráci s výzkumnou částí mé diplomové práce na téma „Pozdní rodičovství a jeho vliv na výchovný styl“. Vaše odpovědi budou zcela anonymní a budou použity pouze pro účely mé diplomové práce.

Otázky jsou rozděleny do dvou částí, v první části Vás poprosím o vyplnění údajů o Vás samotných, v druhé části jsou otázky týkající se tématu mé práce. Otázky odpovídejte na základě svých vlastních zkušeností.

Děkuji za Váš čas

Identifikační část:

Věk:

Stav:

Nejvyšší dosažené vzdělání:

Povolání:

Bydliště (město):

Počet dětí:

Počet plánovaných dětí:

Věk při narození prvního dítěte:

Věk při narození dalších dětí:

Počet Vašich sourozenců:

O partnerovi:

Věk:

Nejvyšší dosažené vzdělání:

Počet sourozenců:

Otázky:

1)

Vzpomínáte si na okamžik, kdy jste si poprvé uvědomila, že byste si přála mít dítě? Řekněte mi o tom více ... (Například v kolik Vám bylo asi let, jaká byla v tu dobu Vaše životní situace?)

Za jak dlouho od toho okamžiku jste se rozhodla si dítě pořídit? (Pokud po delší době, co způsobilo prodlevu mezi vaším přáním si dítě pořídit a dobou, kdy jste si jej nakonec pořídili?)

Měla jste nějaké zdravotní problémy? (problémy s početím, v těhotenství, po narození dítěte)

Co Váš partner, přál si děti on?

Co pro Vás znamená práce (kariéra)?

Setkala jste se s nějakými tlaky ze strany okolí kvůli tomu, že jste ještě neměla děti?

2)

Zkusíme se teď vrátit trochu do minulosti, když zavzpomínáte na svoje vlastní dětství, jak byste popsala výchovu svých rodičů?

Hana Doležalová, Pozdní rodičovství a jeho vliv na výchovný styl

Např. jak k výchově přistupovali? Lišil se přístup otce a matky? (případně přístup rodičů k sourozencům) Povyprávějte mi o tom trochu ...

Vzpomínáte si na nějakou situaci z Vašeho dětství, když jste něco vyvedli? (Jak na to reagovali Vaši rodiče?)

Jakým způsobem Vás rodiče trestali a odměňovali?

Vzpomínáte si, zda Vás rodiče chválili? Povězte mi o tom více ...

Stane se Vám někdy, že nějak zareagujete a uvědomíte si, že přesně takto se choval/a Váš otec/matka? Pokud ano, popište takovou situaci.

3)

Co pro Vás znamená manželství, jste/byla jste vdaná?

Pokud ne, chtěla byste?

4)

Zkuste se zamyslet a popsat, jakým způsobem vychováváte vlastní dítě/děti? (Co je pro Vás ve výchově důležité, jak trestáte a chválíte ...)

Hana Doležalová, Pozdní rodičovství a jeho vliv na výchovný styl

Jak byste popsal/a sebe jako rodiče?

Vzpomínáte si na nějakou situaci, kdy jste se cítila při výchově svého dítěte bezradná? Prosím, popište ji.

Jak vypadá denní program Vašeho dítěte? (má pevný plán, navštěvuje kroužky atp nebo se řídíte dle momentálního přání dítěte?)

Pokud Vás dítě neposlechne, jak reagujete? Zkuste si vzpomenout na nějakou situaci a popsat, jak jste postupovala?

Podle čeho se při výchově řídíte? (knihy, internet, poradím se se svými rodiči, známými ...)

Je něco, co byste ráda ve způsobu, jak doposud své dítě vychováváte změnila? Pokud ano, popište co.

Myslíte si, že je Vaše výchova v nějakém ohledu odlišná od mladších žen? Pokud ano, zkuste popsat, v čem vidíte rozdíl.

Příloha 2 - Přepis rozhovoru s paní Q

Rozhovor se odehrával v klidném koutu kavárny v centru Prahy.

Identifikační část:

Věk: 43

Stav: vdaná

Nejvyšší dosažené vzdělání: VŠ

Povolání: finanční poradenství

Bydliště (město): Praha

Počet dětí: 3

Počet plánovaných dětí: už ne, bylo by to nezodpovědné

Věk při narození prvního dítěte: 26

Věk při narození dalších dětí: 30, 40

Počet Vašich sourozenců: nevlastní sestra o 9 let starší (nevyrostaly jsme spolu)

O partnerovi:

Věk: 43

Nejvyšší dosažené vzdělání: VOŠ

Počet sourozenců: nevlastní bratr, mladší o 9 let, také spolu nevyrostali

A: výzkumník

B: respondent

Otázky:

1)

A: Vzpomínáš si na okamžik, kdy jste si poprvé uvědomila, že by sis přála mít dítě?

B: No já jsem byla takovej ten cvok, kterej ho chtěl pomalu už od 18, nicméně teda jsem si uvědomovala, že by bylo nejlepší nejprve vystudovat a potom. Ještě eventuelně bydlet.

A: Takže za jak dlouho od doby, co jsi zatoužila po dítěti jsi to dítě měla?

B: No, tak když to budu brát opravdu od těch 18 nebo řekněme ve 20, tak za těch 6 let, no ...

A: S tím, že teda jsi nejprve chtěla dostudovat

B: Jasně, takže jsem dostudovala, začali jsme pracovat a zajistili jsme si bydlení. My jsme to vzali v tom standardním správným pořadí a nelituju toho.

A: Dostudovala jsi v kolika?

B: Ve 23. ... my jsme dělali v bance, takže nám se jako docela povedlo, nějaký peníze jsme měli, manžel byl emigrovanej do Německa, takže měl nějaký svoje peníze a já jsem od rodičů dostala asi 100 000, takže tenkrát to byl slušnej základ a měli jsme nějakej obyčejnej asi tenkrát vlastně to musel bejt spotřební úvěr na kolik ... na 150 000, jo? To je jak když plivne. To dneska ... musím říct, že to je mi těch našich dětí docela líto teda, protože 3 byty neseženeme ...

A: To je jasný ...

B: To jako nejsme schopný financovat.

A: Měla jsi nějaké zdravotní problémy? A teď myslím, když jste se snažili o to miminko ...

B: No tak ty první 2, ty jsme si řekli a byli napoprvé, okamžitě, takže tam nebyl problém žádnéj. No, potom my jsme, nebo takhle. Manžel o 3. moc neuvažoval, já jsem ho chtěla hned po tom, co se narodil ten druhěj. Jednak z části jsem trošku chtěla holčičku a přišlo mi už v tý chvíli jako nemyslitelný, že by tohle dítě bylo poslední. No, jenomže po tom manžel chtěl barák, já jsem barák nechtěla, takže ... Nebo takhle, on řekl, že do tohohle bytu třetí dítě v žádným případě. Takže pak došlo vlastně ke kompromisu, kdy jsme se teda dali do stavění baráku, tím pádem hypotéka, ale tím naděje, že když to půjde, myslel hlavně teda asi finančně, tak když barák, tak že to třetí dítě jo. My tím, že už jsme si na začátku říkali, že větší odstup, abychom kus tý hypotéky uplatili v podmínce dvou příjmů, abychom na začátku hypotéky si nepořídili třetí. Takže na to jsem v podstatě jako ráda přistoupila, no a ve finále, on ten život je tak jako nenaplánovatelněj, ještě dobře, že to tak bylo. Pak v těch šestatřiceti svolil a ejhle, ono to nešlo. No a do toho, jak mám starší rodiče, tak postupně oba byli vážně nemocní. Tatínkovi amputovali nohu a maminka měla poruchu krvetvorby. Není to leukémie, ale jako tím směrem se to ubírá, takže nakonec jsem byla ráda, že se to nevedlo, protože v roce 2007 na začátku tatínkovi amputovali nohu, takže nejdřív byl ještě s maminkou doma, ale už byla nemocná a potom, protože potřeboval lékařskou nebo nějakou odbornou péči, tak miminka šla do nemocnice. Vypadalo to, že na chvíli, protože já jsem chodila do práce a ani tu odbornou péči jsem mu nebyla schopná poskytnout, takže bude měsíc v domově pro seniory, kde teda byly sestřičky a ten pahýl mu ošetřovaly, jenomže ve finále, pak už jsem se já dozvěděla, on to nevěděl, že maminka umře, takže bylo jasný, že teda se to bude muset řešit. On pak už tu odbornou péči nepotřeboval a byl poměrně soběstačnej, takže byl normálně doma a já jsem tam jezdila každej víkend celej a ta nevládní ségra tam občas zaběhla taky, ale bylo to hlavně na mě. Takže on byl sám doma a maminka byla v nemocnici no, takže já jsem vždycky přiběhla, od obou pádlo, vyprala, nakoupila, uvařila a vzala jsem ho do nemocnice, takže takhle vypadal rok. Takže to prostě by se s těhotenstvím a péčí o mimino moc jako neslučovalo. Maminka pak umřela v říjnu, vlastně už byla do konce života v nemocnici, no a pak teda to začalo bejt docela průserový, protože tatínek pak, já jsem mu volala dvakrát denně, byl teda doma, snášel to ... Prostě jezdila jsem tam furt dál, ale celkem to šlo, no ... A pak měl, jednou jsem se mu nedovolala, tak jsem tam honem poslala ségru, protože to bylo divný a on ... seděl s rozbitou hlavou u

topení a zjistilo se, že měl mrtvici a tenkrát si myslím, že to bylo zanedbání lékařů, protože on ten den ráno, mu chodila ošetřovatelka píchat léky a ráno už upadl z vozejku, což jemu se mu nestávalo. Tak ho odvezli do nemocnice, zašili mu hlavu a dál to neřešili. Podle mě už ta mrtvice proběhla ráno a normálně takovýhleho pána v tomhle stavu odvezli domů. A já jsem to nevěděla a tohle bylo v poledne. Takže poměrně velký poškození a pak už bylo jasné, že teda nemůže bejt, ale naštěstí jsme sehnali místo, to nešlo ani v tom bytě, ani u nás, protože ani to jedno nebylo přizpůsobené a tam je 24 hodinová péče, takže to pokračovalo dál. Já jsem za ním byla zase ... to byl rok a půl nebo 2 roky, kdy jsem byla pořád u rodičů a manžel mě hrozně podpořil v tom, že vždycky tejdén byl s rukama, nebo ... ten jeden víkend byl s rukama doma, věnoval se jim a třeba uklidili a já byla sama a druhý víkend jel se mnou. Takže to bylo takový období, kdy teda jsme se mimo jiné částečně snažili, pak teda jsme měli nějakou trošku i krizi, protože já jsem hrozně tlačila na pilu a on pak už jako byl ve stavu, kdy řekl, že v týhle situaci ne. Nicméně když maminka umřela, tak to bylo jednodušší v tom, že jsme věděli, že o tátu je postaráno, nicméně se nám nevedlo dál, takže vlastně ve finále nám to trvalo skoro 3 roky, s tím, že ona je teda asistovanou reprodukcí. Já jsem docházela, já mám kamaráda gynekologa, 20 let k němu chodím, teď je primářem v jednom centru asistované reprodukce, takže kapacita přesně na to, co jsem potřebovala. Nakonec byl mým spojencem a nakonec jsme manžela zlomili na IVF, o kterém nechtěl nejdřív vůbec slyšet. Takže kupodivu, IVF se podařilo napoprvé, hezky jsem si ho zaplatila, protože se mi podařilo manžela ukecat. Vlastně do 39 (let) hradí pojišťovna. Nevím, jestli je to teď stejně a pak už se to platí a já jsem ho ukecala dva měsíce po mých 39. narozeninách (smích). Ale já už jsem měla dědictví po mamince, takže těch peněz mi líto nebylo. Říkal pan doktor, že jsem měla asi tak 10% šanci, že otěhotněním, tak asi teda, ten nahoře mě chtěl odměnit za ty předcházející roky a ještě navíc holka teda.

A: Můžu se zeptat, kolik takhle ten jeden cyklus stál, když sis to musela hradit sama?

B: Cca 60 000.

A: A šance 10 % ...

B: No ještě, že mi to neřekl před tím... Jako já bych to za to dala stejně, ale ...

A: Tím jsme si vlastně odpověděli i tohle to ... Tak, co pro Tebe znamená práce?

B: No (přemýšlí) ten můj život se vyvinul tak, že ze začátku jsme dělali kariéru oba, do té doby, než jsme měli děti, ale potom, tím že jsme neměli ani jeden rodiče v Praze, takže jako možnost nějakého hlídání. Tak bylo jasné, že bude vydělávat jenom jeden, jako kariéru dělat, což logicky byl chlap. No, takže já už jsem zpátky do banky, kde by mě to bejvalo bavilo, nenastoupila, protože tam s pracovní dobou to nebylo. Já jsem vlastně pracovala tady na Italský a bydleli jsme v Modřanech. Takže jsem vlastně skončila u jednoho našeho klienta jako asistentka dvou ředitelů, jednoho Němce, jednoho Čecha. Takže už jsem pak šla jakoby dolů, dá se říct i co do místa, ale mohla jsem chodit na sedmou. Ze začátku jsem měla zkrácený úvazek, takže ... a v podstatě tam mi vyšli maximálně vstříc. No a pak když už kluci byli ve fázi, že bych mohla chodit později domů, tak zase byli ti rodiče, takže já už jsem pak neměla sílu teda něco řešit v té chvíli, takže moje kariéra jako v podstatě šla do kytek a myslím si, že na sobě začínám pracovat teď. Díky tomu, že mě po mateřský nevzali zpět a naskytla se mi tahle nabídka finančního poradenství, tak bych řekla, že jsem se teda neskutečně posunula. Sice jsem teda vystresovaná a ještě toho spoustu neumím, ale prostě je to úplně o něčem jiném. Jsem ráda, jako díru do světa asi neudělám tím, že vlastně v tomhle věku mám takhle malý dítě, ale zase teda máme babičku, sice mimo Prahu. Já rodiče už nemám ani jednoho, vlastně to jsem neříkala, táta umřel 14 dní před tím, než se K (nejmladší dcera) narodila a tchýně tím, že byla hodně mladá, tak teprve šla do důchodu tak konečně je z ní babička (smích) s velkým „B“. Takže třeba když byla nemocná, chronickéj zánět ucha měla, tak jí měla a teďko si jí vyloženě chce vzít. Takže já třeba si pak vezmu víc dní práce, nebo si tam dám nějaký školení, takže to jde, navíc klukům je 14 a 18, takže ... už v podstatě můžou, ne že bych toho zneužívala, ale když je potřeba, tak se postarají. Takže si myslím, že to nebude hvězdná kariéra do výšin, ale že to bude dobrý.

A: A co okolí, jak reagovalo na to poslední těhotenství?

B: Hm, celkem normálně, protože věděli, že po tom dítěti toužím. Jako moje maminka, ta mi to hodně vylouvala, v podstatě škoda, že umřela, protože by mě zajímalo proč a jak by reagovala, teda když už by bylo jako to, ale ona to spíš brala z pohledu toho, že byla dětská lékařka a znala ty rizika, že co se může stát, no ...

A: Ale jinak teda ... ?

B: Ne, nikdo mi neříkal, že jsem cvok (smích). Možná si to mysleli, ale nikdo to nevyslovil (smích).

B: No ale musím teda říct, to není asi součástí otázek, ale je strašnej rozdíl mezi klukem a holkou. Tak do roka jsem i říkala, že to je blbost, že mi to přijde stejný, hraje si stejně se vším, žádný panenky, panenky. To teda jako přetrvává, jestli je to panenka nebo traktor, to prostě tím, že máme těch klukovskejch hraček jako doma furt dost, tak bych řekla, že nebude úplně typická holčička v tomhle, ale jako takový to ... to sociální, jo, kecání a to, že si všímá takových věcí. To přesně vidím, když jsem se bavila s maminkou a s tátou, jak ty chlapi určitý věci vůbec nezajímají. A nebo i u toho lega, ona si prostě, chlupci naši, panáčci, ti leželi někde v rohu a stavěli a ona má nejrada, když jí tatínek postaví domeček a hraje si s těma paňákama a s těma zvířátkama. Jako je to znát.

2)

A: Zkusíme se teď vrátit trochu do minulosti, když zavzpomínáte na svoje vlastní dětství, jak bys popsala výchovu svých rodičů?

B: Takhle, nechci to kritizovat, protože mě vychovali dobře. Měla jsem se bezvadně, nic mi nechybělo, ani materiálně, ani jinak. Ale ... řekla bych, že poměrně přísná a úzkostlivá. Dneska zpětně mi přijde, že až moc. Myslím si, že to může bejt ... rozhodně tohle se snažím vyvarovat, protože mi to přijde spíš na škodu. (Přemýšlí) Myslím v tom smyslu, že pak když jsem se dostala na vejšku do Prahy, já jsem z Ústí nad Labem. Dostala jsem se na kolej, tak ten první rok, jsem byla jako utržená ze řetězu a myslím, že jsem si potřebovala užít toho, čeho jsem si neužila. A měla jsem takhle spolužačku z Ústí, ta to měla ještě horší a ta se spustila tak, že si pořídila dítě okamžitě, vlastně v podstatě nemohla jít na umělý přerušování, na jednom snad byla. Takže ... myslím si, že to může vést opravdu i

k tomu, že když se člověk dostane z toho područí, tak že to může blbě skončit. A navíc jsem ... v podstatě rodičům nemohla říct úplně všechno, jo. Že jsem věděla, že by s něčím nesouhlasili. Někdy, když jsem na střední škole chodila na němčinu do jazykovky odpoledne, tak protože mě moc jako nikam nepouštěli odpoledne, tak to vlastně vedlo k tomu, že já jsem si občas šla za němčinu, abych měla volnej čas třeba na courání po městě. A třeba i některý koníčky, no některý, jeden. Chtěla jsem na koně, to mi jako z bezpečnostních důvodů tenkrát zatrhli a myslím si, že to ... úplně dobře není, no. Jako ne, že bych se bez těch koní neobešla, obešla jsem se úplně v pohodě, ale myslím si, že zrovna tohle bych nedělala. Nedělám to svejm dětem. Myslím si, že toho, co se mi nelíbilo, takže neaplikuju, opravdu že se snažím nedělat svejm dětem. Ale jinak jako dobrý, v podstatě byly mi nabízeny aktivity a (..) nemůžu si stěžovat, jenom tohle to bych jakoby zkritizovala, ale myslím si, že tohle je přesně důsledek toho, že mě měli v tomhle tom věku. Že byli přeužkostlivý.

A: A ty jsi říkala, že mamince bylo?

B: 37.

A: A tátovi?

B: 35.

A: A lišil se nějak přístup vychovávání mámy a táty?

B: (Přemýšlí) Hm, takhle. Šéfovala maminka, jednoznačně. Tatínek byl víceméně ve vleku. On nebyl ta hlava rodiny, to prostě už bylo jeho povahou a myslím si, že on by i byl odvážnější, měkčí, ale že teda, což je zase dobře, že nešli proti sobě, že ty rodiče mají držet za jedno. Takže, on (..) v podstatě vždycky poslechl.

A: A tatínek měl taky vysokou školu?

B: Ano.

A: A sourozence jsi vlastního teda neměla...

B: No, protože maminka, taky to nebylo tak pozdně plánovaný těhotenství, oni se vzali v maminčině 32, ale ona měla v dětství prasklý slepý střevo, takže

evidentně měla srůsty. Takže vlastně jsem se povedla až po 5 letech. Takže vlastně tu úzkost chápu, jediný dítě, lékařka, ještě po takových komplikacích ...

A: Vzpomínáte si na nějakou situaci z dětství, když jsi něco vyvedla? Jak na to rodiče reagovali?

B: No, utkvěla mi jedna taková situace, přemýšlím, kolik mi bylo. Nebyla to první, druhá třída, ale nebyl to asi druhej stupeň. Myslím, že to mohla bejt tak čtvrtá, pátá třída. Já jsem nesnášela jezdění na školy v přírodě. Byla jsem závislák na rodičích a prostě nerada jsem byla někde pryč. Navíc jsem byla taková ta šprtka, takže neoblíbená v kolektivu, takže pro mě to nebylo obzvlášť, co bych chtěla. A hrozně jsem to nechtěla, byl se mnou problém už od první třídy a tenkrát paní učitelka řekla, ale řekla to asi jako (..) ne ironicky, ale jako, že kdyby někdo nechtěl jet, tak nemusí. Ale tenkrát bylo všechno lajnovaný, že prostě všichni musejí, že jo. A já jsem to doma takhle prezentovala. No a máma řekla, že když se nemusí, že nemusím. A pak zjistila, že to tak jako nebylo, takže jsem vlastně jako lhala no a to tenkrát, to si pamatuju do dneška, to byla hrozná scéna. Protože, tenkrát, já vlastně ... dneska, když se mi něco nebude líbit, tak to tý učitelce řeknu, že moje dítě tohle dělat nebude, tečka. Ale tenkrát všichni museli mít, vlastně, ty to moc nepamatuješ už, no. Takže tenkrát se nesmělo vybočovat z řady, takže pro ni to byla nepříjemná situace k řešení ve škole a ještě jako, že já lžu, tak to si pamatuju do dneška, to na mě řvali, nikdy mě nemlátili, ale prostě bylo to hrozný, takže to si pamatuju.

A: Takže, když Tě trestali, tak

B: Na mě řvali.

A: Zakazovali třeba něco?

B: To ani ne.

A: A nebili Tě.

B: No jako jednou za rok jsem třeba dostala nějaký lepanec, ale rozhodně to nebylo, že by na mě šli s vařečkou a spíš až jako na velký dítě za drzost, jako malý dítě vůbec ne.

A: A třeba nějaké odměny?

B: Třeba za něco?

A: Třeba jako forma nějaké motivace? Za jedničky?

B: No, tak já jsem je měla, takže mi to ani nemuseli říkat, ale myslím si, že v tomhle směru, je to taky mínus toho bejt jeden, nevím, jestli to souvisí s věkem rodičů, ale vidím to teďko i u kamarádek, co mají jedno dítě, že jsou na něj strašně fixovaný. Respektive, ani to nemusí bejt to, že by svoje neúspěchy, nebo to, čeho nedosáhli, přenášeli na to dítě, ale jak jsou prostě zaměřený na to jedno dítě, tak je to znát. Třeba sousedka má jednoho chlapečka a jemu vyteče jedna nudlička a běží s ním k doktorovi a mě říkala, když K měla 14 dní rýmu, jestli teda bychom neměli jít na výtěry. Je přestarostlivělá. A to si myslím, že je vlastnost jednodětnejch matek a obzvlášť asi starších.

A: A když jsi říkala, že jsi měla dobré známky, tak to bylo, že Ti to šlo snadno?

B: Asi mi to šlo, no, na základce jsem se prakticky neučila a na gymplu více méně mi to šlo taky, kromě matiky, to byl boj. Já jsem měla jedničky, dvojky, z tý matiky jsem měla dokonce dvakrát i trojku. Vzhledem k tomu, že teďka mám chlapečka, toho prvního, kterej je dyskalkulik a už jsme měli v pololetí na vysvědčení i kuli, tak jsem došla do stádia, kdy říkám, je mi jedno, co budeš mít za známku, hlavně prolez a i to tak cejtím, jo. Protože myslím si, přiznám se, klidně to řeknu, že jsem skončila i u psychiatra, ale úplně z jinýho důvodu teď v dospělosti, ale shodou okolností ten psychiatr byl původem z Ústí a byl původem dětskej lékař a moje maminka, která byla tenkrát zástupkyně primáře v krajský nemocnici, tak ho jakoby zaučovala, nebo přijímala a on jí znal. A tenkrát už asi inklinoval k tý psychiatrii a tímhle směrem, takže když jsme měli nějakou debatu, když jsem k němu chodila. Vlastně, já bych si to ani neuvědomila, jak člověk ty rodiče miluje a vidí to prostě jedním směrem, že (..) oni na mě přenášeli to, abych byla ta úspěšná a (...) i když si nepamatuju, že by mě do něčeho nutili, tak si myslím, že já jsem byla ta hodná holčička, která teda plnila ty požadavky těch rodičů. Že bych třeba taková nebyla, kdyby oni na mě netlačili.

A: Že sis to třeba ani neuvědomovala ...

B: No, no ... No jako dítě určitě ne ... A v podstatě ani v dospělosti, až když teda jsem ... tím, že on je znal takhle osobně ty rodiče, tak to asi i vzhledem k té profesi to mohl posoudit.

A: Stane se Ti někdy, že zareaguješ v nějaké situaci stejně, jako zareagovali Tvoji rodiče?

B: No jasně, jasně. Už dneska některý věci chápu, i když s nima třeba nesouhlasím, tak je ale chápu, proč to tenkrát udělali, a tohle je stopa, která je nevymazatelná.

A: A vzpomínáš si na nějakou konkrétní situaci, kdy se Ti to stalo?

B: No to bych musela asi chvíli přemýšlet, asi (přemýšlí) ne, spíš je to tak, ne jako konkrétní situace, ale spíš je to třeba takhle, zrovna teda bych zmínila toho nejstaršího syna, jako říkám a to teda s manželem jsme taky za jedno, mám takový ty přednášky o tom, jak je důležitý vzdělání, jo. Tak v tomhle tom si teda myslím a) že měli pravdu a za to jim teda děkuju, že mě nutili do té němčiny, protože vlastně ta moje generace my jsme se učili ve škole rusky a tím to končilo a angličtina, němčina nebyla, až na gymplu a za ty 4 roky se toho stejně člověk moc nenaučí, když začíná od nuly, že jo. Takže vlastně jsem ráda, že mě do toho dokopali, protože jsem vlastně už do té banky, to byla zahraniční banka, takže jsem měla výbornou startovací. My jsme vlastně oba s manželem, kterej byl vlastně v Německu emigrovanej, už taky uměl německy, měli jako hvězdný platy. Tenkrát byl plat kolem 2000 a já jsem začínala na 8000. Takže, třeba jenom těch 150 000 co jsme měli, jsme měli za 2 roky splacený. A někdy se slyším, jak mluvím stejně jako ty moji rodiče. Jinak v nějaký vypjatý situaci, to si myslím, že reaguju jinak, ale takový ty všeobecný názory už si myslím, že právě v tomhle věku člověk začíná mít podobný.

A: ještě mi prosím řekni, jak probíhal porod?

B: V podstatě mi praskla voda 35+0, vítali mě se slovy, no máme tady plno, my vás teda vyšetříme, když jste tu registrovaná, ale zůstat tady nemůžete. Což já jsem teda, nic jsem neříkala, protože mě to zděsilo, ale byla jsem

rozhodnutá, že mě odtamtud nedostanou, maximálně do Apolináře, protože jako s nedonošencem, aby mě poslali do Krče, to jsem řekla, že si tam prostě sednu a neodejdu. No, ale naštěstí, teda než mě vyšetřili, než přišel doktor, tak řekli, že už teda jedno místo mají, že nějaká paní šla na akutního císaře, jo. Takže jsem čekala na její postel, takže mě přijali. Já bych teda neodjela a byla jsem rozhodnutá klidně v tu noc volat tomu doktorovi, aby to nějak zařídil, že prostě z porodnice se nehnu. A nakonec to teda dobře dopadlo.

A: A porod spontánní?

B: Jo, jo, ale dřív, 35+2, protože mě odtekla voda a ni, takže jsme čekali, jestli se to rozjede. Nerozjelo, takže to dítě musí být do 48 hodin venku, takže ten druhý den už ráno mě indukovali a narodila se večer.

A ty předchozí dva jsi měla v termínu?

B: Ne, první byl 36+6 a druhý ten teda více méně byl, ten byl 38+2, tady jsem ležela tejdén v porodnici, protože jsem měla kontrakce a brala jsem léky, se kterými se má normálně být v nemocnici, ale tenkrát už mi zařídili, že jsem ho brala doma a u toho druhého jsem ho měla taky a tam jsme to teda dokleпали do těch 38+2, takže v podstatě by byli všichni 3 jsou nedonošený. A já jsem vlastně taky nedonošenec, nevím jak hodně, ale skoro o měsíc.

A: A v průběhu toho posledního těhotenství nějaký zdravotní komplikace?

B: No, právě že ani ne. Já jsem teda měla pocit, trošku ... takhle ... ze začátku úplná pohoda a pak jsem začala blbec chodit na plavání, jako že si to děsně užiju. A od té doby jsem začala mít problém, jako že výtok a tak, takže jsem něco i brala a pak jsem měla pocit furt, že mi odtejká plodovka, že to bylo prostě takový jiný. Ten výtok vypadá nějak a tohle ... Takže asi třikrát jsem hysterčila a byla jsem na kontrole, až mi teda dal domů ten, jak se jmenuje, ten roztok, kterým se zkoumá ta plodovka. Mně fakt to několikrát zmodralo a doktor pak vlastně ve finále, když se K narodila, řekl, že teda možná to fakt ta plodovka byla. Takže otázka, jestli mi ty dva měsíce lehce necmrdávala. Ale jako kromě toho jsem neměla vůbec žádný.

A: Vysokej tlak, cukrovka?

B: Cukrovku vůbec a tlak teda až ke konci, ale to teda bylo mimo jiné v době, než můj táta umřel, tlak jo, na konci jo, to mi ho chodil denně měřit, on bydlí ob barák, já to mám luxusní (smích). Jako nikam mě nehnal do špitálu, ale prostě chodil mi měřit denně tlak.

A: A po tom porodu K byla v pohodě?

B: Jo, porod dobrý, ale měla pak žloutenku, a tím pádem, to totiž maj ty děti stejně, tenhle ten taky měl příšernou žloutenku a byli jsme 12 dní v porodnici. Takže v podstatě s tímhle jsem šla 12. den a s ní taky, tady si napiš 4. Ať to máš kompletní (smích)

A: Děkuji

B: No a v podstatě jenom ten prostřední byl řádně kojenej. Ten první prakticky vůbec, to jsme šli s flaškou z porodnice, to elektrická odsávačka byla hubbou budoucnosti, u toho druhýho, tak to bylo v pohodě, toho jsem kojila a u K, tam teda taky od začátku to kojení taky nešlo, ale naštěstí jsem měla elektrickou odsávačku, takže jsme vydrželi do 4 měsíců, ale pak už to fakt nešlo.

A: A jak dlouho jsi s ní byla doma?

B: No, do těch 3 let. V podstatě skoro 3 a půl, ale pak už chodila do školky, protože jsem sháněla práci a to teda jediný bych řekla, že teda není sranda, ono je to teda dobou, že jsem zjistila, že jsem pro zaměstnavatele stará a v kombinaci s malým dítětem, to je teda jako vražedný.

A: ptali se na to u těch pohovorů?

B: Ne, ne, ale jako já jsem ji nezapírala, no. Je fakt, že teda na začátku takhle. Na začátku jsem to měla v životopisu a pak jsem ji vyškrtla, teda vyškrtla jsem informaci o dětech obecně, s tím že jsem měla požadavek na u toho pohovoru, když jsme se bavili na pracovní dobu, tak jsem to stejně jako řekla, ale nepsala jsem to do životopisu, aby mě nevyškrtli automaticky, aby mě pozvali a řešili jsme to tam.

3)

A: Co pro Tebe znamená manželství?

B: To je taková otázka filozofická ... Jak to myslíš?

A: No tak vdaná jsi, to jsme si říkali. Jestli to je pro Tebe důležitý? Jestli to má pro Tebe nějakou hodnotu?

B: Rozhodně. Myslím si, že to tak má bejt. V tom jsem stará škola.

A: Tak, že se třeba říká, že je to jen papír ...

B: No, tak papír to je, ale i ten je důležitý. Na takový ty věci z praktického života. Kromě toho, že si myslím, že to tak má bejt, jako vnitřně. Tak ten papír má prostě i výhody, že se nemusíš, já nevím, když dítě ti pomalu neošetřej, je souhlas druhýho. Tak si myslím, že svobodný matky to maj ještě horší tyhle věci. Já prostě manželovi zavolám, vím vždycky, kde je a když bude nějaká svobodná matka, otec neznámo kde, tak dítě v ohrožení samozřejmě ošetřej, ale kdyby chtěli prudit, tak můžou, že jo. Jo, takže z praktického pohledu. A myslím si, že ještě dneska je spousta lidí, která na to ... ne, že bych dala na to, co kdo si myslí, ale myslím si, že to prostě určitej smysl má.

A: Děkuji, ještě nás čeká poslední okruh.

4)

A: Takže, zkus se zamyslet a popsat, jakým způsobem vychováváš svoje vlastní děti?

B: No, myslím si, že ... Myslím si, že dobře, tak akorát. Že nejsem ani příliš liberální, to nejsme ani jeden, určitě, naopak, myslím si, že jsme docela přísní rodiče, ale zase ne v tom smyslu, snažím se vychovávat tak, aby ty děti mohly se vším přijít. Protože, myslím si, že v tom ta doba je jiná. Že jak mají děti možnosti všeho možnýho, tak je snadnější udělat nějaký průšvih, jak už finanční nebo přes internet nebo i drogy, tak je pro mě nejdůležitější udržet si důvěru toho dítěte, aby mi případně i takovýhle věci říkal. Protože si myslím, že bylo špatně to, že já jsem ... Byly věci, který já jsem rodičům říct nemohla. Že by ječeli. Tak přesně to nechci, i kdyby to dítě nějaký průšvih udělalo, tak je lepší, když mi to řekne včas a dá se s tím něco dělat. Takže výchova relativně přísná, chceme, aby pomáhali, vedeme je i jako k pomoci na zahradě a myslím si, že se nám to docela daří. Obzvláště ten starší je takovej hodnej, ten měl i pubertu takovou klidnou mi

přijde. Ten prostřední, ten je zase velice úspěšnej, všechno mu jde a tomu teda nechybí sebevědomí, takže je to trošku horší. Ale všichni říkají, jak je máme dobře vychovaný. Všude zdravěj, já nevím, ten nejstarší otevírá dveře, pomáhá ... Vyloženě s ním ... myslím si, že ta, která ho klofne, že se s ním bude mít velmi dobře. Jako co se týče těhle věcí. Nevím, jak bude schopnej vydělat peníze, protože ta obchodní akademie je tak maximum.

A: Chodí na obchodku?

B: No právě kvůli tý matice. A ještě jsme měli blbou matikářku a teď ve třetíáku jim ji vyměnili, tak nám naznačila, že ho nechá prolízt. Ale tamta byla ... Takže H je takovej malinko pomalejší v chápání, ale ostatní předměty mu jdou. On prej je i dyslektik, i když jsme si toho nevšimla, ale vyšlo mu to v testech. Ale bude hrozně hodnej, no a svěřuje se poměrně dost, čehož si teda nesmírně vážím. A myslím, že i ten prostřední je sice vzpurnej, ale je schopnej se i přijít omluvit. Myslím, že to nebude tak hrozný, no. Myslím si, že holčička bude fracek rozmazlenej (smích).

A: A vnímáš už teď nějaký rozdíl v tý výchově?

B: Jako jestli já jinak vychovávám tu třetí?

A: No.

B: (přemýšlí) Myslím si, že ne. Že i takový drobný ústupky, že zase tolik jich není, protože to bych přičetla k tomu, že ji třeba nutim ... a ona to dělá ráda ... se sama oblíkat, protože asi s vyšším věkem je člověk línější, takže chci aby byla samostatná. Na druhou stranu asi taky ustupuju víc, to je pravda, zase z důvodu lenosti. A nebo, že už nemám náladu na to, když ječí. Ale myslím si, že výrazně ne, že plus mínus jedeme ten stejnej styl i takový to, aby pozdravila, to jako na tohle jsme dost drsný, no.

A: A jak bys popsala sebe jako rodiče?

B: Široká otázka. Nevím, co tím myslíš?

A: No, jestli jsi třeba přísnější nebo benevolentnější?

B: No to jsem v podstatě teď řekla. Asi bych se řadila spíše k těm přísnějším.

A: Jsi třeba důsledná?

B: V zásadních věcech ano.

A: A co je pro Tebe třeba zásadní?

B: No, věci kolem bezpečnosti. Helmu na kolo, zapnout do sedačky. V podstatě ty věci, který ohrožují zdraví a život. A měkčí jsem třeba co se týče jídla, že ji třeba nenutím v zásadě do ničeho.

A: Vzpomínáš si na nějakou situaci, kdy jsi se cítila při výchově svého dítěte bezradná?

B: (přemýšlí) Ne, myslím si, že bezradná ne. Vždycky se to nějak vyřešilo.

A: Jak vypadá denní program Vašeho dítěte?

B: No, tak já řeknu chlapce, to bude třema větama. Ti už jsou naprosto samostatní, ráno vstanou, každé na svůj budík, udělají si snídani a odjedou autobusem do školy. To samý zpátky, akorát ten starší už vlastně nějak ... Takhle taky chodí na jachting, ale nemá ho tak do dlouho. Pro toho mladšího jezdíme na tréninky, hraje florbal a má to do osmi, takže jezdíme pro něj na ten trénink, protože k nám pak jezdí hůř autobus a musí se připravit do školy, ale jinak jsou samostatní.

A: Říkala jsi jachting, florbal. Ten volný čas necháváte na nic, aby si volili?

B: No jasně, no tak ten osmnáctiletý, tam není co řešit a ten si teda vybral před dvěma lety jachting, takže se věnuje tomu a ten mladší si sám vlastně vyhledal před 4 lety florbal v DDM v Modřanech, takže chodí tam a je v nějakým výběru pražským a je dobrej, no v tom florbale.

A: Takže chtějí sami

B: Chtějí sami, naopak někdy toho prostředního ukecáváme. Oni třeba někdy kromě tréninku mají, že by měli i čtyřikrát týdně, že mají nějaký přátelský.

Tak zaprvý já, když jsem v práci, tak jsem až do večera, takže by to ani nebylo možný, protože manžel tím pádem má K a hlavně on by se ani nemohl připravit do školy. On je fakt hrozně důslednej a učí se třeba do půlnoci a to taky není zdravý. Takže vyloženě sami. Jediný, do čeho jsme je nutili, byla angličtina a chodili každéj asi 8 let mimoškolně na angličtinu. Klukovi jsme to zrušili nástupem na střední školu i kvůli tomu dys, aby měl čas na školu a vlastně i teďkon tomu D taky, protože se dostal na šestiletý gympl, takže aby toho neměl moc.

A: A u malý?

B: No, ráno vstaneme, oblíkneme se, jdeme do školky. Já vlastně pracuju jenom některý dny v tejdnu, ale když pracuju, tak jsem tam do sedmi, takže v ty dny jí musí vyzvedávat manžel a když je krize, tak teda ten nejstarší a mám v záloze ještě dvě kamarádky, ale zatím jsem je nemusela využít.

A: A má nějaký kroužky?

B: Ne, já jsem řekla, že ten první rok ve školce jí nechám na zvykání, protože ze začátku nebyla úplně jako s tím srovnaná a chceme od příštího roku.

A: A necháte jí co si vybere?

B: No, myslím si, že v tomhle věku se jí zeptám, ale spíš jí nasměřuju. Mají tam nějaký tanečky, tak tam jí nasměřuju. Nejsem úplně příznivcem takový tý dětský angličtiny, protože tam děsně záleží na tom, jakým způsobem se to vede. Prostě mi to přijdou vyhozený peníze. Kluci začali intenzivně chodit v první třídě a jako jsou oba dva jedni z nejlepších ve třídě. Takže myslím si, že to stojí zbytečný prachy a myslím si, že ne. Že spíš jí dám na keramiku, aby si procvičila jemnou motoriku. Takže tanečky a keramiku bych to viděla.

A: A jsi důsledná třeba v době, kdy má jít spát?

B: Snažím se. Snažím se, ale nelámu to přes koleno. Osvědčilo se mi to, že to dítě je pak i klidnější. Akorát teď už je problém trošku. Teď je to horší, protože ona když vstává později, to znamená půl osmá, osmá a dál, tak po obědě nechce spát. Tak to už jí teda, zkusím jí položit, ale zase jí nenutím nějak zásadně. Ale zase když to vydrží pár dní za sebou, tak pak spí dlouho a pak nechce jít spát

večer. Takže třeba šla včera lehce po devátý, protože spala odpoledne 3 hodiny, tak bylo jasné, že nepůjde v sedm spát. Ale snažím se v mezích možností jí dávat spát.

A: Pokud Tě dítě neposlechne, jak reaguješ? Třeba se Ti vybaví nějaká situace?

B: (Přemýšlí) No, trvám na tom. Takže to zopakuju, ještě normálním hlasem a když to nepomůže, tak zařvu.

A: A když to nezabere?

B: Ne, nakonec poslechne. Sice řve, ale poslechne. To mi máme toho prostředního trucovitýho. A je to čím dál tím horší.

A: Tak, podle čeho se při výchově řídíš?

B: Podle svých zásad. No podle toho, co si myslím, jak to má být.

A: A třeba díváš se do nějakých knížek, na internetu?

B: (přemýšlí) Ne.

A: Takže spíš instinktivně?

B: Ano, četla jsem teda, teď si nemůžu vzpomenout, jak se ta knížka jmenovala od pana Matějčka, ale tak spíš jako pro informaci, protože nikdy jsme neměli žádný jako odchylný problém, že bych si potřebovala řešit, jak na to.

A: Je něco ve způsobu výchovy, co bys ráda změnila? Svoji vlastní ...

B: Jo. Asi ne ... protože se snažím vychovávat podle svého vědomí a svědomí, takže si myslím, že to dělám dobře. Nebo (..) nejlíp, jak si myslím a myslím si, že ne, no. Jo, někdy mám pocit, tím jak ten prostřední syn je bezproblémový a vzteklý, tak mám pocit, že možná jsem na něj tvrdší než na toho nejstaršího a na tu malou, to jediný. Jediný možná, že bych jako já to myslím s ním dobře, ale řekla bych tím, že je vzpurnej, že jsem na něj přísnější. Jako že u něj víc nařizuju, než (..) teda u toho, teda u malý taky nařizuju, ale to je věkem. U toho nejstaršího se to dalo vydiskutovat. Tak možná tohle jediné.

A: Jak vlastně reagovali kluci, když se malá narodila?

B: No, že konečně dá matka pokoj. Protože to jak jsem tlačila na pilu, tak se bohužel přenášelo i na ně, jo? Jsem byla otravná a plakala jsem a já nevím co. Tak si myslím, že to i oni si oddychli. A oni jsou úplně nadšení a oba říkají, jak je dobře, že jí máme, že bez ní by to byla nuda. To říkáme teda všichni, no a děsně jí milují. Jako fakt si myslím, že ... jako jsme (...) že to byl dobrej počín a že jsou vlastně strašně rádi, že jí mají.

A: A poslední otázka. Myslíš si, že se nějak liší Tvoje výchova od mladších maminek?

B: Myslím si, že jo. Určitě se to nedá zobecnit, ale když to vidím třeba na svý třicetiletý neteři, tak přes to, že si myslím, že si rozumíme, že má rozumný názory, tak je co se týče výchovy liberálnější, taková benevolentnější. Myslím si, že jak byli moji rodiče přísní a stará škola, tak jak to člověk má v sobě zakódovaný, tak i když se mu některý věci nelíbily a některý věci fakt určitě nedělám, to jak jsem řekla na začátku, tak si myslím, že to v tom člověku je. A manžel, přesto, že teda měl mladou maminku, tak myslím si, že v tomhle se shodneme, že prostě jsme přísnější, než jsou dneska, prostě ta dnešní generace maminek. Ale jak říkám, určitě se to nedá paušalizovat, prostě je jiná doba.

A: Já Ti mnohokrát děkuji.

Příloha 3 - Přepis rozhovoru s paní H

Rozhovor probíhal v kavárně s dětským koutkem poblíž bydliště respondentky, měla s sebou mladší dítě a rozhovor byl občas díky tomu přerušovaný.

Nejprve respondent vyplnil informační arch se svými základními daty, po té následovaly otázky:

Identifikační část:

Věk: 42

Stav: Vdaná

Nejvyšší dosažené vzdělání: VŠ

Povolání: učitelka

Bydliště (město): Praha

Počet dětí: 2

Počet plánovaných dětí: -

Věk při narození prvního dítěte: 35

Věk při narození dalších dětí: 39

Počet Vašich sourozenců: 2 (je prostřední)

O partnerovi:

Věk: 41

Nejvyšší dosažené vzdělání: VŠ

Počet sourozenců: 1

A: výzkumník

B: respondent

Otázky:

1)

A: Vzpomínáte si na okamžik, kdy jste si poprvé uvědomila, že byste si přála mít dítě? Řekněte mi o tom více ... (Například v kolik Vám bylo asi let, jaká byla v tu dobu Vaše životní situace?)

B: Jako v dětství samozřejmě, ale to asi nemyslíš? (.) Já jsem měla vždycky ráda děti, ale tak na vážno až pak s manželem. (..)

A: A kolik Ti bylo?

B: To mi bylo těch 35. Ono to vyšlo hned. totiž.... (smích)

A. Takže bez problémů? A po svatbě teda?

B: Ne, my jsme se domluvili v červnu, že se vezmeme a pak to teda vyšlo na říjen a já jsem právě si říkala, že to teda zkusíme, otěhotnět. Že to určitě nevyjde hnedka a ono to vyšlo. Takže já jsem se vlastně vdávala ve třetím měsíci, ale ta svatba byla naplánovaná dřív. (..)

A: A měla jsi nějaké zdravotní problémy v průběhu těhotenství?

B: Toho prvního ne.

A. A toho druhého?

B: No, to druhý ... Já jsem byla těhotná třikrát a mezi holkama to nevyšlo, takže to prostě nevyšlo ... ve 13. týdnu (..)

A: A to byl samovolný?

B: No zamlklý. Přestalo se vyvíjet. (...)

A: Takže vy jste vlastně chtěli miminko dřív ještě než jste měli Máju?

B: No, my jsme chtěli po těch třech letech a asi mělo to tak o 14 dní vyjít (smích). Takhle je to lepší jsem zjistila (.) že to tak mělo bejt prostě. (...)

A: Takže tam to trvalo déle u Máji a ...

B: No tam to druhý nevyšlo, pak jsme si dávali půl roku pauzu, protože jsem chtěla mít jistotu, že teda jsem nic neuspěchala a pak to vyšlo taky hned. A to prostřední na podruhý. Takže teda nevyklučuju, že se třeba ještě někdy povede, i když to nebylo plánovaný, protože mi stačí málo (smích)

A: (Smích) A zdravotní problémy v průběhu těhotenství? Jako třeba cukrovka

B: Ne.

A: Zvýšenej tlak?

B: Ne. (...)

A. A porody?

B: Spontánní normálně, hlavičkou napřed, bez vyvolání, v termínu, no ... Anežka ta byla přesně, ta byla 40+0 no a Mája ta byla asi o 4 dny dřív.

A: Co Tvůj partner, přál si děti on?

B: No jasně. Myslím si, že tak stejně. My jsme o tom před svatbou tak nějak konkrétně nemluvily. Ale myslím si, že prostě chtěl mít děti a že jsme čekali na nějakou vhodnou dobu asi.

A: Jak dlouho jste spolu v té době byli?

B: Asi rok a půl jo ... rok a kousek ...

A: Co pro Tebe znamená práce?

B: (..) Tak hodně, (.) ale určitě ne tolik co děti a rodina. (smích)

A: Setkala jsi se s nějakými tlaky ze strany okolí kvůli tomu, že jsi měla děti až takhle později?

B: Jako v jakém smyslu?

A: No jestli se Tě třeba někdo ptal, proč nemáš ještě děti?

B: Jo takhle, tak oni viděli, že jsem byla dlouho bez partnera, takže tam se spíš ptali, kdy už konečně ho najdu (smích) a to dítě bylo jasný, že nepůjde a potom to bylo docela rychlý, takže nějak extra ne. A ještě navíc z rodiny jsem měla první dítě.

2)

A: Zkusíme se teď vrátit trochu do minulosti, když zavzpomínáš na svoje vlastní dětství, jak bys popsala výchovu svých rodičů?

B: (...) Tak přísný byli, ale tak jako akorát (...)

A: Lišil se přístup otce a matky?

B: Myslím, že ne (...)

A: Vzpomínáš si na nějakou situaci z dětství, když jsi něco vyvedla? Jak na to zareagovali?

B: Tak já jsem byla hodný dítě, takže ale asi jsem někdy taky něco jo, myslím, že jo. Pamatuju si, že jsem měla zakázáno chodit na staveniště, kde stavěli baráky za školou a vím, že jsem tam jednou šla, ne teda úplně místo školy, ale místo družiny. Že to bylo tak nějak ve třetí třídě minimálně. Vím, že se zlobili, ale že bych na to měla nějaké drastické vzpomínky, to ne. Asi jsem pak dostala zaracha, ale to si taky nepamatuju, ale vím že se zlobili a že jsem to jako věděla a až dneska vím, proč mi to nedovolili, že to bylo nebezpečný. Tenkrát jsem si myslela, že se bojím, abych tam něco nerozbila (smích) ale nevím jako ... Ony tam padaly nějaké kousky materiálu a tak ...

A: Jasně

B: (...)

A: A třeba když Tě trestali rodiče? Jak Tě trestali?

B: No (...) jako asi jsem dostala párkrát páskem nebo vařečkou a rozhodně to bylo zaslouženě a nebylo to moc často. (...) spíš jako že se zlobili. Na zaracha si nepamatuju, ale určitě nějaký byly, že jsem někam nemohla třeba.

A: A odměňovali?

B: Jako nikdy se tomu odměna neříkalo, ale asi jako dávali najevo, když jsem něco udělala dobře.

A: A odměna ve formě motivace? Třeba když uděláš něco, tak dostaneš nebo budeš smět něco..?

B: To si nepamatuju, ale je možný že jo. Ale já jsem byla taková ctižádostivá, že ani nebylo moc potřeba.

A: Tak, my jsme se bavily o těch odměnách, máš pocit, že se rodiče chovali jinak k Tvým sourozencům?

B: No, myslím si, že jo. Myslím si, že jsem měla nevýhodu prostředního, ségra byla malá, ta mohla všechno a brácha byl nejstarší a navíc ještě kluk, takže mohl vlastně taky skoro všechno (smích) jako z jinýho důvodu. Hlavně teda u tý ségry ...

A: Máš pocit, že Tě tzrestali víc než ostatní?

B: To ne, ale ségru rozmazlovali a myslím si, že to ve mně zůstalo tahleta křivda. My jsme si teda ze ségrou nikdy moc nerozuměly, protože je úplně jiná.

A: A vy jste o kolik let?

B: O 4, my jsme jako holky.

A: A s bráchou?

B: S bráchou o rok a půl. A měli jsme společný pokoj.

A: Se ségrou?

B: Ano, brácha byl zvlášť. Nejdřív teda všichni 3a pak jsme se přestěhovali do většího a tam měl brácha svůj pokoj.

A: Stane se Ti někdy, že nějak zareaguješ a uvědomíš si, že přesně takto se chovali Tvoji rodiče?

B: Asi jo, určitě.

A: A vybavuješ si nějakou konkrétní situaci?

B: Teď ne, ale vím, že jsem si to kolikrát říkala, že takhle ne... Jako samozřejmě, že i dělám některé věci, které dělali naši. Jako že některý věc dělám stejně, protože na ně mám stejný pohled a některý naopak ne, a pak si to uvědomím, někdy včas a někdy pozdě (smích)

A: A celkově si myslíš, že ten způsob výchovy, kterým Tě vychovávali byl dobřej?

B: Jo. Některý chci dělat jinak, ale celkově jo.

A: A v čem třeba nesouhlasíš s rodičema?

B: Asi třeba v tom, že nás hrozně srovnávali a to se opravdu snažím to nedělat. Třeba ve smyslu vezmeš si tohle jako Anežka a myslím si, že to pak vyvolává rivalitu mezi těma sourozencema. Bohužel si to nenechají vymluvit ani u holek.

3)

A: Co pro Vás znamená manželství?

B: No, hodně.

A: Takže vadilo by Ti, kdybys nebyla vdaná?

B: No, určitě. (..)

A: A byla jsi požádána a nebo jste se domluvili?

B: No, byla jsem požádána, ale musela jsem k tomu manžela trochu postrčit, protože jinak by se k tomu neodhodlal ani do teďka. (smích)

A: A když se říká, že je to jen papír?

B: No, to si rozhodně nemyslím. Takhle, rozhodně si nemyslím, že by to nějak ovlivnilo vztahy mezi těma dvěma, ale určitý důležitý věci to má. Jednak bych se nechtěla jmenovat jinak než moje dítě, ale i právně. Když se něco stane, tak jako manželka Ti všechno řeknou, jako nemanželka nejseš nic, takže oni Ti vlastně nemusejí dát zprávu, nic ... (...)

4)

A: Tak a teď se zkuste se zamyslet a popsat, jakým způsobem vychováváš vlastní děti?

B: (..) No, snažím se e(.) být spravedlivá, aby holky navzájem se měly rády a pomáhaly si až budou větší. (.) Aby byly poctivé a hlavně, aby byly šťastné, spokojené. To jsem měla říct jako první (smích)

A: A třeba jak trestáš, chválíš?

B: Snažím se chválit a snažím se netrestat. Nebo to jako trest nenazývat. (.) Jako spíš ve smyslu ... Jako následek toho, co udělala. Jako je to trest, za nás to byl trest, ale neřeknu třeba ... teď mě nenapadá. Ale třeba dneska, když nás Anežka vzbudila podruhý pak. Ale řekla jsem, že budu unavená a vy taky půjdete brzo spát. Takže spíš takhle, aby v tom měla nějaký smysl, aby věděla proč to tak je.

A: A snažíš se je nějak motivovat?

B: No určitě, odměnou ne. Jako spíš motivovat. Ne, aby to dělala pro odměnu, ale aby to dělala pro to, že z toho bude mít něco víc než odměnu. (..) Třeba když nechce dělat domácí úkol, tak jí řeknu nedělej ho, tak ho neodevzdej. Ona ho pak chce stejně udělat, protože ví, že by se paní učitelka zlobila, že by dostala pětku a že by jako vypadala, že je hloupá. A stejně tak s odměnami, prostě snažím se, aby chtěla sama pro sebe, ne pro odměnu. Ale tak samozřejmě, že nějaká motivace jako i odměnami je, no ...

A: A třeba na zadek dostanou holky?

B: No (povzdech), dostanou. No jako výjimečně, ale Anežka určitě dostala a Mája ... asi ještě ne ... nebo přes ručičku, aby si pamatovala. Ale Anežka, ta dostala jednou tak přes zadek, že tam měla obtisknutou ruku, to mě tak vytočila, to mě pak mrzelo asi 3 dny (smích), takže jako fakt výjimečně, ale někdy se neudržím ...

A: Jak by jsi popsala sebe jako rodiče?

B: Sebe jako rodiče? To nevím jak popsat ... (..) No, mám je ráda, samozřejmě, hrozně moc, ale zase chci aby z nich něco vyrostlo (.) takže by mě

holky viděly asi jako hodně přísnou, rozhodně víc než tatínka (smích). A je to tím, že jsem s nima jako víc a on je tam pak spíš pro to zábavu, kdyby on měl bejt pak taky takhle přísněj, to by si jinak moc neužily.

A: A manžel má teda jíný přístup k výchově?

B: Ne, to si myslím, že ne. Jako je mírnější, no, ale myslím si, že to je tím, že tam nemá tolik prostoru na to, že jo. Že prostě se mnou mají prostor na to, abych je vychovávala i si s nima hrála, kdež to u něj ... tak ne, že by je nevychoval, ale netrestá je tolik. (..) Víc jim dovolí.

A: Vzpomínáš si na nějakou situaci, kdy jsi se cítila při výchově svého dítěte bezradná?

B: No (povzdech), často hodně s Anežkou. Protože ona jako do teďka má takové období nebo chvílky jako návaly vzteku, že prostě ... třeba ... to je skoro každě den teda, jdeme ze školy, jde s náma nějaký její spolužák a ona ho chce k nám domů nebo my k nim domů, což mi teda často se takhle navštěvujeme vzájemně, ale někdy to nejde. Oni někam jedou nebo já někam potřebuju a když jí řeknu ne, tak to je úplně, někdy ona si třeba lehne na zem a kope nohama v těch sedmi letech skoro. No, tak to pak jsem úplně bezradná, to ji většinou čapnu a odnesu jí domů, no ...

A: Jak vypadá denní program Tvých dětí?

B: No, o víkendu je to samozřejmě jinak než ve všední den. Tak ve všední den vstáváme všichni v 7, po půl 8 ... (přerušila nás dcera respondentky)

B: Strašně pozdě chodí do školy, tatínek je odvádí. Je to jednak pro to, že Mája když jde s nima najednou, tak jde opatrněji (opět nás přerušila dcera respondentky).

B: Kde jsme to byly?

A: Ten denní režim.

B: Jo, takže ve třičtvrtě, někdy i po třičtvrtě odcházejí do školky a do školy. Tatínek odvede nejprve odvede do školy, protože tam musí být do 8 a pak odvede Máju do školky, protože kdybych s nima chodila já, tak manžel chodí

z domu hrozně pozdě, takže takhle ví, že v 8 musí být ve škole. No a pak Marušku vyzvedávám v poledne, protože mají jen dopoledne tu školku a Anežku pak podle toho, jestli má kroužek nebo ne, takže buď v 1, ve 3 nebo ve 4 a teďka teda hlídáme kamarádce toho chlapečka, takže to je trošičku komplikovanější, ale i tak chodíme ven.

A: A Anežka má jaké kroužky?

B: V pondělí pohádkovou angličtinu, to je nějaký že v angličtině hrajou divadlo. Já jsem nikdy nepochopila, pořádně co v tý škole dělají.

A: Ale baví jí to (smích)

B: Strašně jí to baví (smích), pak tanečky v družině. Pak má sportovky a pak má teďko si ještě vyžadonila tohle pololetí korálky. Korálkování se to jmenuje a dělají tam z korálků. Tohle mi třeba vyrobila (ukazuje na přívěšek na klíče).

A: Aha

B: A náušnice, náhrdelníky

A: A to má všechno jednou týdně?

B: Jo a všechno to má ve škole, takže jako pro mě ... stejně by v tý době byla ve škole, takže to má jako takový zpestření.

A: A má to každý den něco?

B: (Přemýšlí) Má to ... Angličtina je v pondělí, tanečky a sportovky ve čtvrtek, ty jsou za sebou a korálky jsou jednou za 14 dní nebo dvakrát za měsíc teda přesněji, dvakrát za měsíc.

A: A to mají nějak po obědě?

B: To mají po obědě nebo odpoledne, ty tanečky mají právě do těch 4.

A: A když byla menší?

B: Tak chodily jsme cvičit, ale to jsme chodily, aby byla mezi dětma a nebyla na mě závislá, ona teda nebyla závislá, úplně opak. (dítě se natahuje na

respondentku) No, Anežka se vůbec nechtěla nosit, ta se chtěla nosit až když se narodila Maruška. Do té doby ...

A: Takže jste chodily na to cvičení do Krakova ...

B: Chodily jsme do Krakova, pak jsme chodily na tanečky do Krakova, a pak jsme chodily ... jo to bylo s Anežkou, ta pak chodila do školky, tam měla taky kroužky a s Maruškou jsme chodily taky do Krakova a pak tady do toho DDM na cvičení

A: Uhm, takže jakoby dvakrát týdně

B: Ne ne ne, to bylo podle věku, takže tam když už nemohla, tak jsme chodily na ten druhý. Vždycky jeden měla.

A: Myslíš si, že jsou kroužky důležité?

B: Myslím si, že je důležitý, aby byly mezi jinejma dětma, takže to bylo jako spíš ... jako kroužek si myslím, že to je brzo, jako že to není nutný třeba na angličtinu, to ne ... Prostě když chce, tak ať tam chodí, ale jako nutný to není.

A: A když se narodila vlastně Mája, tak jak na to Anežka reagovala?

B: No, nejdřív byla hrozně nadšená a potom když začala mája bejt jako ... jak bych to řekla ... větší konkurence, to znamená hejbala se, brala jí hračky, zajímala i dědečky, což to miminko moc ne, že jo. Tak jsme měli takový období trošku, že jako, že žárlila. (..) Ale jako my jsme jí to vysvětlili, snažili jsme se jako ... Od začátku jsme jí vedli k tomu, že je velká ségra a že jako je fajn mít ségru a ukazovali jsme jí ty výhody jako ... kdybys neměla ségru, tak bys o tohle přišla a takhle.

A: A jakým způsobem se ta žárlivost projevovala?

B: Ehm, no že měla tendenci, jako že ne jí nějak mlátit, ale prostě ubližovat jí. Třeba jako sebrat jí plyšáka, kterýho zrovna měla.

A: A srovnalo se to teda ...?

B: Časem, myslím, že to pochopila a i jsme jí dávali najevo, že jsou nějaký činnosti, který může dělat jenom ona jako velká, jo? Protože ona samozřejmě

vždycky jako záviděla, snažila se být jako miminko, protože ty mají výhody a my jsme jí ukazovali, že může chodit do bazénu a Maruška ne a takovýchle věci. Takže spíš pak těžila z toho, že je starší (smích).

A: Pokud Tě dítě neposlechne, jak reaguješ? Zkus si vzpomenout na nějakou situaci a popsat, jak jsi postupovala?

B: Když neposlechne, tak ... (přemýšlí) ... jako znova jí ... buď jestli je to jako žádost, nechci říkat pokyn, požadavek, no, tak ho zopakuju a ... záleží jako co to je a jak moc je to závažný. Já se snažím takové ty věci, co nejsou důležitý moc jako nehrotit, ale některý věci co jsou důležitý, tak prostě se snažím udělat něco, aby poslechla. To jako oni neposlouchají, ale to jsou samý takový nepodstatný věci, přemejšlim o něčem takovým podstatnějším, kdy neposlechly (přemýšlí) ... no třeba dneska v noci, Mája se vzbudila, vzbudila nás všechny, Anežka pak nemohla spát, tak vzala přehrávač na pohádky, kterej má teda zakázaný si brát sama, takže jsem jí ho sebrala, takže třeba tak, no ... Nejdřív jsem jí teda řekla, že nemůže, ona se začala vztekat, tak jsem jí ho sebrala úplně, schovala jsme ho tak, že už ani neví kde je a nedosáhne tam ani ze židle už. No a ona si vzala stůl a teď si stoupla, no a i to je nebezpečný, ani o tom nevím, že tam leze, kdyby někde spadla, tak ...

A: A stalo se ti, že Ti třeba utekly do silnice?

B: No ... jo, asi jo. Tak jsem za nima běžela, hnedka jsem je stáhla zpátky. Nevím, jestli jsem je plácla, spíš jsem asi začala křičet, nebo teda jako nahlas zdůrazňovat proč je to nebezpečný a že kdyby tam jelo auto, že nestačí zabrzdít a takový. Ale teda snažím se je od malinka vést k tomu, že musí čekat před silnicí a oni teda z tý školky, teda Anežka je zvyklá, když chodí první, že musejí čekat jak jsou takový ty červený drsnější části pro nevidomý, tak oni na tom musejí stát. To mají jako ze školky naučený. (..) A Mája taky, tý zase seberu kolo nebo motorku, když vjede, takže taky si to pamatuje. Po zimě to teda chvilku trvalo, než si vzpomněla, že tam nemůže vjet, no a tou jsou takový zásadní věci tohle zrovna, že to prostě musejí poslechnout.

A: A Podle čeho se řídíš při výchově?

B: No podle vlastní zkušenosti, co se mi líbilo nebo nelíbilo, s čím souhlasím a nesouhlasím. Pak internet samozřejmě a knížky asi taky, ale asi víc ten internet (..) a samozřejmě kamarádky, že jo a takhle co mám zkušenosti nejenom svoje, ale co vidím. Si třeba říkám, tak takhle moje děti ne, pak zjistím, že to stejně jinak nejde (smích) Třeba .. moje dítě nikdy nebude mít dudlík, moje dítě nebude pít sladký pití, tak to mi vydrželo asi .. chvilku (smích)

A: A Je něco, co bys ráda ve způsobu výchovy změnila?

B: No, asi to, že se neudržím. Jako že křičím, i když vím, že to je k ničemu úplně, že třeba u tý Anežky je lepší, když jako v klidu řeknu proč, ale většinou, když jsem třeba unavená, tak první co mě napadne, že na ní začnu křičet. (..) Nebo jí třeba plácnu, ale to je spíš takový symbolický, to bolí víc mě a ona se tomu akorát směje.

A: Myslíš si, že je výchova v nějakém ohledu odlišná od mladších žen?

B: Myslím, že ne. Akorát si myslím, že ty co jsou mladší, tak asi mají i víc energie. Ale pokud mají stejné podmínky, tak si myslím, že věk roli nehraje. Že spíš jako ... jako to stanovisko těch konkrétních matek nebo tatínků, to je jedno ... ale jinak si nemyslím, že by mladší matky musely být hlídány nebo tak (smích) tak to fakt ne. Já bych děti dřív měla, kdybych měla dřív toho partnera, tak jako určitě bych ... a jako určitě bych jich měla víc, teď už se bojím, abych řekla pravdu.

Příloha 4 - Přepis rozhovoru s paní M

Rozhovor se odehrával u respondentky doma.

Identifikační část:

Věk: 41

Stav: vdaná

Nejvyšší dosažené vzdělání: VŠ

Povolání: učitelka SŠ

Bydliště (město): Praha

Počet dětí: 2

Počet plánovaných dětí: -

Věk při narození prvního dítěte: 36

Věk při narození dalších dětí: 40

Počet Vašich sourozenců: 1 (starší bratr)

O Porodu: mé oba porody začaly spontánně, ale bohužel skončily po 10, resp. 8 hodinách akutním císařem, pro nepostupující porod.

O partnerovi:

Věk: 40

Nejvyšší dosažené vzdělání: VŠ

Počet sourozenců: 1 (mladší bratr)

A: Výzkumník

B: Respondent

Otázky:

A: Vzpomínáte si na okamžik, kdy jste si poprvé uvědomila, že byste si přála mít dítě? Kolik Vám třeba bylo.

B: No tak já myslím, že (.) že jako my jsme to tak měli vlastně naplánovaný jak to vyšlo (smích), že já opravdu do těch pětatřiceti jsem necítila touhu nějakou jako hrozně jako to dítě mít jako, ale říkala jsem, že jo, že děti ano a pak teda musím říct, že tomu napomohlo trošku jak jako sportuju a tak, tak jsem se zranila a koleno mi operovali a takže jako manžel právě říká no tak teď jako nemůžeš půl roku vlastně nic dělat, tak jsem říkala: hm tak jo, to by se hodilo, dobře. Jinak jsem vždycky říkala né ještě až jako po sezoně nebo něco (.), ještě někam jedem. No a pak takhle vlastně jsme se dohodli, a bylo (smích). Opravdu jako

A: A za jak dlouho vlastně od toho okamžiku, co jste se rozhodli?

B: No syn byl hned (smích). Syn byl hned, jako jsme se rozhodli a byl no. Pak s tou druhou to bylo už jako zase jinak trošku.

A: A tam už to trvalo déle?

B: No tam my jsme hlavně mezi tím měli mít ještě jedno dítě a tam to nedopadlo jako kvůli nějaké vrozené vadě. Jsme se teda museli rozhodnout, takže to nedopadlo a za rok vlastně pak jsme měli tadytu. Takže ta už byla plánovaná, že jsme chtěli to druhý. Ale u syna to bylo tak, že jsme si řekli jako jo, už bysme mohli, teď stejně nemůžu půl roku nic dělat, tak bych to těhotenství mohla nějak přestát (smích). Takže jsme se tak nějak rozhodli a jo.

A: A měla jste nějaké zdravotní problémy v průběhu toho těhotenství?

B: To ne

A: Něco jako curkovka, zvýšenej tlak?

B: Ne, ne.

A: To je asi tím sportem, že? (smích)

B: No já jsem sportovala defakto pořád. Až jako do porodu

A: A partner teda taky chtěl děti (.), možná i dřív?

B: I dřív možná chtěl (smích)

A: A vy jste spolu byli jak dlouho před tím, než jste si pořídili dítě?

B: No my jsme spolu byli dlouho už (přemýšlí). Svatbu jsme měli (přemýšlí) asi 97 a malej se narodil 2007, takže skoro 10 let. Nebo 98 jsme se vlastně brali. Jsme se seznámili v 97 a 98 jsme se brali, takže 9 let od svatby.

A: Co pro vás znamená práce?

B: (přemýšlí) Práce (..) ta se různě mění, co zrovna znamená (smích) Obecně nevím, co bych dělala jiného než učit a něco se sportem, je to dost, i když někdy samozřejmě (..)

A: A jak dlouho plánujete být s malou doma?

B: Ty 3 roky, se synem jsem byla 3 roky a přišlo mi to, že to je tak akorát, že pak šel do školky a potřeboval děti.

A: A když by se nedostala do školky, máte nějaký záložní plán?

B: Záložní plán je babička (smích). Do práce půjdu, akorát ono asi dojde na záložní plán, protože ona je v prosinci, takže si nemyslím, že jí do školky hned vezmou, takže babička, popřípadě soukromou školku, že teda tam nemusí každý den, platba se odvíjí od počtu dnů, tak to nějak vymyslíme.

2)

A: Setkala jste se s nějakými tlaky ze strany okolí kvůli tomu že jste neměla děti?

B: No tak jako (.)rodiče moje a manžela (smích) už dávno říkali, že bysme měli, to je pravda, ale to působilo jako...spíš proti, že jsem říkala, oni na nás tlačej, tak zrovna ne. Ale pak právě dali pokoj (smích), už pochopili, že nemá cenu do nás mluvit, dali pokoj, tak jsme pak řekli, že teda jo, že můžou mít radost (smích). Jinak jako mi to z jiný strany nepřišlo.

A: Takže jenom od těch rodičů

B: No nebo jsem to nevnímala, to je mi celkem jedno, co kdo

A: Zkusíme se teď vrátit trochu do minulosti, když zavzpomínáte na svoje vlastní dětství, jak byste popsala výchovu svých rodičů?

B: (zamyslela se) Tak já nevim no, když to vezmu zpětně, že .. na to koukám jako dospělej člověk, táta to byl trošku jako cukr a bič (smích), dokázal jednu vrazit a za chvíli zase pohoda a máma byla taková jako tmel, tam to bylo takový bez problému.

A: Když si vzpomenete na výchovu maminky a táty, lišila se nějak?

B: Ne, to ne, asi ne. To si nemyslím, to mi nepřijde.

A: Vzpomínáte si na nějakou situaci z dětství, kdy jste něco provedla? A jak třeba vaši rodiče reagovali?

B: (smích) My jsme dost často s bráchou něco vyváděli, dělali jsme nesmysly. Podařilo se nám i hodně věcí ututlat, že na to naši nepřišli. Slepovali jsme vázičky a oni na to nepřišli, nebo jsme se přiznali třeba až za rok. Ač jsme byli s bráchou rozhádaný, tak po nějaký takový „ježiš, co jsme to udělali“, jsme se dali dohromady a zatloukali jsme společně. Spoustu věcí jsme takhle přešli. Záleželo na tom co, když jsme oba skončili s rozbitýma hlavama, řešila máma rozbitý hlavy smích) a né, že jsme něco udělali. Občas jsme dostali.

A: A tresty byly spíš na zadek nebo zákaz něčeho?

B: No to ani ne, mám pocit, že jsme dostali na zadek a bylo (smích).

A: A když vás chválili nebo odměňovali?

B: (zamyšlení) Rozhodně jsme nikdy neměli, jakože .. dostaneš 10 Kč, když vynesesh koš, na to si vůbec nepamatuju, ale jinak já nevím, normálně. Nevím, no dobrý, pochvala, ale víc jsme to neřešili. Nevzpomínám si.

A: Myslíte, že vás chválili často?

B: Nevím, asi .. přiměřeně

A: A myslíte si, že vás s bráchou chválili stejně?

B: Já jsem měla pocit, že byl mazánek (smích). Máma mi to jednou jakoby vysvětlovala, když už jsem byla starší. Asi 13 nebo 14. Že on, ač starší, že má pocit, že se o sebe neumí tak postarat jako já, že má pocit, že ho musí vodit za ručičku. Takovej jsem měla trošku pocit, že mu nadržujou. On se uměl vetřít do přízně, já byla vzpurnější. Mi přišlo, že jemu to projde snáz. Tak to bylo asi i přístupem.

A: Stane se vám někdy, že nějak zareagujete a vzpomenete si, že tak reagovali vaši rodiče?

B: No to jo (smích). Třeba mi kolikrát přijde, že něco ... říkám dětem zbytečně, když jim to třeba říkám už po desátý a říkám si: to mě vždycky štvalo, když ti naši mi to říkali desetkrát, tak já schválně dělala, že je neslyším. A teď mám pocit, že syn mě opravdu nevnímá, řeknu mu to 50x a nevím, jestli mě vnímá nebo to dělá schválně (smích) a to si řeknu, že nevím, proč to zase říkám. Takže nějaký momenty tam jsou no. Nebo používám občas nějaký sousloví, který naši používali.

3)

A: Co pro vás znamená manželství?

B: (Přemýšlí) Já nevím, no... my jsme se brali ... že moje mamka umírala a my jsme jí to řekli, aby se uzdravila, že na podzim bude svatba, tak koukej do toho trochu šlápnout ... což se teda jako nestalo. Ač zemřela, tak jsme řekli, že jsme jí to slíbili, tak se vezmem. Nebylo to tak že bysme nechtěli, stejně jsme spolu bydleli a všechno. Ani nevím, kdo to jako první řekl nebo vymyslel. Manželství mi přijde normální (smích), že když ty lidi spolu jsou, tak že jako proč ne. Když mají děti, tak mi to přijde jako normální model. Ale nějak o tom moc nepřemýšlím, ani moc nemám ráda mluvit o manželovi. Radši řeknu jeho jméno. U lidí, který nás znají je to jasný a když neznaj tak jo, řeknu manžel, aby bylo jasno. Určitě si myslím, že nás to nijak nesvazuje ani neomezuje.

A: Kdybyste nebyla vdaná, tak by vám to vadilo?

B: Teď už asi jo, když máme děti. Prostě mi to přijde takový normální, že ty lidi se vezmou, že se jmenujou stejně nebo tak, že ty znaky rodiny tam hrajou roli, že v tom není zmatek.

4)

A: Tak a teď se zkuste zamyslet a popsat, jakým způsobem vychováváte vlastní děti? Co je pro vás důležité, jakým způsobem je trestáte, chválíte ... ?

B: (Přemýšlí) No to je otázka! Tak za prvné, vůbec nevím, jestli dobře nebo špatně (smích), to se uvidí (smích). Ale tak... snažím se být důsledná, až je mi to někdy líto. Mám pocit, že staršímu synovi to nedochází, kolikrát říkám: tobě to nedojde, že na tom trvám a jinak to nebude, ani kdyby ses na hlavu postavil, tak tohle nemůžeš vyhrát (smích). Ale on je zase takovej, že je schopnej hodinu dokola mlýt nechci, nechci, nechci. Takže my dost často bojujeme spolu ... Někdo říká, že jsme oba stejní. O to to jde možná hůř. Snažím se důsledně. Občas se s manželem neshodneme. On má pocit, že tak ho chvíli nech, ale já prostě nenechám (smích). Vedeme o tom rozhovory. Nebo měl období, (.) kdy strkal do dětí, to jsem říkala, že to nemůže dělat. Má sklony kamarádit se s největšíma raubířema a když je s hodnejma dětma, tak je hodnej. Časo polemizujeme o tom, co s tím (smích). Snažím se hlavně o důslednost. Ted' jsme museli trošku (odmlčela se) to změnit s ohledem na to, že dostal sourozence, aby neměl pocit, že on je ten, na koho jenom nadáváme a malou jenom chválíme. Trošku ta jakoby rovnováha aby tam byla. Snažíme se ho i víc chválit (smích). Aby neměl pocit, že dáváme pochvaly jenom jí, ale i jemu. Ale jinak co z toho vyleze, to nevím

A: A co třeba fyzické tresty?

B: No, tak občas jo, občas dostane, protože ... už to jinak nejde (smích). S ohledem na mojí výchovu vím, že mi to neublížilo, že jsem občas dostala. Když je to dítě rozjetý a není jiná možnost ho jinak zastavit nebo zklidnit ... Prostě občas ta facka, spíš na zadek nějakou plácnout, je nejlepší argument, aby pochopil, že už jako dost.

A: Jak byste popsala sebe jako rodiče?

B: Já nevím, jak mě viděj děti (smích)

A: Spíš rozváznější nebo spíš vyletíte, necháte se vyprovokovat..

B: Ono to záleží na rozpoložení zrovna, když je člověk napružený, vyletí rychle. Já jsem trošku jako odolná z tý školy, určitý věci mě vůbec nerozházej. Říkáme našemu téměř šestiletému, že má předčasnou pubertu. Každýmu vadí

něco jinýho, určitý věci mě nastartujou hned, to je pravda. Nemám ráda ani ve škole, já se snažím bejt maximálně spravedlivá a někdo mi řekne: to je podraz, to je podvod! Na to letím prostě, za to bych trhala vejpůl. Najednou mají pocit, že jim někdo ublížil a není to pravda. Určitý věci mě nastartujou (smích), ale zase je spousta věcí, kdy se někdo diví, že jsem stále v klidu. To jsou takový běžný pubertácký nebo prepubertální věci, který mně nevaděj.

A: A když byste měla hodnotit takhle manžela, myslíte, že to má podobně?

B: Máme to určitě jinak (smích). Jeho rozhází spoustu věcí, který mě nechávaj celkem v klidu. (...) Řekla bych, že je na tom podobně, jako byl ten můj táta. Že je schopen vyletět a jednu dítěti vrazit a já říkám, co jako děláš, to nebylo tak hrozný. Ale on se tím i uklidní a hned je to dobrý a jdou si spolu hrát, takže má takový pro mě ty reakce některý asi jako ukvapený nebo jak bych to řekla? Ale jindy zase tady po sobě šlapat, lézt a já bych už šilela, takže to máme trošku jinak nastavený. Spíš na ně zařve. (...) Vyletí rychlejc. Ale jinak si myslím, že není že by ho měli jako postrach. Je pravda, že když zařve tatínek, je to víc než když ... Já možná prudím bych řekla systematičtěji (smích), bych řekla.

A: Vzpomínáte si na nějakou situaci při výchově, kdy jste se cítila bezradná?

B: (Smích) Teď nevím konkrétně (mlčí). Asi to bylo něco, jak jsem už říkala, že ... mladej měl nějaký to období, kdy i ve školce říkali, že on to dítě strčí. Ale zase to bylo že jsme se ho ptali, tak říkal, on mě strčil, já jsem mu to oplatil a paní učitelka viděla jeho ... Ale už jsem říkala, že má nějakou nálepku, že on je ten, co ty děti strká a něco se děje. Nebo je asi v každým průšvih. Jsem si říkala, co s tím uděláme. Pokaždý jsem mu říkala: vždyť víš, že to nemáš dělat! A ptal se, co má teda dělat ... on do mě strká..tak já mu to oplatím. To ne! Že by žaloval, to neprošlo, to je blbý, tak jsem mu řekla, ať jde od něj, hraje si s jinýma dětma a nevsímá si ho, běž jinam. Vymejšleli jsme postupy, co má dělat, aby nedošlo ke konfliktům (smích). Jeho argumenty byly docela jako logický, takže jsem vymejšlela, co s tím. Tak to jsem se cejtila teda bizardně, co s tím provedeme, protože jsem věděla, že není žádněj mílius a zase není, jako že by za všechno

mohl. A hledali jsme řešení, jak to udělat a on měl argument, proč to takhle nejde.(smích) Pak se to nějak vyřešilo, zklidnilo ... nějak si to tam asi vysvětlili. Ale je fakt, že prostě někdy mi přijde, že někdy chci po dětech nějaký věci a oni mi logicky vysvětlej, proč to tak jako nejde, nebo se zeptaj, proč to tak má bejt, tak zase jako vymejšlet argumenty....nebo člověk nemá čas, tak je to takovž to klasický, prostě to tak je, tak se s tím smiř a už to neřeš (smích). Ale někdy na tu diskuzi dojde a argumenty se hledaj těžko (smích), ale konkrétně teď nevím. Asi bych vymyslela časem...

A: Jak vypadá denní program vašeho dítěte? Pevný plán, kroužky..

B: No..Kroužky máme, ale trochu se to zase odvíjí od mýho programu, hraju volejbal. Nicméně se snažim (.), aby ty jejich kroužky...než jsme měli malou, jsme chodili plavat a cvičit a pak jsem se snažila, aby mu ty kroužky zůstaly, i když to stíhat i s mým volejbalem, je to drastický. To pak celej den lítám a jezdím sem-tam. Nicméně mají...syn má i ve školce, plavání a angličtinu, potom chodí do sokola a teď začal chodit na fotbal... Podle mě je to dobře, on je takovej aktivní. Každý den se mě ve školce ptá, kam jdeme. Že jdem domů, ho neuspokojí.

A: Takže má 4 dny?

B: On to má nahuštěný na úterý a čtvrtky, ale to je náhoda, to né že bysme to plánovali. Ve školce má angličtinu v úterý a čtvrtek, v úterý plavání, ve čtvrtek sokol.Některý ty dny má takový delší .. Máme to nalajnovaný. S malou chodím taky na cvičení i na plavání, to jsem dělala i se synem.

A: Od kolika let jste s nima chodila?

B: Asi od půl roku plavání a cvičení od roku a půl, nebo né bylo to ještě před rokem..

A: Pokud vás dítě neposlechne, jak reagujete?

B: (Zamyslí se) To je různý (smích), ale víceméně.. domluvou co to jde, ale když už to nejde, tak prostě ... represe (smích)

A: Podle čeho se při výchově řídíte?

B: Já nevím no, ..asi instinkt. Já nevím, asi je to ovlivněný.. i mojí výchovou, člověk přebírá ty vzory, tak nějak jak je zvyklej z té rodiny.

A: Co knížky?

B: To né moc, to jsem se občas dívala, když byli malinkatý, abych měla srovnání, jak to asi má vypadat, ale oni naštěstí byli takoví víc aktivnější než měli bejt (smích), takže většinou jsem se tak jako jenom koukla. Teď už jsem dlouho netahala žádnou knížku.

A: A oni dva mezi sebou, žárlil kluk?

B: Tak já mám docela pocit, že ... No měl vlastně takový to prvotní období, ale to mi nepřišlo, že by si na ní vyloženě něco vybíjel, byl takovej.. nevím no, dělal takový, jakože tchýně říkala, že on žárlí. Nebylo to ale nasměrovaný na ní. On byl nejdřív rád, že má sestřičku, ale pak se trošku asi s tím musel srovnat.

A: Strhával na sebe pozornost?

B: No to asi spíš, ale nebylo to nějak markantně, tak jenom trošičku. On si s ní hraje, pak si jde po svém. Není to že by na ní byl přilepenej, ale zase ona je na něj taková trošku..asi cejtí že k ní má nejbliž, že ty děti si rozuměj. Udělá na něj pár ksichtíků a on si s ní zase pohraje.

A: Je něco, co byste ráda ve způsobu, jak vychovávat svoje děti, ráda změnila?

B: (Přemýšlí) Noo já nevim, asi né. Se to snažim dělat nějak jak si myslim, že je to asi správně. (smích) Zase nevim, proč zase něco měnit, když se to snažim dělat (smích), jak si myslim, že to má bejt.

A: Myslíte si, že je vaše výchva v nějakém ohledu odlišná od mladších žen?

B: Já nevim, jestli je to věkově, ale občas mám pocit, co tak vidím ve školce nebo někde na pískovišti, že teď je nějak víc ... maminek, který maj pocit, že.. budou vychovávat to dítě jakože si dělá co chce (smích), že mu všechno dovolej, hlavně ať je šťastný a spokojený. To už je takový že ho ani moc nevychoávají, jenom tak vedle sebe existujou, jenom dávají pozor, aby se mu nic nestalo. Takže taková ta volná výchova si myslim, že je teďko trošku jako ... moderní nebo jak bych to řekla a to jako nějak neuznávám, ale to nevim, jestli je věkem, to asi můžou dělat i starší maminky, který maj ten pocit, že tomu dítěti nechaj ten rozlet nebo nevim, jakej z toho maj pocit (smích). Takže nevim, jestli je to úplně věkem, ale tenhle typ výchovy bych řekle že je teď takovej ... dost častej. Takže z toho úplně nadšená nejsem, občas já jim řeknu nedělej to a to další dítě to udělá a maminka ho za to ještě pochválí, tak dost těžko se to vysvětluje (smích).

Příloha 5 - Přepis rozhovoru s paní J

Rozhovor probíhal v klidné části kavárny v centru Prahy.

Identifikační část:

Věk: 40

Stav: vdaná (podruhé)

Nejvyšší dosažené vzdělání: SŠ s maturitou

Povolání: momentálně na mateřské dovolené, před tím odborný asistent

Bydliště (město): Praha

Počet dětí: 3

Počet plánovaných dětí:

Věk při narození prvního dítěte: 19

Věk při narození dalších dětí: 24, 38

Počet Vašich sourozenců: 1 (bratr o 3 roky mladší)

O partnerovi:

Věk: 36

Nejvyšší dosažené vzdělání: VŠ (Ph.D.)

Počet sourozenců: 1 (starší sestra o 2,5 roku)

A: Výzkumník

B: Respondent

Otázky:

1)

A: Vzpomínáte si na okamžik, kdy jste si poprvé uvědomila, že byste si přála mít dítě?

B: Jo

A: Například, kolik Ti bylo?

B: 17, já jsem byla hrozně zamilovaná.

A: Takže to způsobilo, že jsi byla zamilovaná a chtěla jsi s tím partnerem mít dítě?

B: Hm, a ten mi řekl jdi do ... nejdřív si udělej maturitu (smích)

A: (Smích)

B: Tak jsem tedy odmaturovala, pak on odešel, to byla ještě povinná vojenská, takže on odešel na 5 měsíců, protože měl od zaměstnání zkrácené na 5 měsíců no a pak se vrátil z vojny a já jsem zjistila, že to není zase tak úplně špatný nebejt pořád s ním a tak jsme oslavovali, že se vrátil z té vojny, no a bylo to ... a už se s tím nedalo nic dělat, no teda ono by dalo, ale to jsme nechtěli.

A: Čímž jsi mi odpověděla na moji další otázku, za jak dlouho od toho okamžiku jste se rozhodli si dítě pořídit?

B: My jsme se nerozhodli, to přišlo.

A: Neplánovaný to bylo?

B: Ne, nebylo (plánované).

A: A měla jsi nějaké zdravotní problémy v průběhu těhotenství?

B: Ne.

A: A v těch dalších těhotenstvích?

B: Těhotenství nebo další děti?

A: Obojí.

B: No, tak potom jsme plánovali druhý dítě, asi za 2 roky po tom prvním a o to jsem přišla. To jsem ... docela pozdě doktor zjistil, že tomu nebije srdce. To jsem byla v nějakým možná už třetím, čtvrtým měsíci. No to bylo docela hnusný, pak jsme museli počkat a pak jsem začala chodit do práce a pak se podařilo další.

A: A to bylo to ...

B: To bylo o ty 4 roky. Čtyři a půl roku.

A: Takže to bylo to druhý.

B: Hm ...

A: A to jste si přáli oba? To bylo už plánovaný?

B: Jo. Ono vlastně to těhotenství bylo plánovaný, akorát to nevyšlo. Do dneška nevím proč. Ono my jsme se stěhovali, já jsem tahala těžký věci ... nevím, jestli to s tím souvisí, to nikdo nepotvrdí ...

A: Jasný ... A pak jste se nějak rozešli?

B: Pak jsme se nějak rozešli (smích)

A: A narazila jsi na ...

B: Ano, narazila jsem si (smích). Narazila jsem na nového partnera.

A: A on už měl nějaké děti?

B: Ne, on byl mladej, on ještě studoval. TO já jsem nejdřív počkala, až dostuduje, až bude mít za sebou civilku, až bude mít nějaký zaměstnání, už mě to dlouho štválo, už mě to nebavilo a on se najednou rozhodl, že jsem ta pravá partnerka pro život, po sedmi letech (smích) a vzal si mě.

A: A miminko jste plánovali?

B: Jo, máme z toho, z IVF. Takže to bylo hodně plánovaný.

A: A tam jste šli po jak dlouhé době? Byly nějaký komplikace?

B: No, my jsme se vzali a já jsem po půl roce říkala, to není normální, já mám dvě děti a co to tady je, že jo ... Tak jsem ho dalšího půl roku ukecávala, protože začíná se u chlapa, že jo. No a potom vlastně po roce od té doby, co jsem se o to snažili, tak teda posoudil, že by mohl někam zajít a pak to bylo ráz na ráz. Zjistili mu, že je chyba u něj a vědělo se hned, co dál.

A: A jemu bylo kolik v té době, když jste šli na to ...

B: V té době? No to IVF, to byl rok 2010 a on je 77. ročník, takže 33, si myslím, že tak nějak.

A: A pak už to teda šlo dobře?

B: No ... pak normálně, jak to bejvá, že jo. Začneš si píchat hormony, nejdřív teda nějaký ty odběry ...

A: A na poprvý se vám to povedlo?

B: Jo, to počkej, to bylo taky dobrý. Jsme si řekli, necháme si zavést jedno, co bychom dělali ... Teď tam ležíš, roztažený nohy a oni mají odebraný, udělaný ty vajíčka, ty ... já nevím, jak se tomu nadává, v té místičce. Tak 2 zavedeme. Jedno! A ta ... co to zaváděla. No to se Vám ale stejně nechytne, z toho nic nebude. Teď ty tam takhle ležíš, nohy roztažený. Tak říkám, běžte si to vyřídit s manželem za dveře. No tak šli za manželem za dveře, ten jim řekl, že jedno. No tak jak u toho peskovala. No byla fakt nechutná...

A: Hlavně do toho jí vůbec nic není, že jo ...

B: A já jsem si byla jistá, že se to ... Já nevím prostě. Jsem si říkala, já jsem asi v pořádku, když mám ty 2 děti, nic mi nenašli, není důvod, proč by to nevyšlo. To víš, kdybychom měli druhéj, třetí pokus, tak pak už si tam dáš dvě. Takže jako, tohle bylo něco.

A: A pak už jinak, průběh těhotenství ... nějaká cukrovky, zvýšenej tlak?

B: Ne, akorát mi bylo furt blbě. Já jsem šla родit a bylo mi blbě. Hele já jsem porodila a druhý den ráno mě nic nebylo. Já jsem nezvracela, při holkách jsem zvracela, ale furt mi bylo blbě, pálila mě žába, no to bylo hrozný. Ještě ten den, já jsem tam byla s nějakou mamínou na pokoji, mi bylo blbě, pak jsem porodila a druhý den, jako mávnutím kouzelného proutku, já byla tak šťastná (smích) No úžasný, takže jako to jsem nechápala.

A: A rodila jsi v termínu, spontánně?

B: Rodila jsem císařem, protože malej byl celou dobou hlavou nahoru. Ten blbec se v tom břichu vůbec nehejbal, přešel si úplně ucho a dodneška ho má odstátý. Pokaždý, když jsem byla u doktora, on si tam hová jako na gauči. Takle (ukazuje jak), celý devět měsíců byl takhle. Takže si to úplně takhle přímáčk, má ho ohnutý ... no

A: Tos měla v kterým týdnu ten císař?

B: Hele to bylo asi o týden před.

A: Jo, protože tam vlastně nebyla žádná jiná indikace, jen to že se neotočil.

B: No, ... A hlavně oni dělali takový to kontrolní měření a zjistili, že je hodně velký, že už by se stejně neotočil

A: Jasně.

B: Takže už byl dost velký na to, aby šel ven.

A: A to jsi rodila tady v Praze?

B: V Motole, no ... Vlastně tam, co mi dělali to IVF.

A: To dělají i v Motole?

B: To dělají i v Motole, no...

A: To jsem ani nevěděla, že tam dělají taky...

A: Je pro Tebe důležitá práce?

B: Z hlediska finančního ano.

A: A jinak?

B: Z hlediska takovýho toho, abych se dostala do styku s lidmi taky. (přemýšlí) Asi tak, nejsem kariérista. Pokud mě ta práce nebavila, lidi tam stáli za prd, tak tam chodit nemusím.

A: A na rodičáku jak dlouho budeš?

B: 3 roky.

A: A budeš se pak vracet tam, kde jsi pracovala před tím?

B: Pokud mě tam vezmou, tak jo.

A: Setkala jsi se s nějakými negativními reakcemi, když jsi byla těhotná s J (nejmladším synem)?

B: Jako třeba kvůli věku? Nebo celkově?

A: No, celkově.

B: Ne. Občas nějaká ta mamina v mém věku, co má odrostlý mi řekla, ty seš blázen, ale ... všechny maj stejnýho partnera, takže samozřejmě se stejným partnerem bych asi taky to dítě neplánovala, že jo.

A: Tak, super, děkuji Ti.

2)

A: Zkusíme se teď vrátit trochu do minulosti, když zavzpomínáte na svoje vlastní dětství, jak byste popsala výchovu svých rodičů?

B: Výchovu tatínka si příliš nepamatuji, jelikož furt pracoval, a nebo furt někde sportoval. Takže tam jako nevím. Maminka byla takovej flegmatik. Na jednu stranu byla hodně benevolentní, na druhou jako z mého pohledu zakazovala úplně nesmysly, takže to jsem různě obcházela, že jo.

A: A tatínek, když tam byl, projevoval se nějak ve výchově?

B: Já si to fakt moc nepamatuju. Já ... jako asi nějak jo, ale nedokážu si to nějak extra vybavit.

A: A...

B: Jako že s náma třeba chodil ven, to jo. Víím, že jsme chodili spolu na kolo, na běžky. To jako jo. Ale že by vysloveně něco zakazoval, nebo něco ... Možná ať jdeme do postele, ať zhasneme, ať nekoukáme na televizi, ale že by to byla přímo nějaká výchova, to nevím ... Asi jo, že jo ...

A: A třeba mezi Tebou a tvým sourozencem. Myslíš, že se chovali stejně rodiče?

B: Ne (velmi důrazně).

A: Takže jsi cítila nějaký rozdíl?

B: On má brácha nějaký „elemděčko“ (LMD), je to dysgrafik a v současný době má papíry na hlavu, takže on byl takovej divnej od malička. Tam ta výchova, než si rodiče uvědomili, že je jinej, tak na něj byli přísnější, protože nechápali, proč nedosahuje nějakých výsledků (..) a otec se s tím do dneška nesmířil, že jo ... Máma už bohužel nežije, on s ním žije v domácnosti a jsou tam docela těžký ty vztahy u něj. On prostě nepochopí, že ten jeho syn se holt nepovedl. (..) Takže to jako nebylo úplně stejný si myslím. A pak zase když zjistili, že za to nemůže, jakej je, tak ho zase nechali plavat, takže ho vlastně nevychovali ...

A: Takže nejdříve byli přísní a pak zase naopak.

B: Takže ta výchova tam úplně selhala.

A: Vzpomínáš si na nějakou situaci z Vašeho dětství, když jsi něco vyvedla?

B: No, spousta.

A: A Jak na to reagovali rodiče? Třeba nějakou konkrétní mi zkus popsat.

B: Jako když jsem po bráchovi mrskla autíčko a rozsekla mu nos? (smích)

A: Třeba.

B: No vzali bráchu a jeli do nemocnice, jinak jako nedostala jsem na zadek ani nic.

A: Ani zpětně to nějak neřešili?

B: Ne.

A: A pak když jsem vylila borůvkovýho něco na novej koberec.

B: To byli naštvaní a hned začali čistit, ale jinak ... možná mi vyhubovali, ale jako tak jako

A: A když už Tě trestali, tak ... ?

B: Tak jsem dostala na zadek.

A: Bez varování, rovnou

B: No, varování, to nevím ...

A: A odměňovali Tě nějak? (...) Jestli Tě nějak chválili ...

B: Asi jo ...

A: Podporovali ...

B: Asi málo, protože jinak bych měla vyšší vzdělání nebo jinak by mě ta škola víc bavila ... ? Tak víš co, oba rodiče vysokoškoláci a já mám jenom střední školu? A nezám? Strašně mě to nebavilo. Já myslím, že na to taky docela kašlali, máma nebyla ani jednou na třídních schůzkách na střední. Ona teda je učitelka, takže ona jako asi toho měla dost ze svý školy jo, ale prostě jako ...

A: A táta?

B: Táta je inženýr ekonom, takže dělal nejdřív v nějakým výzkumáku, na nějakým nevím co. On dělal na generálním ředitelství a po revoluci jaksi všechna zkrachovala, on byl rok bez práce, nechtěl dělat žádnou práci, kde by měl nějakou větší zodpovědnost a nakonec prostě si sehnal a dělal průvodčího v jídelních a lůžkových vozech, ale to ho strašně bavilo, on se v tom strašně vyžíval a finančně to nebylo špatný, takže jako inženýr a spadl vlastně úplně někam ... a on se dostal strašně po světě, jo. Hodně jezdil východní Evropu, občas když zjistili, že umí jazyky, tak ho pustili i někam na západ, takže to ho strašně bavilo. Bohužel, když už přesluhoval, tak byl odejit, ale v tom se našel.

A: A Ty, když si se rozhodovala, jakou školu si vybereš?

B: Maminka rozhodla. Hlavně já jsem zase, já jsem měla něco s kyčlema, já jsem ty střížky, nějaký špatný to bylo. Sem ležela v nějakým strojku rok, jak jsem se nehejbal, tak se to zpravilo a je to úplně v pohodě. Celej život, až do 18 se se mnou táhlo ZPS – změněná pracovní schopnost, takže ve škole jsem vůbec necvičila a díky té ZPS mě maminka přihlásila na školu, kde byla největší šance, že když udělám přijímačky, že se tam dostanu. Takže jsem dojížděla z Jižního Města až někam do Bubenče na ekonomku, kde prostě jsem udělala a přijímačky a tím, že jsem měla ZPS, tak jsem se tam dostala. No a pak jsem se v 18 na ní vykašlala a už jsem o ní nikdy dál nežádala. Takže jako maminka rozhodla, já jsem chtěla být prodavačka. (smích) Jsem ráda, že nejsem. Ale jako ta škola, to bylo otřesný.

A: A pak abys šla dál, to Tě nepodporovali, abys šla třeba na vejšku?

B: Oni měli tou dobou dost problémů s bráchou. On vlastně chodil ze školy na školu, z učňáku na učňák a bylo těžký pro něj hledat sponzory ... A naši jsou starší, ona bráchu měla ve 33, že jo, takže už na to možná neměla ani sílu, já nevím ...

A: Ve 33 měla bráchu?

B: Ne, mě.

A: A ty jsi starší ...

B: Já jsem starší, takže jeho ve 36.

A: To už jsem se v podstatě zeptala, jestli Tě rodiče chválili?

B: Ale jako asi jo, ale že bych si nějakou extra pochvalu vybavovala, to ne... Asi mě pochválili, že jsem odmaturovala (smích), nevím, že bych si nějakou pochvalu extra pamatovala, to ne ...

A: Stane se Ti někdy, že nějak zareaguješ a uvědomíš si, že přesně takhle reagovali tví rodiče?

B: Já jsem v sobě potlačila ty jejich reakce (smích)

A: Takže racionálně se tomu vyhýbáš?

B: Asi, nevim. Jako fakt si to neuvědomuju, že by se takhle zachovali ... Možná, že v těch posledních letech, kdy s tím bráchou přibyly problémy, tak já už si nepamatuju, že oni nějak reagovali, no ... A nebo se tomu snažím vyhnout, nevím ...

A: Děkuji.

3)

A: Co pro Vás znamená manželství, jste nebo byla jste vdaná?

B: Jsem vdaná, byla jsem vdaná. Manželství? Takovej papír.

A: Papír?

B: No a pak, když ten jeden umře, tak je to jednodušší s tím děditstvím.

A: Takže pragmatický důvody?

B: Hm, jinak to pro mě asi nemá žádný smysl.

A: A manžel se chtěl ženit?

B: Manžel se chtěl ženit. On prostě tak nějak ... tím, že mně je to vcelku jedno, tak ... nebudu se tady tomu nějak.

A: Jasný, ale kdyby to nebylo, tak bys to neřešila?

B: Ne.

A: Jako třeba za 10 let zjistím, že je lepší mít někoho, po něco zdědíš, po kom bude mít dítě sirotčí důchod a tak (smích), ale tak nějak zatím to neřeším

B: Pokud se nezahluží (smích)

A: Tak samozřejmě, to potom ani manželská smlouva nijak neochrání.

4)

A: Zkuste se zamyslet a popsat, jakým způsobem vychováváte vlastní děti? Co je třeba pro Tebe důležité. Kdyby ses zamyslela, na co kladeš důraz.

B: Aby to dítě mělo nějaký mantinely, aby vědělo odkud kam ...

A: A jakým způsobem se mu ty mantinely snažíš vytyčit?

B: Nevím ...

A: Si třeba představ nějakou situaci, kdy Tě pokouší J ...

B: No nevím, když něco řeknu, tak to splním, i kdyby to byla sebevětší kravinu, kterou jsem plácla v nějakém rozrušení. Když se naštvu a řeknu mu nějakou nesmysl, tak ho potom musím dodržet, když jsem ho řekla. Ale jsem zase strašnej flegmatik, takže se to tak často nestává.

A: Flegmatik na to abys vůbec zareagovala?

B: Ne, jako abych něco řekla nějakou kravinu. Vždycky než já si rozmyslím, co řeknu, tak většinou už dospěju k tomu, že musím říct jako ... už se nikdy nevrátím, zlobíš mě (smích) a takovýhle blbosti, že jo.

A: A trestáš nějak?

B: Zatím ne.

A: A ty starší?

B: Ty už ne.

A: A když jsi trestala?

B: No asi to bylo takový, že když zlobily na písku a řekla jsem nech toho, půjdeme domů, opravdu Ti říkám nech toho, půjdeme domů, tak jsem se sebraly a šly jsme domů, že jo ... To pak mohla vyvádět, jak chtěla. No a trestat, jako fyzicky... jako asi jo, v nějakém rozrušení, když udělaly něco, že jsem se lekla, tak jsem jim jednu flákla na zadek, to jo, ale že bych plánovitě jim nasekala, to ne. To maximálně tak s vařečkou, uklid' si nebo Ti nařežu, ale to už moc dobře věděly, že to neudělám, to už byly starší. Takže spíš jako netrestám, ale fakt jako v nějakém leknutí, když něco provedou, tak to jo asi. To vím, že malýho jsem

jednou plácla přes plenu, že udělal něco, že jsem se strašně lekla a bála jsem se, ale to takhle se napřáhneš a jak postupně ta ruka jde, tak zpomaluješ ten pohyb, že už jen tak tam dosedne, no ...

A: A chválíš děti?

B: Furt, až si to nezaslouží. (..) Furt mu říkám, jakej je to šikulka. Říká bojím, nebojíš ...

A: Kdybys měla popsat sebe jako rodiče?

B: Jako rodiče? No nejúžasnější matka na světě (smích). Nevim, jako patent na výchovu mám a tak (smích) To si myslí skoro každej. No třeba manžel si myslím, že dělám za holky spoustu věcí, které by mohly dělat ony samy, ale já ten pocit nemám. Mně pokud za ně něco dělám, tak mi to nepřijde, neobtěžuje mě to. Nevim, třeba mu vadí, když jsem holku objednávala k doktorovi, tu dvacetiletou, proč se nemůže objednat sama. Asi má pravdu, mohla by se objednat sama, ale mně nevadí tam zavolat a objednat jí, no ... Ona strašně nerada komunikuje s někým přes telefon, že jo ... Mi řekla, prosím Tě, zavolej na tu pojišťovnu, já jsem jim nenahlásila, že dělám tu vysokou ... No a já jí tam zavolám. Nebo, že dělám tý mladší snídane, v 15 letech, no... naši mi taky dělali snídane celou střední školu.

A: Manžel si dělá sám snídani?

B: Ano, manžel si dělá sám snídani. (smích)

A: Dobře, vzpomínáš si na nějakou situaci, kdy jste se cítila při výchově svého dítěte bezradná?

B: Zatím ne. Tak víš co, ta starší ještě neměla pubertu a nebo měla a já jsem ji nezaregistrovala a ta mladší, ta měla období, kdy to s ní strašně cloumalo, ale jako už se zklidnila, takže jako. A u toho malýho, to je ještě nic.

A: Jak vypadá denní program dětí? (má pevný plán, navštěvuje kroužky atp nebo se řídíte dle momentálního přání dítěte?)

B: Tak u toho malýho?

A: Celkově.

B: Tak celkově, u těch starších v mladším školním věku, tam jo, tam jsem se snažila, aby aspoň dvakrát tejdne někam chodily, takže chodily na tanečky, kde se prostě svým způsobem vyřádily a po tom na druhém stupni jsem se je snažila vést, sice vůbec nevím jak, k nějakému sportu, takže ta starší dělala florbal a ta mladší veslovala, ale s nástupem puberty a as nástupem na vlastně ta starší na čtyřletej gympl, ta starší na šestiletej gympl, prostě přestaly stíhat, takže s tím skončily. Ta starší se k tomu florbalu teď vrátila. Takže jako dvakrát tejdne jsem chtěla, aby nějaký kroužek měly. Taky jsem byla zaměstnaná, potřebovala jsem, aby měly nějaký ... aby nebyly furt doma.

A: A ony tam chodily dobrovolně.

B: Jo, jo, ono je to bavilo.

A: Neměla jsi problém, že by třeba nechtěly?

B: Ne, potom když ta mladší začala, že nebude chodit na to veslování, tak jako bylo mi to líto, obřečela jsem to, protože mě to bavilo, ale tak jako vysvětlila mi to, že nemá čas na učení, nemá čas se začlenit do toho kolektivu novýho a teď zpětně, když vlastně zjišťuju jako by, jak to tam teďkon vedou na tom veslování, tak sem docela i ráda.

A: A s J už jsi někde byla?

B: Tak jako mezi děti občas do takových těch herniček a tak chodíme.

A: A nějakou soustavnou, plánovanou ...

B: Ne, jsem plánovala, jak budeme chodit plavat, no a pak jsem si řekla, že už jsem na to stará, tak jsme plavat nechodili, no ...

A: A jinak celkově režim J? Trváš na tom, aby měl všechno ve stejnou dobu, pravidelně nebo je to spíš podle něj?

B: Jediný pravidlo, prostě chodí dopoledne spát, když je unavenej, jestli je to před obědem nebo po obědě, záleží, jestli něco nemám, jestli někam nejdeme, jak to stíháme. Někdy jde spát před obědem, většinou po obědě. Ve dvanáct,

v jednu a večer prostě aby byl v půl osmý v posteli, to jako jo. Ale jinak, že by tam bylo nějaký pravidlo, že něco musíme někdy, to ne.

A: Ale ty spánky, ty dodržujete.

B: Jo.

A: I za cenu toho, že byste odněkud odjeli?

B: Jo (přemýšlí). Jako třeba, když půjdeme do ZOO a bude o na celý den, tak tam to asi neporeším, tam prostě když usne v kočáru, tak usne, ale jako ...

A: Ale je to pro Tebe důležitý, aby se to dodržovalo

B: Hm ... Já jsem si zažila ty spánkový režimy s tou starší, kdy od roka mi chodila spát v devět večer a vstávala v 6 ráno, to bylo šílený, ta mladší zase ta by prospala celý den, což mi taky přišlo, jsem si říkala, co jí je, ona je nějaká ... tady se mi to tak jako hezky podařilo.

A: Tak jsi ráda, že to funguje (smích).

B: Vcelku jako funguje, že to má nějaký (smích) aspoň trošku řád.

A: Čím se řídíš při výchově?

B: Instinktem?

A: Instinktem.

B: A jasně, že když jako mám pochyby, jestli je ten instinkt správný, tak to víš, že to googluješ všude možně a koukáš na ty ostatní maminky, jak se chovají a většinou si stejně řekneš u těch, který se chovají jinak, než ty, tak to jsou krávy blbý a stejně nakonec zvítězí ten instinkt.

A: A třeba nějaký knížky?

B: Mám doma knížku z doby, kdy ten internet ještě nebyl tak rozšířený. Možná i mám nějaký takový knížky jako ... takový ty publikace různý. Sourozenecká rivalita se to jmenuje, nebo jak vychovat šťastný dítě, ale to člověk přečte pár stránek, zjistí, že to všechno zná, že to mohl napsat taky (smích)

A: Je něco, co bys ráda ve způsobu, jak jsi vychovávala nebo jak vychováváš své děti změnila?

B: U těch vychovanejš, co už mám jo, zpětně určitě.

A: A co třeba?

B: Ta starší je tak líná ... To je hrozný, to je prostě jako ... ale to je tím režimem, co si zavedla na tý vysoký. Ona spí do dvanácti, vzbudí se, nají se, když tam nic není, tak si to teda udělá milostivě, odejde do školy, pak mi napíše, že nespí doma, přijde ve dvě, ve tři, v šest, spí do dvanácti ... a takhle se to opakuje, že ... tak to jako, to se mi úplně nelíbí.

A: A myslíš si, že teď bys to třeba dokázala nějak výchovně změnit?

B: Teď? No možná, že dokázala ...

A: Kdybys třeba věděla, že bude taková a že Ti to bude vadit, co bys udělala jinak?

B: Jako to nevím. U tý mladší to ještě nepozoruju (přemýšlí) tam třeba jsem se dokázala vyvarovat toho spaní, to jsem viděla u těch předchozích, jak to bylo, tak jsem si to zařídila, kupodivu to vyšlo ... asi náhoda, takže mi to vyhovuje, ale jako (...) nevím co tam bylo špatně ... možná ta benevolence... ? Nevím. Zase můžu být ráda, že mi říká, kam chodí a s kým chodí ... Nevím, jak jinak to udělat.

A: Myslíš si, že ta výchova, kterou vychováváš J se nějak liší od mladejš maminek? (...) Jestli tam vidíš nějaký rozdíl?

B: No asi jo ...

A: A nebo klidně i jakoby v tý svý výchově. (...) Třeba jsi říkala ten režim, že se víc snažíš dodržovat ...

B: Jako oproti jinejm maminkám? Já nevím, já jsem strašnej flegmatik a přijde mi, že ostatní matky hrozně všechno řeší, no ... Já to nechávám prostě tak plynout. Jo, ale mám pocit, že tohle to je prostě tím, jaká jsem, to bylo stejný u holek. Třeba když se bouchly, tak jsem s nima někam běžela, po stopadesátý,

když se bouchly, to samý s J, už to pak člověk neřeší ... Ale nevidím jako, nějaký extra velkej rozdíl.

A: A vůči sobě? Jak jsi vychovávala před tím a jak teďka?

B: (Dlouho přemýšlí) Nevím, člověče nevím, tak je to hodně daný (..) tím internetem, tak když holky byly malý, tak internet nebyl, nebyly ty různý technický vymoženosti, což teď sním mám, takže když se mu líbí nějaká pohádka, tak jdeš a stáhneš si stopadesát dílů, že jo. Tehdá to člověk musel nahrávat, to byl rád, když to nahrál celý a pak to pouštěl na videu, když ta páska byla blbá, tak to neměl. Teďkon prostě, když se ho chceš zbavit, fíkneš ho k počítači, televizi a máš klid, že jo. Takže jsem se jim možná v tomhle směru víc věnovala, protože to nebylo.

A: Jasně. Tak já Ti děkuji mnohokrát za Tvůj čas

Příloha 6 - Přepis rozhovoru s paní R

Rozhovor se odehrával na dětském hřišti, protože respondentka s sebou měla své děti, na pomoc s sebou měla svoji matku, která děti v průběhu hlídala.

Identifikační část:

Věk: 40

Stav: vdaná

Nejvyšší dosažené vzdělání: VŠ

Povolání: asistent auditora

Bydliště (město): Úvaly

Počet dětí: 3

Počet plánovaných dětí: ještě neví

Věk při narození prvního dítěte: 36

Věk při narození dalších dětí: 38, 40

Počet Vašich sourozenců: 3 (bratři, mladší o 2,5;4,5 a 7 let)

O partnerovi:

Věk: 37

Nejvyšší dosažené vzdělání: SŠ s maturitou

Počet sourozenců: 1 (sestra, mladší o 6 let)

A: výzkumník

B: respondent

C: matka respondentky (hlídala po dobu rozhovoru starší děti, má je často na starosti a zaujímá tak velkou část v jejich výchově)

Otázky:

1)

A: Vzpomínáš si na okamžik, kdy jsi si poprvé uvědomila, že by sis si přála mít dítě? Kdy to tak bylo?

B: Ježda, no ... (přemýšlí) Já nevím, tak třeba (..) v 19?

A: Už takhle brzy? (...) a neklaplo to proč?

B: Protože jsem pracovala s dětma, tak jako, mě to tak zaujalo a pak, pak když jsem měla přítele, ale to už jsem byla malinko starší, tak (přemýšlí) většinou prostě když jsem nějak byla zamilovaná, sem chtěla dítě, no ... a pak třeba zas ne tolik.

A: Jasný. A za jak dlouho od toho okamžiku jsi ...?

B: No, to je právě je takový (..)

A: No?

B: (Přemýšlí) No třeba dejme tomu ... jak říkám, to byly vždycky takový období. V jednadvaceti, pak sem ... pak zas dlouho nic, pak v šestadvaceti docela, pak zase (..) dlouho nic, pak asi v jednatřiceti (smích), víš jako?

A: Ano (..) A vázalo se to vždy na toho partnera?

B: No, tak nějak, když jsem byla v tom vztahu.

A: A s manželem jsi byla jak dlouho, než jste si pořídili miminko?

B: No, začli jsme chodit spolu v pětadvaceti, když mi bylo pětadvacet (...)

A: A pak teda jste se rozhodli až ...

B: No, my jsme v podstatě začli se tak nějak snažit, tak (přemýšlí) nebylo to úplně takový zodpovědný rozhodnutí, ale začali ... nebo snažili jsme se od těch šestadvací mých asi, ale jako nešlo to vůbec. Tak nějak jsem to neřešila, protože jsme (přemýšlí) nebyli jsme tak v pohodě finančně, víš?

A: Jasně.

B: A ani to bydlení, školu jsem dodělávala (..) poměrně pozdě jsem ji dodělala (..) takže to tak nějak plynulo.

A: A pak, kdy jste to začali řešit nějak?

B: Tak nějak ... počkej ... poprvé asi fakt v mých ... 33asi tak (...) ale zase se to trošku zaseklo no pak vážně jsme to začli řešit, když mi bylo pětatřicet. Když už jsme si jako řekli, nebo já jsem se vlastně rozhodla, já jsem totiž (.) jsem se dlouho nemohla odhodlat k tomu (.) k tý léčbě vlastně.

A: Takže jste pak byli v nějakým

B: No, v tom centru.

A: Tady v Praze?

B: Uhm,

A: A?

B: my jsme, my jsme, když mi bylo těch 33... 33 mi bylo myslím ... nebo 32 už, tak jsme zkoušeli, jsme byli v ISCARE a v Pronatalu, ale já jsem vždycky vycouvala, mi to nesešlo.

A: Takže vlastně v těch 35 jsi se odhodlala k tý léčbě?

B: No.

A: A měli jste IVF?

B: IVF, no ...

A: A zjistili Vám ?

B: Nejistili nic právě, vůbec nic a vlastně se to podařilo na první pokus.

A: Takže jako podle nich jste byli oba dva v pořádku

B: No, prostě ... je fakt, že oni úplně všechno nezkontrolovali ... nezkontrolovali tu neprůchodnost a ... nějaký ty ... ten hormonální profil mi dělali na začátku, ale myslím, že se má dělat možná i na konci, tak jako ... nevím, no ... na nic se nepřišlo.

A: A Měla jste nějaké zdravotní problémy pak v průběhu těch těhotenství?

B: No, jako takhle ... to první těhotenství nedopadlo úplně nejlíp, sem měla předčasnou porod vlastně

A: A to bylo v kolikátém?

B: No na konci 6. Měsíce se narodila, 26+4, no a jako nevím, jaký byl přesně problém, ale zřejmě nějaká infekce

A: Uhm (...) a pak ty další těhotenství?

B: No, ty byly, ty byly bez problémů.

A: A i ty početí?

B: Jo.

A: A byly vlastně, tak P ten byl v termínu, tak nějak?

B: No, 38 + 1.

A: A R?

B: Ten se narodil 37 + 6

A: Takže taky v pohodě ... A nějaký vysoký tlak ?

B: Ne.

A: Cukrovka?

B: Vůbec, pak už vůbec nic.

A: A manžel si teda děti přál?

B: Přál.

A: A už třeba dřív jak Ty nebo...?

B: No, my jsme o tom začli mluvit tak nějak až po svatbě a vdávala jsem se v jednatřiceti, takže (...)

A: Co pro Tebe znamená práce?

B: No tak jako (...) v práci jsem byla spokojená, celkem (..) důležitý je pro mě, abych práci měla v budoucnu, žádnou závratnou kariéru jsem nedělala a nebudu dělat asi (smích).

A: Co okolí? Setkala jsi se s nějakým tlakem třeba, když vlastně jste to miminko tak až takhle později měli?

B: Spíš jako dřív, že třeba se lidi ptali, kdy budeme mít dítě, tak to jo.

A: A bylo to nepříjemný?

B: No trošku mi to nepříjemný bylo, protože jsem (..) nevěděla co na to říkat

2)

A: Zkusíme se teď vrátit trochu do minulosti, když zavzpomínáš na svoje vlastní dětství, jak by jsi popsala výchovu svých rodičů?

B: No, tak ... jako. Mí rodiče, bych řekla byli hodně zaměstnaní, jako když jsme byli malí. Nebo, ne že jakoby v zaměstnání, ale měli hodně práce takový jako (..) třeba můj tatka stavěl barák a vlastně měla jsem ty mladší sourozence, takže moje máma měla hodně práce v domácnosti, no, byla docela dlouho doma (.) máma, vlastně co jsem já jako byla ještě malá, tak to chodila do práce od mého půl roku a když se narodil brácha, tak měla nějakéj částečnej úvazek a pak už byla doma strašně dlouho, pak až vlastně až nejmladší bratr šel do školy, tak celou dobu byla v domácnosti.

A: Takže nějakých?

B: Asi 11 let byla doma. (...) No a jinak výchova no nevím, tak nějak, nemyslím si, že by byla vyloženě autoritativní. (..) Měla jsem relativně volnost, takovou ... Jako občas teda mamka po mě chtěla třeba nějaký vypomáhání, nebo hlídání nejmladšího bráchy ... no ...

A: Lišil se přístup otce a matky?

B: No, určitě. Moje mamka je taková mírnější, taťka je, no, docela cholerik, ale možná v principu úplně ne, ale jako spíš v tom temperamentu, no ...

A: Že třeba táta rychlejš vyletěl nebo tak?

B: No.

A: A měla jsi pocit, že třeba k těm sourozencům se chovají jinak?

B: No, jako (..) v zásadě úplně ne, možná ke mně jako přísnější byli, protože jsem byla vlastně nejstarší a pak už asi, pak už trochu ochabli a ... jako nejmladšího, nejmladší brácha ten jim dal asi nejvíc zabrat. (Přerušila nás matka respondentky, která v době rozhovoru hlídá dvě starší děti.)

B: Tak ještě rychle o té výchově, když tady mamka není (smích).

A: Takže, jsme si říkaly ten přístup ... A vzpomínáš si na nějakou situaci z dětství, když jsi něco vyvedla? Jak reagovali?

B: Jo, to jo, to si vzpomínám navíc i třeba. Třeba jsem nechtěla něco nosit, nějaký oblečení, tak jsem dostala docela. Nevím, kolik mi mohlo bejt, jestli tak 4, 5 roků a nebo ... no prostě (přemýšlí) jsem se tak nějak vztekala, vymýšlela jsem si a teďko se mi to vrací (smích) .

A: Takže jsi třeba dostala na zadek, když jsi něco ...

B: No od taťky docela jo ... od mamky někdy taky, ale taťka byl takovej, no prostě cholerik. Ale nebylo to zase často, jo prostě (.) jenom (.) v takových nějakých extrémních situacích, kdy on se strašně rozčílil.

A: A třeba chválili vás?

B: No, asi jo. (opět jsme byly přerušeny matkou respondentky)

A: Stane se Ti někdy, že nějak zareaguješ a uvědomíš si, že přesně takto se chovala Tvoje máma nebo táta?

B: No, stane (smích)

A: Vzpomínáš si třeba na nějakou konkrétní, kdy se Ti to stalo?

B: No, občas taky jako prostě (..), vybuchnu tak nějak. (..) A na J jsem i občas musela křičet jako, protože, s ní to byl teda boj jako. Ona byla taková dost náladová, ukňouraná. Právě jsme taky chodily k neuroložce a měly jsme vždycky ve zprávě: Sklony k afektivnímu pláči a bojujeme s tím občas ještě teď. No Juditka není jako nějak extrémně vzteklá, ale ona má takový zkraty jakože prostě jak je unavená, tak staršně vyvádí, ječí hystericky a to spíš možná P bude nebo nevim, on je takovej (..) on je zas děsně tvrdohlavej, strašně a teď ještě ten vzdor do toho.

A: Ano.

B: Takže se to ještě tak jako násobí, takže vlastně každý odpoledne, když ho dávám spát, tak se s ním musím prát jako. Musím se s ním normálně poprat, přeprat ho (smích).

3)

A: Co pro Tebe znamená manželství?

B: No, jako (..) jsem ráda, že jsem vdaná a že to tak nějak funguje.

A: A vadilo by Ti, kdybys nebyla vdaná?

B: No teď určitě jo, dřív možná ne, ale teď určitě jo.

A: A byla jsi požádána?

B: Jo.

4)

Zkuste se zamyslet a popsat, jakým způsobem vychováváte vlastní dítě/děti? (Co je pro Vás ve výchově důležité, jak trestáte a chválíte ...)

B: No, snažím se, aby nebyly takový moc rozmazlený. Ale je fakt, že třeba něco jako víc řeším. Třeba teď řeším dost školky, jako víš.

A: Jako že výběr školek?

B: No, no a tak nějak, nevím, jestli se mi to podaří, oni jsou ještě malí, ale tak nějak bych chtěla aby měli smysl pro zodpovědnost, aby si našli něco, co je baví. Trestání, chválení, to taky?

A: Hm.

B: Tak, testy, no občas i plácnu, ale nějaký velký tresty zavedený nemám, akorát teď, teď jsem jeden využila, nevím, jestli to bude fungovat, ale schovala jsem J všechny sukýnky a šatičky, protože jako přihlásila jsem jí do tanečků. Chtěla tam chodit. Dvakrát jako v pohodě všechno a pak se nějak zasekla, něco se jí stalo, zasekla se a teď prostě nechce a dělá tam ale strašný scény jo jako, hrozný úplně. No a tak jsem jí pohrozila, že ty sukýnky a šatečky nebudou (..) ale jinak takový nějaký, že bych jako dávala do nějaký vedlejší místnosti, to ne (..) nebo nevím, co ještě se může, jaký tresty ještě existují pro tak malý děti ... ?

A: Tak to je různý, no ... A třeba, když Tě neposlechne, tak jak reaguješ třeba, když se začne vztekat nebo nechce třeba dělat, co potřebuješ, aby v tu chvíli udělala.

B: No, tak prostě jí to nějak vysvětlím, řeknu, že ne, že to nejde takhle a někdy pak už i zakřičím. (...)

A: Hm.

B: Ale J relativně tak jako poslouchala, vid'?' (obrací se na svoji matku, která již sedí vedle nás a stará se o děti) nebo ...

C: Tak ono je to podle spíš podle nálady, jak jsou vyspalí...

B: Ona má právě takový ty amoky občas, jako že ...

C: A on taky někdy (P).

B: No tak jako P jo, ten, P se teď vzteká.

C: Jemu řekneš třeba, budeš se houpat a on řekne: „Ne“ a chce.

B: No to je, on na všechno říká ne, no. Nebo chceš jíst? Ne. Půjdem spinkat? Ne. ... No a strašně se hádaj a perou o zapínání pračky.

C: Nebo mobil.

B: Jo a o mobil se perou, oba rádi telefonují ...

A: A třeba žárlili na sebe?

B: No, tak jo. Jako třeba když bylo miminko, tak třeba, když jsem vzala do postele, tak třeba to jo, i J i P.

C: Rychle chtěli taky.

B: No ale ze začátku vůbec, když byl malej R, tak to bylo strašný spaní jejich, vztekali se. Teď se jako zlepšili ve spaní, ale zase teď míň poslouchaj. Tak jsme ... byli jsme dost nemocní, to jsem právě v tý výchově trochu ... byla jsem prostě míň důsledná a hned je to vidět, ale tak jako se snažím. U J jsem se hodně snažila o režim, protože ona je na to hodně citlivá. Jako nevím, čím to je, jestli tou nedonošeností, prostě takový jako (.) je taková víc ukňouraná, než P a R.

A: A u těch dalších dvou?

B: No, právě, že teď ten režim právě moc nemáme, ještě tak s těma dvěma, celkem to jo, protože u tý J to bylo hrozně důležité, aby chodila spát třeba nejdýl v půl druhý. No a P už právě ten režim už tak moc nemá.

C: Ale hele, dám ho spát a on jde opravdu od těch 7, Dneska teda jak začal radiobudík, nebo to rádio, tak on se jako pak probudil, a to říkal „Babi, tady“ a pak „Babi, hami“ a loudí, abych vstala a víš co, večer když si lehne do postele, tak si vymýšlí, přitom je najedenej, říká hami.

B: Jo, to on říká.

C: A já mu říkám, hami bude zítra a čeká, jestli půjdu nebo ne...

B: No... pevný plán, to právě už nemáme moc, takhle, chodí do školky jako

A: J ?

B: Ano, ale jenom jednou týdně právě.

A: A to je státní nebo soukromá?

B: To je soukromá taková školička (..) a teďko do těch tančků jsme začali nějak začátkem března.

A: A to má taky jednou týdně?

B: Ano.

A: A tady někde v Praze?

B: Ano. Dneska máme náhradní hodinu, že v pondělí jsme chyběli.

A: Tak, a s P něco?

B: Takhle, ještě vlastně vloni jsme chodili do sokola třeba, jo? To chodili vlastně J i P, ale teďko s P nechodim nikam asi.

A: Jak by jsi popsala sebe jako rodiče?

B: (smích) No ... strašně ... strašně hodná maminka (smích) No?

A: Tak třeba jestli seš trpělivá?

B: Jako myslím si, že jo, že se docela snažím jako, jak jsem z těch dětí taková poprděná.

A: A důsledná?

B: Důsledná se snažím být, ale říkám, teď jsem dost polevila. Jak jsme byli doma, tak jsem jí nechala třeba hodně pohádky a myslím si, že se to teď projevuje, ale jako snažím se, nebo třeba aby nějaký čokoládky nejedli před jídlem, protože to byl jako taky boj s J kolem toho třetího roku, protože ráno vstala a řekla „Chci čokoládku“. A já jsem teďka taky musela přikročit k zastrašování, jak se mi hodně vzteká, tak používám Polednici a Klekánici, trošku to zabralo

A: Na J?

B: Na P, protože pak jako ...on je hrozně umanutej a je to těžký. A nebo má strašnou výdrž, jezdí na odrážedle a to ujede kilometry a já se ho ptám, mám ti jí vzít a to ne ne ne a až domů dojede.

A: Vzpomínáš si na nějakou situaci, kdy jsi byla bezradná?

B: Jako s dětma?

A: Ano.

B: (Přemýšlí) Jako nevím, jestli to byla velká bezradnost, ale jak byl P nemocnej před Vánoce, 3 týdny v kuse měl nějaký, nejdřív měl laringitydu, pak nějakou hnedka střevní chřipku a pak ještě měl něco, říkali, že to je angína, tak to mi přišlo takový nekonečný, ale nevím, jestli to byla bezradnost, to bylo náročný.

A: Pokud Vás dítě neposlechne, jak reagujete?

B: No, tak asi (přemýšlí) podle situace, no, někdy ... třeba J to mužu vysvětlit nějak, můžeme si to vyříkat, ale P to nevysvětlím, na toho musím striktně. Ne, tohle se nedělá!

C: Já mu vyhrožuju panem Baudyšem

B: No, ty máš pana Baudyše

C: A psa. Hele, Ben se zlobí a chce spinkat a už má zavřené oči, tak on ani mu neříkám, ať zavře oči a on je má taky zavřené a teďka mu klepou, jako (smích) a v pěti minutách usne

B: On pak usne rychle, ale

C: A někdy Ben začne štěkat, a on „Ben, haf haf“ a já mu říkám, vidíš, už se zlobí a chce spinkat a teď ty zlobíš a spi! A on zavře oči a včera usnul za 5 minut.

B: A někdy i zakřičím, no

A: Podle čeho se při výchově řídíte?

B: No, tak knížky jsem nějaký přečetla, ale jako neřídím se úplně. Možná, že u tý J jsem pak byla trošku víc, jako (přemýšlí) Takhle, já jsem jí před tím víc ustupovala, jako že třeba kňourala, tak jsem všeho nechala a šla jsem k ní si hrát, jo. A to jsem třeba změnila na základě knížky. No jinak internet nevim, jako čtu si tam něco, co mě tak ...

A: A pamatuješ si jakou knížku?

B: Jo, od Prekopový nějaký knížky, právě Malýho tyrana (smích), na základě toho jsem pak trochu změnila, ten svůj přístup, protože u ní zrovna vidím takový ty rysy, co tam popisovala. A ještě nějaký knížky jsem od ní četla, nějak o tom prvorozeným dítěti a ještě možná jednu a to nevim. Četla jsem i Koncept kontinua, no tak to беру trošku s rezervou (smích), ale tak jako nošení v šátku se celkem osvědčilo, to je dobrý

A: Nedáváš nože a nečekáš u jámy? (smích)

B: Ale tak jako, J jsem nechala ...

A: Je něco, co by jsi ráda změnila ve způsobu výchovy?

B: (Přemýšlí) No, nevim, no ... tak ... možná můžu pořád zlepšovat tu koordinaci, víš jako všechno to nějak sladit. To jako asi

A: To jako máš můj obdiv (smích) já mám co dělat s jedním (smích)

B: Jako s těma dvěma se to dalo celkem (..) jako já si myslím, že ty dvě děti jsou možná lepší než jedno, protože ony se spolu pak i zabavěj, no ... a uspávání jsem měla vyřešený tak, že sem J dala do kočárku, P do šátku a takhle jsem je uspala a pak jsem ho dala do postýlky třeba, ale teď se třema je to horší. A teď ještě vztekací batole, no ...

A: Jasný ... a poslední otázka. Myslíš si, že je Tvoje výchova v nějakém ohledu odlišná od mladších žen?

B: (Přemýšlí) No, (..) jako nevim, nevím jak vychovávají mladší ženy ... moje mamka byla mladší matka ... možná, že o tom víc jako přemejšlim. Jako je fakt, že teď řeším tu školku dost, chtěla bych docela zkusit tu lesní, to mě jako

zaujalo a ... a třeba o očkování se zajímám, ale to taky díky internetu, že jo. Kdyby nebyl, tak ...

A: A očkujete normálně nebo?

B: No, normálně ne právě, ještě jsem to posunula, J to měla že jo posunutý, a pak P jsem to posunula a R není očkovanej zatím. Tohle nějak řeším, nevím, čemu mám věřit.

A: Tak já Ti mockrát děkuji.

Příloha 7 - Přepis rozhovoru s paní D

Rozhovor se uskutečnil v restauraci v době oběda, respondentka si odskočila z práce.

Nejprve jsme společně vyplnily identifikační část, po té jsem přešla k vlastním otázkám.

Identifikační část:

Věk: 38

Stav: vdaná

Nejvyšší dosažené vzdělání: SŠ s maturitou

Povolání: administrativa

Bydliště (město): Praha

Počet dětí: 1

Počet plánovaných dětí: 2

Věk při narození prvního dítěte: 36

Věk při narození dalších dětí:

Počet Vašich sourozenců: 1 (o 2 roky mladší bratr)

O partnerovi:

Věk: 39

Nejvyšší dosažené vzdělání: SŠ s maturitou

Počet sourozenců: 2 (o 4 roky a o 12 let mladší bratr)

A: výzkumník

C: respondent

Otázky:

1)

A: Vzpomínáš si na okamžik, kdy jste si poprvé uvědomila, že by sis si přála mít dítě?

C: No, vzpomínám. (smích)

A: Tak jestli bys mi o tom mohla něco říct?

C: Našla jsem chlapa, s kterým jsem si říkala, že založit rodinu by nebyl špatný nápad a prostě jsme se o tom pobavili a domluvili jsme se, že by to šlo.

A: Kolik Ti bylo v té době let?

C: 35

A: A do té doby jsi miminko nechtěla?

C: Tak já už jsem ho chtěla delší dobu, ale nebyl k tomu vhodný partner. Já už jsem ho chtěla už asi tak rok před tím, ale Petr (manžel) se na to ještě asi necítil nebo já nevím (..)

A: Ale až s tímhle partnerem jsi chtěla dítě, před tím ne?

C: Ano, ano ...

A: Takže od nějakých ...

C: 33 ...

A: A ty jsi říkala, že jste se teda rozhodli a za jak dlouho se zadařilo?

C: Za 4 měsíce.

A: Byly s tím nějaké komplikace?

C: Ne.

A: I třeba v době těhotenství? (..) Vyšší tlak, cukrovka?

C: Ne.

A: Byla jsi na odběru plodové vody?

C: Ne.

A: Nemuseli jste?

C: No chtěli mě tam poslat, ale tím že mi brali krev, tak řekli, že nemusím, že není potřeba. (..)

A: A porod?

C: Porod, jsem přenášela, takže porod byl nakonec vyvolávaný.(..) a nakonec byl ukončený císařským řezem (...)

A: Pro nepostupující porod?

C: Ano, malý se zasekl a nepostupoval dál. (...)

A: Tak ... Co pro Tebe znamená práce ?

C: (..) No, práce mě baví ... styk s lidma, protože ho potřebuju. Já bych ... já se přiznám, že jsem máma, která své dítě miluje, ale nedokáže s ním zůstat doma. A ... já potřebuju ty dospělé ke svému životu a hlavně ke svojí psychické pohodě. Takže .. práce je pro mě .. život je hodně nadnesené, ale velmi důležitá.

A: A jak dlouho jsi byla s malým doma?

C: Půl roku.

A: Půl roku?

C: No asi 7 měsíců, protože do toho jsem si vzala dovolenou, takže to bylo asi 7 měsíců.

A: A pak jsi se vrátila na částečný?

C: Na částečný úvazek, ano ...

A: S tím že na hlídání ...

C: Mám paní na hlídání a pána na hlídání. Je to rodina a oni se střídají. Moje dítě má ten komfort dva dospělé na jedno dítě.

A: A v pohodě? Když jsi pak musela jít do práce, jak jsi se cítila?

C: Byla jsem ráda, ale zároveň jsem měla takové ty výčitky, protože jsem byla masírovaná tím okolím, že odejít od tak malého dítěte je hřích a v práci mi to dávali a ještě dávají stále najevo (smutně).

A: A to kvůli tomu okolí?

C: Ano (..) I když někdy si říkám, že by bylo fajn s ním být doma, ale jsem s ním doma 14 dní a jsem ráda, že jdu do práce (smích).

A: A ještě jsem se chtěla zeptat, setkala jsi se s nějakými tlaky z okolí, když jsi ještě dítě neměla?

C: A tak samozřejmě máma se zeptala kdy už, ale jako že by kamarádky nebo takový, to ne, to spíš z té rodiny.

A: A ty jsi byla vdaná jak dlouho?

C: (Přerušila mne) Já jsem nebyla vdaná, já jsem se vdávala až když se Ondřej narodil. Ona manžel říkal, že nejdřív chtěl vědět, jestli jsem plodná a pak až se rozhodl, že si mě vezme (smích).

2)

A. Zkusíme se teď vrátit trochu do minulosti, když zavzpomínáš na svoje vlastní dětství, jak by jsi popsala výchovu svých rodičů?

C: (Přemýšlí) Asi přísnější (...) Jako na svoje dětství nevzpomínám jako špatně, to ne. Měla jsem mladšího sourozence, tak možná tím to bylo horší, že on byl protěžovanější a já jsem byla ta, která mu měla ukázat, naučit, pomoci, dát ... Takže takhle, ale jinak to nebylo ... měla jsem babičku a to bylo fajn, ta byla na mé straně.

A: A lišil se přístup, jakým Tě vychovávala máma a táta? Byl tam mezi nimi nějaký rozdíl?

C: No táta chodil do práce a máma taky a tak drželi tak nějak při sobě, co si myslím, že je celkem důležité, aby to dítě vědělo, že když ho někdo potrestá, tak nemůže jít za tím druhým ...

A: Vzpomínáš si na nějakou situaci z dětství, když jsi něco vyvedla? Jak na to reagovali rodiče?

C: Přepisovala jsem si známky, ale tím blbým způsobem, z těch dobrých na ty horší, nevím proč. A dostala jsem teda opravdu hodně na zadek, ale opravdu hodně a dostala jsem důtkami od táty. Na to si pamatuju, to jsem byla úplně ...

A: A když Tě trestali, jakým způsobem?

C: Já jsem dostala na zadek (..) jako samozřejmě, že mě napomínali, ale když to překročilo určitou mez, tak jsem holt dostala na zadek.

A: A odměňovali Tě nějak rodiče?

C: (Přemýšlí)V jakém smyslu?

A: Chválili Tě, podporovali ... ?

C: Tak to jo, jako, Když se mi něco povedlo, tak to mě pochválili. Když jsem něco chtěla, já nevím, že jsem třeba chtěla tancovat, tak to mě podporovali, protože se mi to líbilo a bavilo mě to.

A: A motivovali Tě nějakou odměnou?

C: Jestli myslíš třeba bonbon nebo peníze, tak to ne. (...)

A: Měla jsi třeba v dětství pocit, že by Ti něco chybělo?

C: Ne.

A: Stává se Ti, že třeba nějak zareaguješ a uvědomíš si, že takhle reagovali Tví rodiče?

C: Ano a velmi často (smích)

A: Třeba kdy?

C: Já jsem hodně výbušná a to mám po tátovi ... takže ... chudák můj manžel (smích) A co se týká výchovy, tak já jsem hodně dlouhou dobu klidná, ale potom to prostě začne lítat (...)

A: Takže třeba když Tě malý neposlechne po několikáté, tak ... ?

C: Já počítám, potom se ho zeptám, jestli chce fakt dostat na prdel a pokud už ani po tamtom neposlechne, tak prostě dostane na tu prdel, protože jako, ve dvou a půl letech se mnou cvičit nebude jako.

A: A často Tě takhle pokouší?

C: Ne, ne. On, on ví, že já, že u mě není od slova daleko k činu. Takže on si to rozmyslí. On zase má, on to v té hlavičce má celkem srovnané, takže než brečet když ví, že by ho bolela prdel, tak jí, že má radši poslechnout.

3)

A: Co pro Tebe znamená manželství?

C: (Přemýšlí) Manželství ... ?

A: Hm.

C: Že na všechno dobré i špatné jsme dva a že mám o koho se opřít. (..) a někdy druhé dítě v rodině.

A: Kdybys nebyla vdaná, tak by Ti to vadilo?

C: Hm, kdybych nebyla vdaná a neměla dítě, tak by mi to nevadilo asi. Ale tím, že máme dítě, tak bych to chtěla tak nějak nějakým způsobem sjednotit a prostě ... a zase ... to je ta masírka společnosti. Máš dítě, měli byste být manželé a všichni se jmenovat stejně, takže ona to ve finále hrozně ovlivňuje společnost a to jak seš vychovaná.

4)

A: Zkus se zamyslet a popsat, jakým způsobem vychováváš vlastní dítě?

C: V lásce a pohodě (smích) a snažím se ho chápat, být tolerantní. Chválím, tleskám, výskám a odměňuju. On velmi rychle pochopil systém odměny nebo motivace něco za něco. Takže když se vyčural do nočníku, dostal bonbon a díky tomu se naučil chodit na nočník. Takže čurání bonbon, kakání dva bonbony a šlo to. Jako někomu se to nelíbí, budiž, ale díky tomu se naučil chodit na nočník. Takže ... takže takhle.

A: A tresty?

C: Tak jak jsem říkala, počítám a pokud neposlechne tak dostane na zadek, ne na hlavu, ale dostane na zadek jako, nebo přes ručičku když něco začne rozbíjet jako. Nejdřív je to na domluvě a když domluva není možná tak bohužel se stane tady toto.

A: Jak by jsi popsala sebe jako rodiče?

C: (přemýšlí) Já si myslím, že jsem milující máma a že jsem dobrá a spravedlivá máma. Teda tím, že chodím do práce, tak mu můžu dopřát víc věcí a doufám, že se na mě kvůli tomu nebude jednou zlobit. Já si myslím, že jsem mu dopřála hezké dětství, díky tomu není na mě tak závislý, takže se nebojí lidí a má lidí rád. Tak já přemýšlím, že má někoho jiného, kdo se o něj stará, že ho to nějakým způsobem nepoznamená.

A: Ty máš částečný úvazek?

C: (Přikyvuje na souhlas)

A: Vzpomínáš si na nějakou situaci, kdy jsi se cítila při výchově bezradná?

C: (přemýšlí) Když brečí a nevím proč a ve finále ani on sám neví.

A: Jak vypadá denní program Vašeho dítěte?

C: V 7 ráno budíček, pustím mu pohádku, posadím ho na nočník, nachystám čaj, většinou si dá mlíko, obleču jeho a jdeme na zastávku, kde ho předávám na hlídání, po cestě mu koupím rohlík, takže stlačí rohlík. U nich má svačinku, oběd a pak mi ho přivázejí a pak jsme doma spolu, hraje si. On hrozně rád kouká na pohádky, ale většinou to má jako kulisu a běhá okolo a

pokud někam jdeme, tak většinou jdeme do dětského koutku do Kotvy do Kulíšku a nebo za nějakou kámoškou, aby byl aj v kontaktu s jinými dětmi.

A: A nějaký kroužky?

C: Ne. ... my chodíme na plavání teda. A to ho teda baví hodně.

A: A to chodí od kolika let?

C: Rok a půl měl, když jsme tam začali chodit.

A: Pak tady mám další otázku, což jsme si už v podstatě řekly, pokud vás dítě neposlechne, jak reagujete? Ty jsi říkala, že počítáš a když neposlechne tak dostane na zadek.

C: No, ono to už fakt musí být. To takhle vyznělo jako raz, dva, tři a prásk. To je nejdřív: Ondrášku, pojď se oblékat. Ondrášku, prosím, pojď se oblékat. Ondro, chceš dostat na prdel? Poprvé, podruhé, potřetí ... Ondro?!? Syn se jde oblékat ... Takže takhle

A: Jasný

C: My máme systém do kouta, takže ještě posíláme do kouta, abychom mu nic neudělali a už má nás tak strašně na háku, že tam chodí sám. A nebo se s brakem sebere a odejde do ložnice a zavře za sebou dveře. A to člověk jenom kouká a říká si no ... a co budu dělat až mu bude patnáct? A myslím si, že tady v tom jsou všechny příručky úplně na nic, protože na každý dítě platí něco jiného. Mám známou, která by to dítě mohla seřezat pomalu do krve a výsledku se stejně nedopídí, takže je zbytečné ho ve finále trestat.

A: Podle čeho se ve výchově řídíš.

C: Instinktem. Já jsem žádné knížky ani brožurky nestudovala. Jediná knížka, kterou jsem si přečetla a ještě tam zběžně, jmenovalo se to Něžná náruč rodičů a bylo to spíš o tom jak dítě držet a jak s ním manipulovat, než jak ho vychovávat a to bylo všechno, víc jsem nečetla.

A: A když si nevíš rady?

C: Jako když si nevím rady ohledně čeho? Jako co se týká jeho, tak to zvládnou vždycky a pokud mu něco bylo a já jsem nevěděla, jestli mu dát prášek nebo zábal nebo co by to mohlo být, tak jsem volala mámě. A když nevěděla, tak jsem zavolala normálně doktorce a nebo jsme se o tom bavily ještě s holkama na internetu na emiminu, tam je vlastně skupinka holek, co se nám narodily děti skoro všechny v září, tak tam to spolu ještě konzultujeme. Třeba teď se mu objevilo, má strašně suché ruce a já jsem ho mazala olejem od Hippu, ale nepomáhalo to, tak jsem se zeptala holek, co na to a poradily mi krém, já jsem ho koupila, tři dny jsem mazala a zmizelo to, takže takhle. Takže máma, internet, doktor.

A: Je něco, co bys ráda ve způsobu, jak vychovááš, změnila?

C: Asi ani ne, protože by to nemuselo bejt k dobrou věci (smích).

A: A s manželem se shodujete ve způsobu výchovy?

C: Manžel mi párkrát udělal to, co jsem mu říkala, že udělat nesmí. Že já jsem malého potrestala a on mu řekl, Ondrášku, pojď si ke mně postěžovat. Tak, to jsem řekla Petrovi, že mu to při první dobré vrátím, tak to se zarazil a udělal mi to zatím teda jenom dvakrát. Vytočila jsem se do maxima tady tímhle, takže jinak většinou spolu souhlasíme, souhlasíme spolu.

A: A myslíš si, že je Tvoje výchova v nějakém ohledu odlišná od výchovy mladších žen?

C: Já nevím, jestli mladší jsou víc tolerantnější a je jim to jedno, já nevím. Já si myslím, že i 35letá ženská může být tak benevolentní, že jí to děcko může skákat po hlavě, jí to bude putna a tohle udělá 18tileté, tak ho prostě seřeže ve finále už potom. Takže já si myslím, že tohle není o věku, ale o nátuře té ženy. Protože já jsem měla mladé rodiče a normálně jsem dostala důtkami, takže si nemyslím, že by to bylo s věkem jako (smích). A je pravda, že už to potom fungovalo tak skvěle, že když už jsem potom zlobila přes příliš, tak se stačilo jenom podívat nahoru do míst, kde byly ty důtky a já jsem se v tom momentě zklidnila. Takže to mělo i poučný efekt. Tak jako má na Ondru, když se zeptám „Chceš dostat na prdel?“ A on se zklidní.

Příloha 8 - Přepis rozhovoru s paní I

Rozhovor se odehrával u respondentky doma.

Identifikační část:

Věk: 37

Stav: svobodná

Nejvyšší dosažené vzdělání: SŠ s maturitou

Povolání:

Bydliště (město): Praha

Počet dětí: 1

Počet plánovaných dětí: -

Věk při narození prvního dítěte: 35

Věk při narození dalších dětí: -

Počet Vašich sourozenců: 2

O partnerovi:

Věk: 33

Nejvyšší dosažené vzdělání: VŠ

Počet sourozenců: 2

A: výzkumník

B: respondent

Otázky:

1)

A: Vzpomínáte si na okamžik, kdy jste si poprvé uvědomila, že byste si přála mít dítě? Řekněte mi o tom více ...

B: No, jednoduše když sem potkala současného partnera. Bylo mi 33 let a vlastně jsme si to řekli hned na začátku co očekáváme, hned sem děti nechtěla, ale nakonec bylo kolem tolik těhotných kamarádek a nebo už děti měly, až sem začala uvažovat více a více..

A: Za jak dlouho od toho okamžiku jste se rozhodla si dítě pořídit?

B: Prakticky současně, ale přítel v té době ještě připravený nebyl, vysadila jsem prášky v září 2009, ale úplné snažení nakonec bylo až od února 2010. Ono se přimotalo pár problémů ve vztahu díky tchýni. Všechno bylo asi i dost rychlé, ale ono to pak tak nějak přišlo samo, když už jsme se zas tolik nesnažili (smích).

A: Měla jste nějaké zdravotní problémy?

B: Ano, celé těhotenství. Docela dlouho sem zvracela a trpěla ranními nevolnostmi, které ale nebyly jen ráno ale celý den, asi do 4-tého měsíce. Následovalo skřípnutí nervu, špatně se mi chodilo, těhotenská cukrovka, otoky, kvůli kterým sem byla i týden v nemocnici, celkově nevzpomínám na těhotenství, jako na to nejkrásnější v životě ženy.

A: Co Váš partner, přál si děti on?

B: Přítel chtěl děti dřív než já, tedy jako byl rozhodnutý. Během našeho vztahu, poměrně krátké doby se to obracelo, nejdřív on, pak sem k tomu dospěla já a nakonec vlastně až potvrzením těhotenství a po měsíci nejistoty, kdy sem nevěděla zda je vůbec rád, byl moc šťastný.

A: Co pro Vás znamená práce?

B: Nutnost (smích) no a taky peníze na to, aby člověk mohl existovat a hlavně sem si vždy vybírala práci, aby mě hlavně bavila a chodila sem do práce ráda. Kariéru sem možná nějakou malou dělala a jeden čas byla dost ambiciózní, ale časem to přešlo a nyní se to uklidnilo úplně, ale ono to zase přijde, až zase budu chodit do práce, možná...uvidíme.

A: Setkala jsi se s nějakými tlaky ze strany okolí kvůli tomu, že jsi ještě neměla děti?

B: No jéje, tak hlavně od našich, od mámy a od babičky a v práci a všichni se mě ptali kdy budu mít děti. Hele to bylo hlavně, jak já jsem se vdala ve 23 nebo skoro ve 24, takže už tenkrát si každý myslel, že vdát se nutně znamená mít rovnou rodinu, naštěstí jsem se rychle rozvedla, takže se mě po tom potěch 25 přestali ty lidi ptát, ale kolem třicítky to přišlo znovu a po třicítce to sílilo a v době, kdy jsem se rozhodla ty děti mít, kolem tý třiatřicítky se všichni přestali už ptát, protože jsem na ně už byla zlá (smích).

A: To radši vzdali (smích).

B: Přesně tak.

A: A jak jsi to vnímala?

B: No mně to hrozně obtěžovalo, proto se žádný z mých kamarádek, který ještě děti nemaj neptám, kdy je hodlaj mít (smích).

A: Jasný, děkuji.

B: To mně teď napadla ještě jedna otázka, to nevím, jestli tam budeš mít, že strašně nesnáším, když se mě někdo zeptá kdy budu mít druhý.

A: Jo, to tu pak taky mám otázku počet plánovaných dětí (smích).

2)

A: Zkusíme se teď vrátit trochu do minulosti, když zavzpomínáš na svoje vlastní dětství, jak by jsi popsala výchovu svých rodičů?

B: No nás vychovávala prakticky jenom máma, protože táta, ten nebyl doma prakticky vůbec. Pamatuji si nejvíc tátovi zákazy když mi bylo šestnáct, on mi nedovolil nic, máma byla hodnější.

A: Např. jak k výchově přistupovali? Lišil se přístup otce a matky? (případně přístup rodičů k sourozencům) Povyprávějte mi o tom trochu ...

B: Určitě lišil, máma na nás byla sama a táta "vychovával" jen když přijel, bohužel si pamatuju spíš to negativní z jeho strany, seřvat, seřezat. Hezčí chvíle sem asi zapoměla. Byly v hodně raném dětství, kdy s náma táta chodil ven dělat blbiny, učil nás na kole, tenis, lyžovat. Přístup k sourozencům byl taky rozdílný, máma rozmazlovala nejmladšího brácha a táta ho zase nejvíc trestal.

A: Jakým způsobem Vás rodiče trestali?

B: Tak táta doma moc nebyl, takže to bych moc neřekla, máma ... no já myslím, že tak přiměřeně?

A: A třeba nějakým zákazem?

B: No jasně (smích), zaracha jsme měli, nesměli koukat na televizi a podobný věci. No to oni to ... Naši byli v tom přísní, když něco zakázali, tak se to splnit muselo. Neexistovalo nějaký prominutí trestu.

A: A jak vás odměňovali?

B: No vším možným, sladkostma nebo i peníze, ale že by nás nějak často trestali nebo odměňovali, to ne ...

A: Stane se Tím někdy, že nějak zareaguješ a uvědomíš si, že přesně takto se choval tvůj otec nebo matka?

B: Jo. (smích)

A: Zkus si vzpomenout na nějakou situaci a povědět mi o ní víc.

B: (Stále se smíchem) Vždycky jsem říkala, že nikdy nebudu dělat to co dělala máma a táta, že se tak nikdy nebudu chovat ke svým dětem a myslím, že chovám.

A: A co třeba?

B: No to zvyšování hlasu nebo jsem řekla, že Elišku nikdy neplácnu ... To se nedá. (vesele) No ... řekla bych ... že jsem úplně stejná.

3)

A: Co pro Vás znamená manželství, jste nebo byla jste vdaná?

B: Vdaná jsem byla a teď už nejsem (smích)

A: A chtěla byste?

B: Vdát bych se chtěla, protože jsem se poprvý vdávala z nesprávného důvodu, protože jsem si to jako holka vysnila, že to je prostě věc .. jako že budu mít svatbu jako princezna a bla bla bla a vlastně to postrádalo takovej ten smysl vytvořit rodinu (..) a když už jsem jí konečně vytvořila (smích), tak zas partner to nepovažuje za důležitý.

4)

A: Zkus se teďka zamyslet a popsat, jakým způsobem vychováváte vlastní dítě? (...) Třeba co je pro Tebe ve výchově důležitý, jak trestáš, chválíš.

B: Tak ona je zatím ještě maličká, ale (..) já jsem asi ta mírnější (smích) a L je ten přísnější, i když jsem si myslela, že to bude naopak. A taky jsem si vždycky myslela, že já budu ta víc startovací a nakonec to není tak, jakože já jsem víc startovací.

A: A shodnete se s L ve výchově?

B: Jako (přemýšlí) zásadně asi jo, jako jenom v drobnostech ne, ale to se asi taky ukáže teprve časem, protože je E ještě malá. Sice se říká, že se dítě formuje do 4 let, ale já mám pocit, že do těch 2 let ho moc formovat nejde, to je spíš o tom hlídání zatím. Samozřejmě už je z ní takovej malej rozcabenec, tak já jsem s ní pořád, takže (.) já už sem v klidu, že jo ... mně už spousta situacích

nechává klidných, ale tím, že L že jo se s ní vidí jenom večer, tak jako nezná ještě ty její ... jakoby nálady a nebo spíš se s ní setká v době, kdy už je to k večeru jako že bejvá samozřejmě už protivnějšší, unavenějšší, ted' on je taky protivnej a unavenej z práce, že jo, takže se to občas tak setká (smích) ... dle mého názoru na ní třeba zbytečně jakoby zlej ... nebo (..) jako zlej. Prostě zbytečně na ní zvedá hlas. Jako je fakt, že teda jsem si vždycky říkala, že bych chtěla být hrozně taková ta trpělivá a vysvětlovat a jako neřvat, nezakazovat (smích) Ale ono to v určitý fázi prostě nefunguje to vysvětlování, takže se samozřejmě zakřičí i plácne jako ale je to zatím malý dítě, takže nás zkouší, kam až může (smích).

A: A kdybys měla popsat sebe jako rodiče?

B: No, tak jako moc velkou trpělivostí teda taky neoplývám, to teda fakt ne, ale jinak si myslím, že budu asi tak jakoby podobná jako mamka v tomhle tom, že rozhodně nebudu E nikdy cpát do ničeho jako, co by nechtěla. Že ... říkala jsem si, že to budu dělat tak jakože, když mi řekne, že něco chce dělat, tak jí v tom budu podporovat asi až to pak bude. Potom uvidím, zas kdyby vymýšlela nějaký blbosti nebo když třeba budu tušit, že na to fakt jako nemá, tak jí to třeba jako nějak vysvětlím a asi jí to nechám zkusit, protože z vlastní zkušenosti to vím, že dokud jsem si něco nevyzkoušela, tak jsem si nenechala do něčeho kecat a myslím si, že E zdělila moji povahu v tomhle tom, takže to bude takovej (..) průzkumník a rozhodně si do ničeho nebude chtít nechat mluvit (smích). (...)

A: Dobře, děkuji. (..)Vzpomínáš si na nějakou situaci, kdy jste se cítila při výchově bezradná?

B: Bezradná ... (přemýšlí) Bezradná jsem se cítila akorát (..) v době, kdy jsem se pokoušela E, když jsme přijely z porodnice, kojit a nešlo to (smutně). Jinak ve výchově jako takový ne.

A: A Jak vypadá denní program Vašeho dítěte?

B: Program máme vlastně podle ní. Vysloveně se řídí E, podle toho jak se probudí a jestli ten den máme naplánovaného něco dlouhodobějššího, nějakěj vejlet nebo návštěvu, nějakou zájmovou činnost, ale pokud nemáme nic jako pevně stanovenýho, že musíme někde bejt, tak je to podle toho, jak se probudí, jaký je venku počasí a tak ...

A: Musí chodit spát ve stejnou dobu a jíst přesně ve stejnou dobu a ...

B: Je to vždycky přibližně, jakoby s tím spaním to se snažíme, že jo směřovat do určitý stejný doby, ale není to, že by v 6 už spala, ale tak jako cca ... To je to samý i s tím vstáváním, i s tím dopoledním, teda spíš odpoledním spaním. Není to striktně daný, že v 11 jde do postýlky, ale mezi 12 a 1, spát mezi 8, 9

A: Ano

B: A tak, no ...

A: Dobře, děkuji Ti. (..) Pokud Vás dítě neposlechne, jak reagujete?

B: He ... Neposlechne jednou, vysvětlím (smích), neposlechne podruhé, vysvětlím, neposlechne potřetí, zvýším hlas a když dál neposlouchá(.) no, tak někdy (..) dojde jako to, že ji člověk, když něco udělá a dělá naschvál, tak přijde to, že ji člověk přes tu ruku plácne, ale E momentálně stačí, ona to nějak špatně začla snášet, když se na ni fakt jako zvýší hlas. Ona už totiž jakoby zjistila, že (..) když křičíme, že jí je to jakoby nepříjemný, víc nepříjemný, než když jí pláceme přes ručičku. Takže teďka je nová móda u nás, jakmile se zvýší hlas, tak je strašně ublížená, že co jsme si to dovolili na ní vůbec ten hlas zvýšit. Takže na to jsme se teďka začali soustředit, že začala bejt na to teďka nějaká moc přecitlivělá. (..)

A: Podle čeho se při výchově řídíte?

B: (přemýšlí) Podle čeho, jo? Podle citu (smích).

A: A nějaké knihy?

B: Ne.

A: Internet?

B: Ne.

A: Jenom podle svého citu ...

B: Tak nějak podle sebe, nikdy jsme si nečetla nic o tom, jak bych měla dítě vychovávat, jako možná jenom když je něco popsany v těch časopisech, jako v mamince o nějakým období, jako třeba o období vzdoru, tak si to třeba přečtu a

nějaký rady si z toho jakoby (.) asi (..) vemu, ale vesměs je to podle mě nebo co řeknou kamarádky, víš, od ostatních kamarádek a tak ... Takže se vlastně nedá říct, že úplně podle sebe. Něco si člověk vyčte, ne v knihách, ale třeba někde v časopisech a nebo to slyší v televizi nebo zkušenosti kamarádek, který už děti maj.

A: A třeba s rodiči se radíš o výchově?

B: Ne (velmi důrazně). S těma fakt ne (směje se).

A: Je něco, co byste ráda ve způsobu, jak doposud své dítě vychováváte změnila?

B: No, měla bych přestat (.) jakoby bejt na ní taková. Měla bych bejt na ní začla bejt, no, teď nevím (..) ta mateřská je strašná, člověk se nemůže vymáčkout. Jako myslím si, že občas jsme na ní jako fakt až moc (.) zlá. Jako že na ní křičím nebo tak, že bych se měla naučit víc trpělivosti.

A: Myslíte si, že je Vaše výchova v nějakém ohledu odlišná od mladších žen? Pokud ano, zkuste popsat, v čem vidíte rozdíl.

B: No to teda nevím. (smích) Protože to člověk těžko srovná a jako (..) Tak jako já bych to mohla porovnávat i s váma, vy jste všichni mladší a o dost, skoro o 10 let mladší. No nevím, nepozoruju, že bych já byla nějaká jiná, než vy, co se týče přístupu k dětem. Říká se, že starší matky jsou jako víc hysterický, nebo jako opatrnější, takže já jsem asi pravej opak (smích). To bych i řekla, že některý mladší ženský jsou rozhodně (..) víc hysterický jak já. Já nevím, jestli jsou dvacetiletý holky víc bezstarostný jak 35 až 40ti letý, spíš maj míň zkušeností, taky jsou flegmatický, protože nemaj zkušenosti a starší flegmatický jsou protože jsou prostě flegmatický normálně (smích). Já nevím, proč bych se měla chovat k E, jako že o ní mám přehnaněj strach. To moje švagrová jako o svojí dceru jako víc strachu než já a to ji měla brzo (..) a taky má jedináčka, že jo, taky ty okolnosti tam tenkrát nebyly, ale ono je to asi daný i tím co člověk prožil ...

A: Jak jsi se vyrovnávala s tím, když se E narodila? Bylo to pro tebe těžký, si zvyknout na to miminko?

B: Tak já jsem to měla ztížený tím, že u ní byl problém to kojení, pak taky (.) bylo to jako nespavý mimino, takže (..) první rok bych řekla, že člověk čerpá energii z nějakýho jakoby nadšení nebo je to možná i hormonální, že mu to tolik nepřijde a ten druhý rok pro měl byl teda už rozhodně těžší.